

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS INFORMATIKOS FAKULTETAS
ELEKTRONINIO VERSLO KATEDRA

LINAS PETRAVIČIUS
NAUJŲ TECHNOLOGIJŲ TEISĖ, NTT mns 0-01

**ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ IR ENERGETIKOS
SEKTORIŲ TEISINIO REGULIAVIMO
LYGINAMOJI ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Darius Šttilis

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ELEKTROS ENERGETIKOS SEKTORIAUS TEISINIO REGULIAVIMO PAGRINDINĖS NUOSTATOS	7
1.1. Elektros energetikos sektoriaus samprata.....	7
1.2. Elektros energijos rinka, jos klasifikavimas.....	9
1.3. Elektros energijos rinkos liberalizavimas.....	10
1.4. Europos Sąjungos elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo ypatumai.....	16
1.5. Lietuvos elektros energetikos sektoriaus teisinis reguliavimas.....	22
1.5.1. Lietuvos elektros energijos rinkos teisinis reguliavimas.....	22
1.5.2. Lietuvos elektros energijos rinką reguliuojančios institucijos	24
1.5.3. Lietuvos elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo plėtojimas.....	27
2. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ SEKTORIAUS TEISINIO REGULIAVIMO PAGRINDINĖS NUOSTATOS	29
2.1. Elektroninių ryšių sektoriaus samprata	29
2.2. Elektroninių ryšių teisinio reguliavimo tikslai ir principai	29
2.3. Elektroninių ryšių sektoriaus rinkos liberalizavimas	32
2.4. Europos Sąjungos elektroninių ryšių sektoriaus teisinio reguliavimo pagrindiniai aspektai....	34
2.5. Lietuvos elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo ir politikos formavimo institucijos	40
3. LIETUVOS ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ IR ELEKTROS ENERGETIKOS SEKTORIŲ TEISINIO REGULIAVIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ	43
3.1. Vartotojų teisių apsaugos pagrindinių aspektų lyginamoji analizė	43
3.2. Naujų vartotojų prijungimo prie tinklo teisinio reguliavimo palyginimas.....	49
3.3. Reguliavimo institucijų veiklos lyginamoji analizė	51
3.3.1. Reguliavimo institucijų veiklos pagrindinių nuostatų palyginimas	51
3.3.2. Infrastruktūrų reguliavimo tarnybos steigimo prielaidos	56
IŠVADOS	59
PASIŪLYMAI	61
LITERATŪRA	62
SANTRAUKA	70
SUMMARY	71

IVADAS

Temos naujumas ir aktualumas. Elektroninių ryšių ir energetikos sektoriai yra labai svarbūs visuomenės kasdieniame gyvenime. Tikriausiai būtų labai sunku šiuolaikiniame pasaulyje išsiversti be mobiliųjų telefonų, interneto, taip pat be elektros energijos, dujų ar naftos bei su tuo susijusių produktų ir paslaugų. Šie sektoriai yra itin svarbūs kiekvienos šalies ekonomikai, todėl jų reguliavimas turi būti itin atsakingas, tikslingas ir užtikrinantis ne tik efektyvų išteklių naudojimą, įmonių, veikiančių šiuose sektoriuose, priežiūrą, bet ir tinkamą vartotojų teisių apsaugą. Elektroninių ryšių ir energetikos sektorių teisinis reguliavimas iš esmės yra labai skirtingi. Pažymėtina, kad pats energetikos sektorius susideda iš elektros energetikos, gamtinių dujų, šilumos ūkio, vandens, kietojo kuro, naftos, branduolinės energetikos, atsinaujinančių energijos išteklių („žaliosios energijos“) ir kitų sektorių. Visi šie atskiri sektoriai yra reguliuojami gana skirtingai, pvz., dujų ir elektros sritis reglamentuoja ne tik šalies įstatymai, bet ir Europos Sąjungos (toliau – ES) direktyvos, o šilumos ūkio ES teisė nereglamentuoja, todėl Lietuvos Respublikos (toliau – LR) teisė pakankamai skirtingai reguliuoja atitinkamas energetikos sritis. Dėl šios priežasties, taip pat dėl magistro darbo apimties, nagrinėsime vieno energetikos sektoriaus – elektros energetikos teisinį reguliavimą – ir lyginsime jį su elektroninių ryšių sektoriaus teisiniu reguliavimu. Šis sektorius pasirinktas dėl keleto priežasčių. *Pirma*, šiuo metu vykdoma elektros energetikos sektoriaus pertvarka pagal III-ąją ES energetikos paketą ir siekiama efektyvinti Lietuvos elektros energetikos ūkį. Tuo tikslu 2011 m. buvo įkurta AB Lietuvos elektros skirstomųjų tinklų operatorius (toliau – LESTO), kuri apjungė akcines bendroves Rytų skirstomuosius tinklus ir Vakarų skirstomuosius tinklus. Taip pat įkurtas Lietuvos elektros perdavimo sistemos operatorius (AB Litgrid), kuris valdo elektros energijos srautus Lietuvoje ir palaiko stabilų elektros energetikos sistemos darbą. Be to, nuo 2010 m. Lietuvoje pradėjo veikti elektros energijos birža, kurios operatorius yra UAB Baltpool. Lietuvos elektros energijos rinkos operatorius yra atsakingas už elektros energijos prekybą. Šiomis pertvarkomis siekiama sudaryti sąlygas integruoti Lietuvos elektros energetikos sistemą į ES rinką. Visi šie procesai parodo elektros energetikos nepriklausomybės svarbą ir kad reguliavimas vystosi ES nustatytos energetikos politikos kryptimi. *Antra*, elektros, kaip energetikos sektoriaus, panašumas į elektroninių ryšių sektorių. Elektroninių ryšių paslaugose yra konkurencija, o beveik visuose energetikos sektoriuose yra monopolijos ir tik dabar elektros energetikoje pamažu atsisakoma monopolijos ir pradedama kurti elektros birža bei su tuo susijusi konkurencija. Taigi sėkminga elektroninių ryšių sektoriaus liberalizavimo patirtis visoje ES yra naudojama siekiant liberalizuoti elektros energetikos sektorių. *Trečia*, ir elektroninių ryšių, ir elektros energetikos sektoriai yra reguliuojami ne tik nacionalinės teisės, bet ir ES teisės aktais.

Elektroninių ryšių sektorius buvo tirtas įvairiais aspektais. Buvo nagrinėta elektroninių ryšių reguliavimo sistema, jos tendencijos, taip pat konkurencijos įtaka elektroninių ryšių teisiniam reguliavimui, ištirta vartotojų teisių apsauga elektroninių ryšių sektoriuje, tačiau Lietuvos ir ES elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo palyginimas su vienu iš energetikos sektorių – tai nauja tyrimo kryptis, kuri padės gerąją elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo praktiką panaudoti efektyviam elektroninių ryšių sektoriaus reglamentavimui.

Magistro darbe didžiausią dėmesį kreipsime į Lietuvos elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisinį reguliavimą, taip pat nagrinėsime šių sektorių reglamentavimą ES lygiu bei tirsime sektorius šiais aspektais: lyginsime jų reguliavimo tikslus, principus, aptarsime sektorių plėtojimo ir valdymo pagrindus, šių sektorių paslaugas, rinkas, naujų vartotojų prijungimą ir kt. Ypatingą dėmesį skirsime vartotojų teisių apsaugos palyginimui. Įmonės, veikiančios šiuose sektoriuose, paprastai yra ekonomiškai stiprios ir gali primesti savo valią, neatsižvelgiant į vartotojų interesus, todėl būtina išnagrinėti, kaip teisės aktai reglamentuoja vartotojų teises ir jų gynimo būdus. Taip pat plačiau apžvelgsime institucijų, prižiūrinčių šiuos du sektorius, veiklą ir funkcijas. Elektroninių ryšių sektorių prižiūri Ryšių reguliavimo tarnyba (toliau – RRT), o elektros energetikos – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija (toliau – VKEKK) ir Valstybinė energetikos inspekcija. LR Seimas svarsto įstatymo projektą, pagal kurį šios trys institucijos būtų sujungtos į vieną – Infrastruktūrų reguliavimo tarnybą. Ši tarnyba savo veiklą turėjo pradėti 2011 m. pradžioje, tačiau šios tarnybos sukūrimas vis dar stringa. Magistro darbe nagrinėsime šios būsimos institucijos steigimo prielaidas.

Temos ištirtumas. Elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių reguliavimo lyginamoji analizė yra neištirta tema, šių sektorių reguliavimas mokslininkų buvo mažai nagrinėtas. Susanne K. Schmidt¹ 1997 m. analizavo Europos integracijos teorijos poveikį telekomunikacijų ir elektros energetikos sektoriams, o 1999 m. David Levi-Faur² nagrinėjo šių sektorių konkurenciją, tačiau per daugiau nei 12 m. šių sektorių reguliavimas gerokai pasikeitė, ypač konkurencijos reguliavimo srityje. ES reguliavimo kokybę telekomunikacijų, elektros energetikos ir dujų sektoriuose tyrinėjo Mehmet Ugur³. Visi šie užsienio mokslininkai gilinasi į elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorius labiau iš politinės bei ekonominės nei iš teisinės pusės. Atskirai elektroninių ryšių sektorius buvo tirtas įvairiais aspektais. Magistriniuose darbuose buvo nagrinėti

1 Schmidt, S. K. Sterile Debates and Dubious Generalisations: European Integration Theory Tested by Telecommunications and Electricity. *Jnl Publ. Pol.* 1997, 16(3): 233–271.

2 Levi-Faur, D. The Governance of Competition: the Interplay of Technology, Economics and Politics in European Union Electricity and Telecom Regimes. *Jnl Publ. Pol.* 1999, 19(2): 175–207.

3 Ugur, M. Regulatory Quality and Performance in EU Network Industries: Evidence on Telecommunications, Gas and Electricity. *Jnl Publ. Pol.* 2009, 29(3): 347–370.

šie aspektai: vartotojų teisių apsauga elektroninių ryšių sektoriuje, elektroninių ryšių reguliavimo sistema. Taip pat šią sritį tyrė tokie mokslininkai, kaip Irmantas Jarukaitis, Tomas Lamanauskas, Mindaugas Civilka, Agnė Makauskaitė⁴, Paulius Pakutinskas⁵, Wolfgang Briglauer⁶, Günter Knieps⁷ ir daugelis kt. Į elektros energetikos sektorių gilinasi tokie mokslininkai, kaip Vidmantas Jankauskas⁸, Jean-Michel Glachant ir Francois Leveque⁹, Andrius Stasiukynas¹⁰ ir kt. Apie elektros energetikos kainų teisinį reguliavimą rašė Saulė Milčiuvienė¹¹.

Nagrinėjant šią temą pagrindinė medžiaga yra pats teisinis reguliavimas: LR įstatymai (Elektroninių ryšių įstatymas, Energetikos įstatymas, Elektros energetikos įstatymas ir kt.), poįstatyminiai aktai, konkretinantys įstatymų reguliavimą bei priežiūros institucijų veiklą reglamentuojantys teisės aktai, jų projektai. Labai svarbus yra ES direktyvų ir reglamentų teisinis turinys, kuris nustato elektros energetikos ir elektroninių ryšių rinkų ir paslaugų bendrąsias taisykles. Reikia atsižvelgti ir į tarptautinius teisės aktus (Energetikos chartijos sutartis), kurie nubrėžė nagrinėjamų sektorių reguliavimo gaires.

Magistro darbe ištyrus šią temą ir palyginus elektroninių ryšių bei elektros energetikos sektorius, analizės metu gauta nauda ir elektros energetikos sektoriaus geroji reguliavimo patirtis bus naudingi tobulinant elektroninių ryšių teisinį reguliavimą ir didinant šio sektoriaus valdymo efektyvumą.

Darbo objektas – elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektoriai.

Dalykas – elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisės normos.

Problema. Lietuvos elektroninių ryšių sektorius buvo liberalizuotas, tačiau pastebima, kad elektroninių ryšių sektorius yra perreguluotas, nustatytas per didelis teisinio reguliavimo mechanizmas, kiekviena sritis yra pernelyg detalai reguliuojama, o kartais net keliuose teisės aktuose reglamentavimas yra identiškas (pvz., nuostatos dėl tiesioginės rinkodaros yra identišškai reglamentuotos keliuose teisės aktuose). Nors elektroninių ryšių sektorius detalai sureguliuotas, tačiau ne visos sritys yra tinkamai reglamentuotos teisės aktuose, todėl pasiremiant kito panašaus

4 Jarukaitis, I., et al. *Elektroninių ryšių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.

5 Pakutinskas, P. *Elektroninių komunikacijų teisinio reguliavimo modeliai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

6 Briglauer, W. Market Analyses under the New European Communications Framework – Some Conceptual Issues. In: P. J. J. Welfens, M. Weske (eds.). *Digital Economic Dynamics Innovations, Networks and Regulations*. New York: Springer Publishing, 2007, VI: 63–88.

7 Knieps, G. Telecommunications Markets in the Stranglehold of EU Regulation: On the Need for a Disaggregated Regulatory Contract. *Journal of Network Industries*. 2005, 6(2): 75–94.

8 Jankauskas, V. Europos Sąjungos Elektros ir Dujų direktyvų įgyvendinimo Lietuvoje problemos. *Energetika*. 2004, 1: 8–16.

9 Glachant J.-M., Leveque F. (eds.). *Electricity Reform in Europe: Towards a Single Energy Market*. Northampton: Edward Elgar, 2009.

10 Stasiukynas, A. *Elektros energetikos sektoriaus valdymo modeliai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (vadyba ir administravimas). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.

11 Milčiuvienė, S. *Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

sektorius veiksmingo reguliavimo patirtimi, reikia ištaisyti elektroninių ryšių problemines reglamentavimo sritis. Tuo tarpu elektros energetikos sektoriuje tik pradama kurti elektros energijos rinkos konkurencija ir jau galima rasti gerosios reguliavimo praktikos pavyzdžių, kuriuos galima pritaikyti panašiam sektoriuje.

Darbo tikslas yra išanalizuoti elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisinį reglamentavimą lyginamuoju aspektu bei remiantis elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo patirtimi pateikti pasiūlymus elektroninių ryšių sektoriaus teisiniam reguliavimui tobulinti.

Numatytam tikslui pasiekti buvo išskelti šie **uždaviniai**:

1. ištirti Lietuvos elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisinio reguliavimo panašumus ir skirtumus;
2. išnagrinėti ES elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisinio reguliavimo esminius aspektus lyginamuoju požiūriu;
3. remiantis gerąja elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo praktika, pateikti pasiūlymus dėl elektroninių ryšių sektoriaus teisinio reguliavimo.

Metodai. Magistro baigiamajame darbe naudosime šiuos metodus: istorinį, sisteminį, loginį, lyginamąjį, mokslinės literatūros ir teisės aktų analizę. Istorinį metodą naudosime nustatyti elektros energetikos ir elektroninių ryšių sektorių teisinio reguliavimo raidą. Sieksime išsiaiškinti, kodėl buvo įtvirtintas būtent toks teisinis reguliavimas ir kaip jis kito. Teisės aktų analizės metodas naudojamas siekiant ištirti ES ir Lietuvos teisės sistemoje ir norminiuose dokumentuose įtvirtintas teisės normas. Tuo tarpu mokslinės literatūros analizė pasitelkiama, kad išnagrinėti mokslininkų pozicijas, sugretinti sektorių teisinio reguliavimo teorines nuostatas. Sisteminės analizės metodo pagalba elektroninius ryšius ir elektros energetiką nagrinėsime ne kaip atskirus reiškinius, bet kaip susietus elementus, kurie užima ypatingą vietą valstybių teisinėse, ekonominėse ir politinėse sistemose. Galiausiai lyginamosios analizės metodas atsispindės visame magistro darbe. Gretinsime Lietuvos ir ES elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisės aktus, jų nuostatas bei teisinio reguliavimo apimtį. Šio metodo pagalba išnagrinėsime sektorių panašumus ir skirtumus, atskleisime problemines reguliavimo sritis.

Magistro darbas susideda iš trijų skyrių: I-jame skyriuje aptariamas elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo pagrindinės nuostatos; II-jame skyriuje nagrinėjama elektroninių ryšių teisinio reguliavimo esminiai aspektai; III-jame lyginimas elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisinis reguliavimas. Magistro darbas užbaigiamas išvadamis ir teisinio reguliavimo tobulinimo pasiūlymais.

1. ELEKTROS ENERGETIKOS SEKTORIAUS TEISINIO REGULIAVIMO PAGRINDINĖS NUOSTATOS

1.1. Elektros energetikos sektoriaus samprata

Tarptautinių žodžių žodynas pateikia tokį elektros apibrėžimą: tai visuma reiškinių, susijusių su elektros krūvių buvimu, judėjimu ir sąveika, jų kuriama laukais¹². Energija yra apibūdinama kaip veikimas, fizinės materijos judėjimo matas¹³. Tuomet elektros energija yra energijos forma, gaunama iš tam tikro dalelių judėjimo bei naudojama buityje ir ūkinėje veikloje.

LR elektros energetikos įstatymo 2 str. 5 d. elektros energiją apibūdina kaip gaminamą aktyvinę elektros energiją, kuri kaip prekė pateikiama vartotojui¹⁴. Įstatymų leidėjas aiškiai apibrėžia, kad elektros energija yra prekė, tačiau pasaulyje nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu. Ji negali būti sandėliuojama (išskyrus saugojimą pačioje tiekimo sistemoje hidroakumuliacinėse elektrinėse ar kitose sudėtingose ir brangiose sistemose). Elektros energija yra nemateriali, jos gamyba ir vartojimas vyksta vienu metu, o ši prekė transportuojama perdavimo ir skirstymo tinklais. Pasaulio prekybos organizacijoje numatyti susitarimai, pagal kuriuos prekėms ir paslaugoms yra taikomi skirtingi teisiniai režimai bei skirtingi mokesčiai, todėl svarbu nustatyti, kokiai grupei priklauso elektros energija.

ES šalyse šią problemą išsprendė Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (kuris anksčiau vadinosi Europos Bendrijų Teisingumo Teismu) (toliau – ESTT) byloje Europos Komisija prieš Italijos Respubliką¹⁵. Italijos Vyriausybė teigė, kad elektros energijai negali būti taikomos steigimo sutarties nuostatos dėl laisvo prekių judėjimo, nes elektros energija nėra prekė Europos Bendrijų steigimo sutarties prasme. Italijos atstovai tvirtino, kad elektra turi daugiau paslaugoms būdingų savybių nei prekėms, o elektros energijos importas ir eksportas yra susijęs su tinklų operatorių atliekamais persiuntimo paslaugų veiksmis. ESTT atmetė Italijos poziciją ir pažymėjo, kad ES teisėje ir valstybių narių teisinėse sistemose elektros energija yra prekė Europos Bendrijų steigimo sutarties 23 str. prasme.

Elektros energetikos sektoriaus sąvoką apibrėžia LR elektros energetikos įstatymas, kurio 2 str. 4 d. teigiama, kad elektros energetikos sektorius – tai nacionalinio ūkio energetikos sektoriaus dalis, susijusi su elektros energijos gamyba, perdavimu, skirstymu ir tiekimu¹⁶. Sektorius – tai ūkio

12 Tarptautinių žodžių žodynas. [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2011-06-01].

<<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Elektra&wid=5180>>.

13 Tarptautinių žodžių žodynas. [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2011-06-01].

<<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=energija&wid=5410>>.

14 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964.

15 Case 158/94, *Commission v. Italy* [1997] ECR I-5789.

16 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964.

dalis, turinti tam tikrų ekonominių ir socialinių požymių¹⁷, o energetika – tai ūkio sritis, apimanti apima energijos išteklių ar energijos žvalgymą, gavybą, perdirbimą, gamybą, laikymą, transportavimą, perdavimą, skirstymą, tiekimą, prekybą, rinkodarą, energetikos objektų ir įrenginių eksploatavimą¹⁸. Taigi iš šių apibrėžimų matome, kad elektros energetikos sektorius apima elektros energiją, kaip prekę, ir elektros energetiką, kaip elektros energijos gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo paslaugas.

Elektros energetikos sektorius yra prioritetas kiekvienoje valstybėje, nes elektros energija yra patogiausia energijos rūšis, kurią nesunkiai galima keisti į kitas energijos formas ir kurią galima pritaikyti beveik bet kurioje žmogaus ūkinėje veikloje. Šis sektorius tarnauja dviem funkcijoms. Iš vienos pusės jis turi tenkinti vartotojų poreikius, iš kitos – užtikrinti valstybės viešuosius interesus, tokius kaip energetinis saugumas, valstybės ekonominė ir ūkio plėtra. Atsižvelgiant į funkcijas, autoriai išskiria siaurąjį ir platųjį požiūrius į elektros energetikos sektorių. A. Stasiukynas siaurąjį požiūrį į elektros energetikos sektorių apibūdina kaip ūkio visumą, kuri susideda iš gamybos, skirstymo, perdavimo, tiekimo ir vartotojų poreikio tenkinimo, o platusis požiūris papildomai apima šios ūkio šakos aplinką, kurioje jis funkcionuoja, taip pat viešojo intereso užtikrinimo funkciją bei su tuo susijusią institucinę sistemą¹⁹.

Elektros energetikos sektoriaus pagrindą sudaro keturios veiklos: elektros energijos gamyba, perdavimas, skirstymas ir tiekimas. Būtent šios visos veiklos jau yra traktuojamos kaip paslaugos, o elektra – kaip prekė. Šios veiklos yra itin svarbios elektros energetikos sektoriui, todėl siekiant detaliau išanalizuoti jį, pateiksime kiekvienos veiklos apibrėžimus pagal LR elektros energetikos įstatymą ir trečiąją elektros energijos vidaus rinkos direktyvą.

Elektros energijos gamyba – elektros energijos gaminimas. Šio pirminio proceso metu pagaminama elektros energija, kuri pateikiama vartotojui²⁰.

Elektros energijos perdavimas – elektros energijos transportavimas ypač aukštos ir aukštosios įtampos jungtine sistema siekiant ją pristatyti galutiniams vartotojams ar skirstytojams, išskyrus tiekimą²¹. Ši veikla susijusi išimtinai su elektros energijos persiuntimu perdavimo tinklais paslaugos teikimui.

Elektros energijos skirstymas – elektros energijos transportavimas aukštosios, vidutinės ir

17 Tarptautinių žodžių žodynas. [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2011-06-01].

<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=sektorius&wid=17699>.

18 Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.56-2224.

19 Stasiukynas, A. *Elektros energetikos sektoriaus valdymo modeliai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (vadyba ir administravimas). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 14–15.

20 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 2003/54/EB. [2009] OL L211/55, 2 str. 1 d.

21 Ten pat, 2 str. 3 d.

žemosios įtampos skirstymo sistemomis siekiant ją pristatyti vartotojams, išskyrus tiekimą²². Ši veikla yra susijusi išimtinai su elektros energijos persiuntimu skirstomaisiais tinklais.

Elektros energijos tiekimas – tai paskutinė proceso stadija, kurios metu elektros energija yra parduodama vartotojui²³. Tiekimo veikla apima ir perpardavimą.

Visos šios keturios veiklos sudaro elektros energijos rinką.

1.2. Elektros energijos rinka, jos klasifikavimas

Rinka – tai ekonominių mainų sistema, suvedanti pirkėjus ir pardavėjus²⁴. Elektros energijos rinka apibūdinama kaip visuomeninių santykių sistema, kuri užtikrina elektros energijos ir su jos tiekimu susijusių paslaugų pirkimą ir pardavimą²⁵. Elektros energijos rinka gali būti suvokiama siaurąją ir plačiąją prasme. Siauruoju požiūriu elektros energijos rinka suprantama kaip mainų sistema, kuri užtikrina tik elektros energijos pirkimą-pardavimą. Plačiąją prasme elektros energijos rinka apima ne tik elektros energiją, bet ir paslaugas susijusias su elektros energijos tiekimu, pirkimu ir pardavimu²⁶.

Elektros energijos rinka klasifikuojama pagal šiuos požymius:

pagal teisinio reguliavimo pobūdį:

1. reguliuojama elektros energijos rinka, kurioje elektros energijos kainas nustato ir tvirtina valstybinės institucijos;

2. nereguluojama elektros energijos rinka, kurioje kainos nustatomos atsižvelgiant į paklausą ir pasiūlą;

pagal gamybos išteklius:

1. žaliosios elektros energijos rinka. Šiai rinkai priklauso elektros energija gaminama iš atsinaujinančių energijos išteklių, pvz., vėjo, saulės, vandens ir t. t.;

2. tradicinių energijos išteklių elektros energijos rinka. Joje naudojami įprasti energijos ištekliai, tokie kaip nafta, anglis, dujos ir pan.;

pagal atliekamas funkcijas:

1. elektros energijos persiuntimo rinka. Ši rinka apima elektros energijos perdavimą ir skirstymą bei pirkimą ir pardavimą;

2. elektros energijos rinka siaurąją prasme. Tai elektros energijos pirkimas ir pardavimas

22 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 2003/54/EB. [2009] OL L211/55, 2 str. 5 d.

23 Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964, 2 str. 33 d.

24 Vainienė, R. *Ekonomikos terminų žodynas*. 2-oji laida. Vilnius: Tyto alba, 2008.

25 Milčiuvienė, S. *Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 16.

26 Ten pat.

tarp rinkos dalyvių, kurie patys nenaudoja elektros energijos, tačiau perka ją pardavimo tikslais²⁷;

pagal rinkos dalyvius:

1. mažmeninė elektros energijos rinka. Šioje rinkoje elektros tiekėjai parduoda elektros energiją galutiniams vartotojams. Vartotojai turi galimybę pasirinkti tiekėją, todėl šiai rinkai yra būdinga tiekėjų konkurencija;

2. didmeninė elektros energijos rinka. Šioje rinkoje elektros energijos gamintojai parduoda elektros energiją didmeniniams prekeiviams, o pastarieji ją perparduoda vartotojams. Didmeninei rinkai būdinga gamintojų tarpusavio konkurencija ir tuo pačiu tiekėjų konkurencija²⁸.

1.3. Elektros energijos rinkos liberalizavimas

ES energetikos reformos ir elektros energetikos sektoriaus reguliavimas yra paremtas rinkos liberalizavimo siekiu. Trečioji elektros energijos vidaus rinkos direktyva numato, kad tik sąžininga konkurencija elektros energetikos rinkoje leis vartotojams visiškai pasinaudoti liberalizuotos elektros energijos vidaus rinkos galimybėmis²⁹. Šia direktyva siekiama sukurti visiškai liberalizuotą vidaus rinką.

A. Stasiukynas pažymi, kad liberalizavimo negalima lyginti su reguliavimo nebuvimu. Jei rinka yra liberalizuojama ir norima pasiekti jos veikimo efektyvumo, kaip tik reikia kuo daugiau reguliuoti šį sektorių direktyvų pagalba. Reguliavimo efektyvumas bus pasiektas dėl to, kad Europos Komisijos pagrindiniai uždaviniai yra vartotojų teisių apsauga, laisvos rinkos kūrimas, pastovaus energijos tiekimo užtikrinimas ir aplinkos apsauga. Be to, liberalizavimas negali būti lyginamas su privatizavimu, nes direktyvose, reguliuojančiose elektros energijos rinką, numatytas tik veiklų atskyrimas. Valstybės narės gali pasirinktinai privatizuoti energetikos sektoriaus įmones, tačiau tai nėra privaloma nustatyta direktyvose³⁰.

Tuo tarpu Paul L. Joskow nepritaria nuomonei, kad „dereguliacija“ ar „konkurencija“ *per se* yra pagrindiniai elektros energetikos sektoriaus liberalizavimo tikslai. Veikiau dereguliacija ir konkurencija galėtų būti daliniai tikslai, kurie padėtų pasiekti labiau apibrėžtus tikslus. Elektros sektoriaus liberalizavimo pamatiniais tikslais turėtų būti siekiama sukurti naują elektros sektoriaus

27 Milčiuvienė, S. *Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 17–18.

28 *Elektros rinka Lietuvoje*. [interaktyvus]. Vilnius: UAB Baltpool, 2010, p. 48 [žiūrėta 2011-09-09].

<http://www.baltpool.lt/get_file.php?file=bG1YS21jTFVaNTFveVdhVHI0bVhzTW1wYUttWDJXdkhZdGRycFpkbHk2S1duNXVseHN4bm9wZk5hTWpLa1dTaG02WmlvV1BTbnBGbXgybVRaS0ticXNxbW>.

29 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti Direktyvą 2003/54/EB. [2009] OL L211/55, preambulės 57 p.

30 Stasiukynas, A. *Elektros energetikos sektoriaus valdymo modeliai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (vadyba ir administravimas). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 90–91.

valdymo modelį, kuris padidintų elektros energijos gamybos efektyvumą ir vartojimą, derantį su aplinkosaugos politikos kryptimis ir taip užtikrintų ilgalaikę naudą visuomenei³¹. Pažymėtina, kad šie tikslai gali būti įgyvendinti sukuriant konkurencingą didmeninę elektros energijos rinką, kuri būtų pajėgi efektyviai valdyti infrastruktūrą, naudojant naujausias technologijas ir skatintų inovacijas. Technologijų pasirinkimas ir infrastruktūros plėtros išlaidos neturėtų būti užkrautos vien tik vartotojams. Tuo tarpu mažmeninėje rinkoje vartotojas turi galėti pasirinkti elektros energijos tiekėją, kurio siūlomos elektros energijos kainų ir paslaugų kokybės santykis labiausiai atitinka jo poreikius³².

Ypač svarbi yra gerai veikianti perdavimo ir skirstymo tinklų infrastruktūra ir prieigos reguliavimas, kurie prisideda prie konkurencingo elektros energetikos ūkio funkcionavimo.

Visų paminėtų elektros rinkos liberalizavimo tikslų turėtų būti siekiama elektros energetikos sektoriaus teisinį reguliavimą derinant su aplinkos apsaugos politikos nuostatomis ir tikslais. Abiejų šių visuomenei svarbių sričių pagrindinius tikslus galima pasiekti kartu, išvengiant jų kolizijos, tačiau būtina sukurti instrumentus, įgalinančius tai padaryti.

Šiuo atveju priimtinesnė P. L. Joskow pozicija, nes jis, skirtingai nei kiti mokslininkai, koncentruojasi ne į konkurencijos didinimą, bet į skaidresnius ir svarbesnius tikslus, kurie apima ne tik bendrą elektros energetikos sektoriaus stiprinimą, bet palaiko platesnį požiūrį į darnų ūkio šakų augimą, kas kartu ir padėtų pasiekti aplinkos apsaugos keliamus uždavinius. Tuo tarpu elektroninių ryšių sektoriaus teisinis reguliavimas krypta dereguliavimo link, nes manoma, kad tradiciniai reguliavimo būdai neskatina sektoriaus vystymosi ir nespėja su technologijų pažanga³³. Kaip matome, elektros energetikos sektorių tyrinėjančių mokslininkų nuomonė apie sektoriaus vystymąsi yra platesnė, daugiau apimanti nei elektroninius ryšius tiriančių specialistų, kurie koncentruojasi į perdėto teisinio reguliavimo mažinimą ir konkurencijos didinimą.

Nors dažnai ir elektros energetikos sektoriaus reforma apibūdinama žodžiu „dereguliacija“, tačiau šis žodis gali neatspindėti visko, kas įtraukta į sėkmingą reformą³⁴. P. L. Joskow išskiria pagrindinius aspektus, kurie prisideda prie sėkmingo sektoriaus liberalizavimo proceso:

1. konkuruojančių segmentų vertikalus atskyrimas (pvz., gamybos, prekybos ir mažmeninio tiekimo) nuo reguliuojamų segmentų (pvz., skirstymo, perdavimo, sistemų operatoriaus) arba struktūriškai (per tam tikrų teisių atėmimą), arba funkciškai (išskaidant bendrovę dalimis). Šios permainos yra būtinos, kad apsaugoti konkuruojančias bendroves nuo kryžminio

31 Joskow, P. L. US vs. EU Electricity Reforms Achievement. In: J.-M. Glachant and F. Leveque (eds.). *Electricity Reform in Europe: Towards a Single Energy Market*. Northampton: Edward Elgar, 2009, p. xiv.

32 Ten pat.

33 Intven, H.; Tetrault, M. (eds.). *Telecommunications Regulation Handbook*. Module 1. Overview of Telecommunications Regulation. Washington: The World Bank, 2000, p. 2.

34 Joskow, P. L. US vs. EU Electricity Reforms Achievement. In: J.-M. Glachant and F. Leveque (eds.). *Electricity Reform in Europe: Towards a Single Energy Market*. Northampton: Edward Elgar, 2009, p. xvi.

subsidijavimo ir nuo valstybės reguliuojamų įmonių, taip pat apsaugoti nuo skirstymo ir perdavimo tinklų operatorių taikomos diskriminuojančios politikos, nuo kurių veiklos konkuruojančios bendrovės yra priklausomos;

2. horizontalus gamybos segmento pertvarkymas. Tuo siekiama sukurti konkuruojančius gamintojus, kurie garantuotų norimus didmeninės prekybos rezultatus;

3. horizontali integracija perdavimo ir tinklo operatorių, kad aprėpti visą didmeninės prekybos geografinę teritoriją ir paskyrimas vieno nepriklausomo sistemų operatoriaus tinklo sistemų valdymui bei išlaikyti tinkamus tinklo parametrus (dažnį, įtampą ir stabilumą). Horizontali perdavimo sistemų ir valdymo operatoriaus integracija panaikina neefektyvų sinchronizuotų tinklų reguliavimą ir leidžia produktyviau išnaudoti tinklų pajėgumus, išplečia geografines konkurencinės rinkos ribas, sumažina iškraipymus dėl neadekvačių perdavimo kainų ir taip užtikrina minimalų sistemų operatorių ir sektorių reguliuojančių institucijų kišimąsi į didmeninę rinką;

4. nepriklausomo sistemų operatoriaus sukūrimas, kuris apsaugotų nuo diskriminuojančios savarankiškos prekybos praktikos. Ši praktika atsiranda tarp rinkos dalyvių, kurie naudoja tinklą elektros energijos tiekimui ar pirkimui ir tarp tų, kurie valdo tinklą bei valdo abiejų sričių įmones. Šitaip galima iškraipyti rinką siekiant naudoti savo kompanijai. Tuo tarpu nepriklausomas sistemų operatorius išspręstų šią problemą. Galimos dvi jo formos: sistemų operatorius, kurio pareiga užtikrinti tinklo parametrų būklę ir realiuoju laiku nustatyti elektros energijos pasiūlą ir paklausą, arba operatorius, kuris dar ir valdytų tinklo infrastruktūrą;

5. skaidri viešoji didmeninės elektros energijos birža ir institucijos, kuri valdo rezervinę rinką, sukūrimas. Visa tai turėtų užtikrinti ne tik efektyvų tinklo valdymą, elektros energijos pasiūlos ir paklausos apskaičiavimą realiuoju laiku, bet ir greitai reaguoti į tinklų gedimus, išlaikyti tinkle įtampas, dažnio ir stabilumo parametrus tik su nedideliais nukrypimais bei palengvinti elektros energijos prekybos galimybes tiekėjams, pirkėjams ir pardavėjams. Negana to, viešos elektros energijos papildomų paslaugų prekybos vietos turėtų būti suderintos su augančiomis privačiomis biržom;

6. teisės aktų reikalavimų ir priežiūros institucijų pritaikymas, kad skatinti efektyvų įėjimą į perdavimo rinką didmeniniams pirkėjams ir pardavėjams. Tai turėtų paskatinti sukurti mechanizmus, leidžiančius tolygiai paskirstyti energijos pajėgumus tarp konkuruojančių tinklo naudotojų;

7. mažmeninių tarifų suskaidymas, kad atskirti mažmeninius elektros energijos tiekėjus, kurie būtų paremti iš reguliuojamų mokesčių naudojant skirstymo ir perdavimo tinklus. Šiuos tinklus valdys valstybės kontroliuojamos monopolijos. Visa tai leis galutiniams vartotojams pasirinkti elektros energijos tiekėją ir pirkti elektros energiją nesusiduriant su kliūtimis, kurias

sudarytų monopolijų valdytojai, pakeldami elektros energijos tiekėjams įėjimo į rinką mokesčius³⁵.

Skirtingai nei P. L. Joskow, S. Milčiuvienė išskiria devynis sėkmingos elektros energijos rinkos liberalizavimo principus:

1. konkurencijos sukūrimas didmeninėje elektros energijos rinkoje. Šis principas kildinamas iš antrosios elektros energijos rinkos direktyvos ir jis teigia, kad reikia vengti diskriminacijos statant ir valdant elektrines bei importuojant ir eksportuojant elektros energiją³⁶;

2. trečiosios šalies prieiga prie perdavimo ir skirstymo tinklų. Antroji elektros energijos rinkos direktyva įpareigoja valstybes nares užtikrinti, kad elektros energijos tinklų savininkai suteiktų teisę elektros energijos tiekėjams nediskriminaciniais pagrindais naudotis jų infrastruktūra, kad šie galėtų persiųsti vartotojams elektros energiją³⁷;

3. elektros energijos perdavimo ir skirstymo veiklų atskyrimas. Didžioji dalis elektros energijos įmonių ne tik valdo elektros energijos tinklus, bet ir tiekia elektros energiją vartotojams, todėl šios įmonės yra suinteresuotos sudaryti kuo sudėtingesnes sąlygas trečiųjų šalių prieigai prie infrastruktūros. Todėl perdavimo ir skirstymo veiklų atskyrimas nuo gamybos ir tiekimo veiklų turėtų padėti išspręsti šias problemas. Atskyrimas galimas šiais būdais:

a) apskaitų atskyrimas. Elektros energijos įmonė gali vykdyti visas veiklas, tačiau perdavimo ir skirstymo veiklų apskaita turi būti vedama skirtinguose registruose. Antrojoje elektros energijos rinkos direktyvoje įtvirtintas apskaitos atskyrimas³⁸;

b) valdymo atskyrimas. Perdavimo ir skirstymo veiklų valdymas turėtų būti atskirtas nuo kitų įmonės vykdomų veiklų. Šis reikalavimas taip pat įtvirtintas antrojoje elektros energijos rinkos direktyvoje³⁹;

c) teisinis atskyrimas. Perdavimo ir skirstymo veikloms vykdyti yra sukuriami atskiri juridiniai asmenys. Įkūrus atskirus juridinius asmenys veiklos tampa labiau nepriklausomos nei tik atskyrus šių veiklų valdymą. Šis reikalavimas taipogi įtvirtintas antrojoje elektros energijos rinkos direktyvoje⁴⁰;

d) nuosavybės atskyrimas. Perdavimo ir skirstymo įmonių savininkai negali turėti gamybos ar tiekimo įmonių. Šis reikalavimas yra dar didesnis žingsnis nepriklausomumo link, tačiau antrojoje elektros rinkos direktyvoje nėra numatyta nuosavybės atskyrimo reikalavimo. Šis atskyrimo būdas yra numatytas trečiojoje elektros energijos vidaus rinkos direktyvoje, kurioje taip

35 Joskow, P. L. US vs. EU Electricity Reforms Achievement. In: J.-M. Glachant and F. Leveque (eds.). *Electricity Reform in Europe: Towards a Single Energy Market*. Northampton: Edward Elgar, 2009, p. xvi–xviii.

36 Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 96/92/EB. [2003] OL L176/37.

37 Ten pat, 20 str.

38 Ten pat, 19 str. 3 d.

39 Ten pat.

40 Ten pat.

pat teigiama, kad reikia veiksmingiau atskirti elektros energijos gamybą nuo tinklo eksploataavimo veiklos ir nuosavybės atskyrimas yra vienas iš būdų tai padaryti.

Trečioji elektros energijos vidaus rinkos direktyva veiklų atskyrimą leidžia atlikti trimis būdais: nuosavybės atskyrimu, nepriklausomu sistemos operatoriumi ir nepriklausomu perdavimo operatoriumi⁴¹. Valstybės narės turi nuspręsti, kokį modelį jos taikys;

4. nepriklausomos elektros energijos rinką prižiūrinčios institucijos sukūrimas. Antroji elektros energijos rinkos direktyva įpareigoja valstybes nares sukurti nepriklausomą instituciją, kuri reguliuotų elektros energetikos sektorių, užtikrintų efektyvią konkurenciją bei pašalintų diskriminacijos galimybes;

5. įpareigojimais elektros energijos įmonėms teikti paslaugas, kurios atitinka viešuosius interesus. Energetikos įmonės turi teikti kokybiškas paslaugas, tuo pačiu užtikrinant tiekimo saugumą, nepertraukiamumą ir išlaikant ekologinę pusiausvyrą. Kadangi teikti tokias paslaugas yra ekonomiškai nenaudinga energetikos įmonėms, tačiau tai svarbu visuomenės poreikių užtikrinimui, todėl viešųjų interesų užtikrinimas turi būti numatytas teisės aktuose. Antrojoje elektros energijos rinkos direktyvoje yra numatyta pareiga įmonėms teikti paslaugas, atitinkančias viešuosius interesus⁴²;

6. elektros energijos rinkų atvėrimas abipusiškumo principu. Antrojoje elektros energijos rinkos direktyvoje numatyta, kad visi vartotojai galės laisvai pasirinkti elektros energijos tiekėją⁴³, o trečiojoje elektros energetikos sektoriaus direktyvoje įtvirtinta, kad vartotojai galės pakeisti energijos tiekėją per tris savaites⁴⁴;

7. reguliuojamos prieigos prie tarpvalstybinių elektros energijos tinklų. Reglamentas dėl prieigos prie tarpvalstybinių elektros energijos mainų tinklo sąlygų reguliuoja prieigos klausimus. Šiuo reglamentu siekiama nustatyti sąžiningas tarpvalstybinių elektros energijos mainų taisykles, taip padidinant konkurenciją elektros energijos vidaus rinkoje, atsižvelgiant į nacionalinių ir regioninių rinkų ypatingas savybes ir sudaryti palankesnes sąlygas gerai veikiančios ir skaidrios didmeninės rinkos sukūrimui, užtikrinant aukštą elektros energijos tiekimo saugumo lygį⁴⁵;

8. elektros energijos gamybos iš atsinaujinančių išteklių skatinimas. Trečiojoje elektros energijos rinkos direktyvoje įtvirtintas siekis naudoti elektros energiją, pagamintą iš atsinaujinančių

41 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 2003/54/EB. [2009] OL L211/55.

42 Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 96/92/EB. [2003] OL L176/37, 3 str. 2 d.

43 Ten pat.

44 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 2003/54/EB. [2009] OL L211/55, 5 str. a d.

45 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. reglamentas 2009/714/EB dėl prieigos prie tarpvalstybinių elektros energijos mainų tinklo sąlygų, panaikinantis reglamentą 2003/1228/EB. [2009] OL L211/15, 1 str. a , b ir d d.

išteklų, taip pat nustatytas tikslas, kad iki 2020 atsinaujinančių išteklių energijos dalis sudarytų bent 20 % Bendrijos bendro galutinio energijos suvartojimo⁴⁶;

9. suderinta politika, elektros energijos apmokestinimo srityje. Šioje srityje svarbu vykdyti mokesčių politiką, kuri neiškreiptų elektros energijos kainų ir skatintų prekybą tarp valstybių narių⁴⁷.

A. Stasiukynas pateikia siauresnį požiūrį į elektros energijos rinkos liberalizavimą. Mokslininkas išskiria keturis principus, kurie sukuria rinką, teikiančia vartotojui didžiausią naudą:

1. elektros gamyba turi būti atskirta nuo perdavimo tinklų ir tapti konkurencine;
2. perdavimo tinklų veikla turi būti reguliuojama valstybės ir būti monopoline;
3. elektros energijos tiekimas vartotojams turi būti atskirtas nuo skirstymo tinklų ir tapti konkurencinis;
4. skirstymo tinklų veikla turi būti reguliuojama ir likti monopoline atskiruose regionuose⁴⁸.

Šių principų esmė, kad perdavimo ir skirstymo tinklų paslaugų kainos yra atskirtos nuo gamybos ir tiekimo. Taigi perdavimo ir skirstymo kainas reguliuoja valstybė, o elektros energijos kainas nustato gamintojų konkurencija bei rinkos pasiūla ir paklausa. Kuriami elektros energijos pardavimo aukcionai, o galutiniu tikslu išlieka – vartotojo teisė laisvai pasirinkti elektros tiekėją⁴⁹.

Elektros energijos rinkos liberalizavimas yra vienas iš ES energetikos politikos prioritetų, todėl teisinis reguliavimas nukreiptas į elektros energijos rinkos atvėrimą ir konkurencijos skatinimą, o mokslininkai savo darbuose akcentuoja liberalizavimą ir teikia pasiūlymus kuo veiksmingesniam šio proceso įgyvendinimui. Elektroninių ryšių sektoriaus praktika atveriant rinkas ir sukuriant jose konkurenciją pasitarnavo siekiant atviros elektros energijos rinkos tikslų, nors priemonės, kuriomis atveriamą elektros energijos rinką, yra skirtingos. Matome, kad elektros energijos rinkos liberalizavimo klausimui trys mokslininkai išskiria skirtingus aspektus. P. L. Joskow pateikia labai konkrečius ir detalius elektros energijos rinkos liberalizavimo žingsnius. Tuo tarpu S. Milčiuvienės požiūris yra platesnis, tačiau ne toks detalus. Mokslininkė žiūri ne tik į pačią elektros energijos rinką, bet ir į atsinaujinančius energetikos išteklius bei tarpusavyje suderintą valstybių narių politiką, kuri skatintų elektros energijos prekybą. A. Stasiukynas, išskiria tik pačius pagrindinius rinkos liberalizavimo aspektus. Šiuo atveju, sujungus S. Milčiuvienės globalų požiūrį į rinkos liberalizavimą su P. L. Joskow detalumu, galima būtų tikėtis, spartesnio ES elektros

46 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 2003/54/EB. [2009] OL L211/55, 3 str. 2 d., 7 str. 2 d. j p.

47 Milčiuvienė, S. *Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 46–52.

48 Stasiukynas, A. *Elektros energetikos sektoriaus valdymo modeliai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (vadyba ir administravimas). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 84.

49 Ten pat.

energetikos tikslų pasiekimo.

1.4. Europos Sąjungos elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo ypatumai

Kadangi šio magistrinio darbo tikslas nėra išnagrinėti ES elektros energetikos ūkio vystymosi prielaidas, šioje dalyje nagrinėsime tik pačius pagrindinius ES teisės aktus, kurie labiausiai prisidėjo prie elektros energetikos sektoriaus raidos. Daugiausiai dėmesio skirsime teisės aktams, kurie šiuo metu daro didžiausią įtaką mūsų nagrinėjamam energetikos sektoriui.

Pagrindinis ir vienas pirmųjų tarptautinių dokumentų, paskatinusių ES energetikos sektoriaus liberalizavimą ir vystymąsi buvo Energetikos chartijos sutartis, pasirašyta Lisabonoje 1994 m. gruodžio 17 d. Sutartyje buvo įtvirtintas tikslas skatinti ekonomikos augimą, liberalizuoti investicijas ir komerciją, taip pat skatinti šalių ilgalaikį bendradarbiavimą energetikos srityje, pagrįstą kompleksiskumu ir abipuse nauda⁵⁰. Šis dokumentas tapo gairėmis, kuriomis vadovaujantis ruošiami tiek bendrieji ES dokumentai, tiek ir nacionaliniai.

ES teisinio reguliavimo tikslas buvo palaipsnis rinkos liberalizavimas, o tam reikėjo sukurti konkurencingą elektros energijos rinką ir efektyvų ūkio valdymą. Į pagalbą buvo pasitelkiami antriniai ES teisės šaltiniai: reglamentai, direktyvos ir sprendimai. Pirmoji direktyva, kuri nustatė bendrąsias kiekvienos valstybės narės elektros energijos gamybos, perdavimo ir paskirstymo taisykles buvo Elektros direktyva 96/92/EB⁵¹. Ši direktyva taip pat įtvirtino taisykles, susijusias su elektros energetikos sektoriaus struktūra ir veikimu, patekimu į rinką, kriterijais ir tvarka, taikoma kvietimams dalyvauti viešuose konkursuose, leidimų išdavimo tvarka ir sistemų eksploatavimu⁵². Laisvieji vartotojai galėjo pasirinkti gamintoją tik tuo atveju, jei nupirktą elektros energiją gali perduoti perdavimo ir skirstymo tinklais nediskriminacinėmis sąlygomis. Tai reiškia vadinamojo trečiosios šalies priėjimo principas įgyvendinimą, t. y. elektros tinklų savininkai ir operatoriai trečiosioms šalims suteikia galimybę pasinaudoti jų elektros tinklais. Šioje elektros direktyvoje buvo numatyti trys galimi būdai trečiosioms šalims pasinaudoti elektros tinklais: 1) reguliuojamas. Šis būdas reiškia, kad priėjimo prie tinklų sąlygos ir paslaugų kainų yra viešos ir iš anksto numatytos; 2) sutartinis. Šis variantas suteikia galimybę trečiosioms šalims tartis su tinklų savininkais ar operatoriais dėl naudojimosi tinklais sąlygų ir įkainių; 3) vienintelio supirkėjo. Šis modelis paremtas tuo, kad vienintelis tiekėjas superka iš gamintojų visą vartotojams reikalingą elektros energiją. Dauguma valstybių narių pasirinko variantą, kuomet trečiosios šalies prieigos kainos ir sąlygos reguliuojamos atitinkamų valstybės institucijų, o vienintelio supirkėjo modelio

50 Energetikos chartijos 1994 m. gruodžio 17 d. sutartis. *Valstybės žinios*. 1998, Nr.66-1912, 2 str.

51 Europos Parlamento ir Tarybos 1996 m. gruodžio 19 d. direktyva 96/92/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių. [1997] OL L27/20.

52 Ten pat, 1 str.

nepasirinko nė viena valstybė narė⁵³. Išimtiniais atvejais, kai nepakanka tinklo pralaidumo, tinklų operatoriai ar savininkai vis dėlto gali neleisti pasinaudoti jų tinklais.

Šios direktyvos priėmimo metu daugelyje ES šalių elektros energijos perdavimo tinklų įmonės buvo vertikalios integruotos monopolijos. Pagal direktyvą 96/92/EB vertikalios integracijos įmonė – tai įmonė, vykdanči dvi ar daugiau elektros energijos gamybos, perdavimo ir paskirstymo funkcijų. Siekiant išvengti tokių monopolinių įmonių diskriminacinio elgesio prieš kitus gamintojus ar tiekėjus bei palankesnių sąlygų sudarymo savo elektros energijos tiekimui, Elektros direktyva nustatė tokius reikalavimus: 1) atskirti perdavimo sistemos operatorių valdymo atžvilgiu nuo kitų įmonės veiklų; 2) perdavimo ir skirstymo veiklų apskaitą atskirti nuo kitų veiklų apskaitos; 3) sukurti atitinkamus konfidencialumo reikalavimus, kurie neleistų nutekėti informacijai iš perdavimo sistemos operatoriaus į kitas įmonės dalis. Skirtingai nei antrosios ar trečiosios Elektros vidaus rinkos direktyvose, šioje nebuvo reikalaujama sukurti atskiras elektros energijos perdavimo ar skirstymo kompanijas, tačiau dauguma valstybių narių atskyrė perdavimo sistemų operatorių nuo kitų monopolinių energetikos įmonių⁵⁴.

Elektros direktyva įpareigojo valstybes nares nustatyti ginčų nagrinėjimo sistemą. Tam daugelis ES šalių įkūrė priežiūros institucijas, kurios taip pat ir reguliavo prisijungimo prie perdavimo ir skirstymo tinklų kainas bei sąlygas. Be to, buvo būtina užtikrinti, kad tinklų kompanijos nepiktnaudžiautų savo monopoline padėtimi, todėl ši sritis daugelyje valstybių buvo prižiūrima konkurencijos tarybos.

ES valstybės narės gali remti atsinaujinančių energetikos išteklių panaudojimą, nustatyti aplinkosaugos mokesčius, taip pat ir kitas priemones viešiesiems interesams užtikrinti. ES šalių viešosios politikos principai yra leistini tiek, kiek tai nestabdo liberalizacijos proceso.

Liberalizacijos procesai skirtingose valstybėse narėse vyksta skirtingais tempais, todėl Elektros direktyvoje numatyta, kad neliberalizuotoms šalies energetikos įmonėms valstybės narės gali apriboti dalyvavimą liberalizuotose kaimyninėse rinkose⁵⁵.

Galima teigti, kad reformos elektros energetikos sektoriuje buvo teigiamos ir sudarė palankias sąlygas tolesniam rinkos liberalizavimo procesui, todėl Europos Parlamentas ir Taryba 2003 m. birželio 26 d. priėmė Direktyvą 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinančią Direktyvą 96/92/EB.

Antroji Elektros direktyva tęsia pirmosios direktyvos numatytas energetikos politikos

53 Jankauskas, V. Europos Sąjungos Elektros ir Dujų direktyvų įgyvendinimo Lietuvoje problemos. *Energetika*. 2004, 1: 9.

54 Stasiukynas, A. *Elektros energetikos sektoriaus valdymo modeliai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (vadyba ir administravimas). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 94.

55 Jankauskas, V. Europos Sąjungos Elektros ir Dujų direktyvų įgyvendinimo Lietuvoje problemos. *Energetika*. 2004, 1: 9.

kryptis. Šios direktyvos priemonių visuma buvo siekiama vartotojui sudaryti kuo palankesnes sąlygas pasirinkti elektros energijos tiekėją, nes liberalizuotos rinkos nauda pasireišk vartotojui tik tuomet, kai jis aktyviai dalyvaus rinkoje per pasirinkimo teisę. Tiekėjai taip pat bus suinteresuoti gerinti kokybę, mažinti kainas ir ieškoti kitų būdų, kaip pritraukti vartotojus⁵⁶.

Direktyvoje numatyti visiško rinkos atvėrimo terminai, o nuo 2007 m. liepos 1 d. visi vartotojai turi teisę pasirinkti elektros energijos tiekėją. Toks greitas visiškas rinkos atvėrimo terminas turėtų pašalinti elektros energetikos skirtumus tarp valstybių narių bei skatinti elektros energijos prekybą tarp visų ES šalių be jokių apribojimų. Taip pat gerokai praplėstas vartotojų teisių apsaugos teisinis reguliavimas. Numatytas kompensavimas už vartotojų teisių pažeidimus bei užtikrintas universaliųjų paslaugų teikimas. Direktyvoje 2003/54/EB nustatyta, kad valstybės narės elektros energetikos įmonėms gali nustatyti viešųjų paslaugų įpareigojimus, susijusius su tiekimo patikimumu, paslaugų kokybe ir aplinkosauga.

Šia direktyva siekiama, kad tinklų ir sistemų operatoriai būtų atskirti nuo kitų veiklų, o veiklos pagrindas – skaidrumas. Daug dėmesio direktyvoje skiriama perdavimo sistemos operatoriui. Jeigu perdavimo sistemos operatorius yra bendros integruotos energetikos kompanijos, tuomet reikalaujama nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad elektros energiją perduotų dukterinė įmonė, kuri priimant sprendimus, savo teisiniu statusu ir organizacine struktūra būtų nepriklausoma nuo kitų tos įmonės veiklos rūšių. Siekiant užtikrinti perdavimo sistemos operatoriaus nepriklausomumą, direktyva nustato minimalius reikalavimus:

- a) asmenys, atsakingi už perdavimo sistemos operatoriaus valdymą, negali dalyvauti integruotos elektros energijos įmonės, tiesiogiai ar netiesiogiai atsakingos už kasdieninę elektros energijos gamybos, paskirstymo ir tiekimo veiklą, valdymo struktūrose;
- b) asmenys, atsakingi už perdavimo sistemos operatoriaus valdymą, turi sugebėti veikti savarankiškai;
- c) perdavimo sistemos operatoriui turi būti suteiktos efektyvios sprendimų priėmimo teisės nepriklausomai nuo integruotos elektros energijos įmonės priimti sprendimus;
- d) perdavimo sistemos operatorius patvirtina atitikties programą, nustatančią priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią diskriminuojančiam elgesiui, bei užtikrinančią tinkamą jų laikymosi priežiūrą⁵⁷.

Direktyvoje 2003/54/EB reikalaujama užtikrinti ne tik perdavimų sistemų operatorių nepriklausomumą, bet ir skirstymo sistemų operatorių atskyrimą. Šiems keliami identiški reikalavimai, kaip ir perdavimo sistemų operatoriams.

56 Pažėraitė, A.; Krakauskas, M. Europos Sąjungos ir Lietuvos energetikos teisės skirtumai. *Energetika*. 2005, 1: 23.

57 Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 96/92/EB. [2003] OL L176/37, 10 str.

Būtina sąlyga efektyviai konkurencijai užtikrinti – trečiosios šalies priėjimas prie tinklų. Skirtingai nei pirmojoje Elektros direktyvoje, šioje reikalaujama, kad trečiosioms šalims būtų suteikiama prieiga prie perdavimo ir paskirstymo sistemų iš anksto skaidriai nustatant prieigos tarifus ir juos skelbiant viešai iki įsigaliojimo. Numatyta šio principo išimtis – sistemų operatoriai gali neleisti prisijungti prie sistemos, nebent jeigu trūksta būtinų pajėgumų⁵⁸.

Mindaugas Krakauskas teigia, kad būtina, jog reguliatorius neapsiribotų kainų kontrole, o kur kas aktyviau dalyvautų rinkos tobulinimo darbe. Tuo labiau, kad direktyvoje 2003/54/EB kaip pagrindinis rinkos modelis yra įvardijamas reguliuojamas trečios šalies dalyvavimo principas. Ankstesnėse direktyvose sutartinis principas buvo siūlomas lygiaverčiai trečios šalies dalyvavimo principui⁵⁹.

Antrojoje Elektros vidaus rinkos direktyvoje akcentuojama ilgalaikių sistemos plėtojimo planų sudarymo svarba, kad užtikrinti tinklų patikimumą. Tuo tarpu patikimumas turėtų apsaugoti nuo galių nepakankamumo.

Direktyvoje 2003/54/EB didelis dėmesys skiriamas nepriklausomoms reguliavimo institucijoms. Šios institucijos turi būti atsakingos bent jau už nediskriminavimo, veiksmingos konkurencijos ir veiksmingo rinkos veikimo užtikrinimą. Jos turi turėti teisę iš anksto nustatyti perdavimo ir skirstymo tarifus, nagrinėti skundus dėl trečiųjų šalių naudojimosi tinklais, spręsti kitų rinkos dalyvių ginčus. Šios institucijos atlieka svarbų vaidmenį užtikrindamos rinkos veikimą ir konkurenciją ne tik šalies viduje, bet ir tarp valstybių narių.

ES, siekdama nustatyti sąžiningas tarpvalstybinių elektros energijos mainų taisykles, taip pagerinant konkurenciją elektros energijos vidaus rinkoje, priėmė reglamentą 2003/1228/EB dėl prieigos prie tarpvalstybinių elektros energijos mainų tinklo sąlygų⁶⁰. Viena pagrindinių šio tiesioginio taikymo dokumento nuostatų buvo tarifų klausimas. Reglamentas nustatė, kad atstumas neturi įtakos tarifui, pvz., jei Lietuvos subjektas elektros energiją perka Italijoje, tai šios elektros energijos tarifas neturi priklausyti nuo atstumo, kurį elektros energiją keliauja iki Lietuvos. Taip pat nereikia mokėti jokių papildomų mokesčių valstybėms narėms, per kurių teritoriją keliauja elektros energija.

2009 m. liepos mėnesį buvo priimtas trečiasis energetikos paketas, kuriuo buvo siekiama energetinės ES nepriklausomybės dujų sektoriuje, tačiau šio paketo teisės normos labai svarbios ir elektros energetikos sektoriui. Šio paketo reguliavimo tikslas – užtikrinti energetikos rinkos veiksmingumą ir bendros ES elektros energijos rinkos atsiradimas. Visa tai padėtų išlaikyti kiek

58 Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 96/92/EB. [2003] OL L176/37, 20 str.

59 Pažėraitė, A.; Krakauskas, M. Europos Sąjungos ir Lietuvos energetikos teisės skirtumai. *Energetika*. 2005, 1: 24.

60 Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. reglamentas 2003/1228/EB dėl prieigos prie tarpvalstybinių elektros energijos mainų tinklo sąlygų. [2003] OL L176/1.

įmanomai žemą kainų lygį bei padidinti paslaugų kokybę ir saugumo standartus⁶¹.

Trečiojoje Elektros vidaus rinkos direktyvoje 2009/72/EB numatytas veiksmingas elektros energijos gamybos atskyrimas nuo tinklo eksploatacijos. Šiuo atskyrimu siekiama, kad bendrovės, kurios valdo ir elektros energijos gamybą, ir perdavimą, ir (arba) tiekimą, negalėtų pasinaudoti savo padėtimi ir trukdyti konkurentų įmonėms naudotis elektros tinklais. Šioje direktyvoje numatyti trys atskyrimo būdai: nuosavybės atskyrimas, nepriklausomas sistemos operatorius, nepriklausomas perdavimo operatorius. Valstybėms narėms reikia pačioms nuspręsti, kurį atskyrimo modelį taikyti. Jei ES šalis pasirenks taisyti nuosavybės atskyrimą, tuomet visos integruotos elektros energetikos bendrovės privalės parduoti savo turimus elektros energijos tinklus. Taip pat jokia elektros energijos gamybos ar tiekimo bendrovė negali turėti perdavimo sistemos operatoriaus kontrolinio akcijų paketo. Kiekviena įmonė, kuriai priklauso perdavimo sistema, turi veikti kaip perdavimo sistemos operatorius.

Dėl atskyrimo teisinio reguliavimo kyla keletas problemų. Pirma, jei bendrovių atskyrimas neigiamai paveiktų akcijų vertę, tuomet akcininkai gali prarasti dalį nuosavybės dėl tokio išskaidymo. Jei elektros energetikos įmonė buvo privatizuota, tai ją atskyrus prarandama įmonės kontrolė. Be to, jeigu energetikos įmonė priklauso investuotojams ne iš ES valstybių narių, tuomet atskyrimas gali būti palaikytas kaip nuosavybės neliečiamumo pažeidimas ir pabloginti santykius su energiją tiekiančiomis šalimis. Šiuo atveju, atskyrimas būtų nesudėtingas procesas, jei energetikos įmonę valdytų valstybė. Net ją išskaidžius, kontrolė vis tiek lieka valstybės rankose. Antra, nepriklausomo sistemos operatoriaus paskyrimas kertasi su verslo logika. Toks operatorius yra dirbtinai sukurtas ir rinkos sąlygomis beveik neįmanomas, nes sistemą kontroliuoti operatorius turi ne jos savininkų naudai. Jei nepriklausomas sistemos operatorius neįgyvendins savo funkcijų, ateityje teisinis reguliavimas gali būti visiškai pakeistas⁶².

Šioje direktyvoje išliko trečiosios šalies prieigos principas, kuris prisideda prie konkurencijos užtikrinimo. Tinklų prieigos sąlygas ir tarifus reglamentuoja nacionalinės reguliavimo institucijos, o perdavimo tinklų savininkai ir operatoriai privalo taikyti šiuos nustatytus tarifus, kad būtų išvengta piktnaudžiavimo jais.

Direktyvos 2009/72/EB nuostatose įtvirtintas didesnis mažmeninės rinkos skaidrumas, o vartotojų teisių apsaugos teisinis reguliavimas yra griežtesnis. Veiksmingai veikianti rinka vartotojams turėtų pasiūlyti mažesnes elektros energijos kainas. Be to, direktyvos 5 str. įtvirtinta vartotojų teisė per tris savaites pakeisti elektros energijos tiekėją.

61 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 2003/54/EB. [2009] OL L211/55.

62 LLRI pozicija dėl ES energetikos politikos „trečiojo“ paketo. Lietuvos laisvosios rinkos institutas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-10-20]. <http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5511>.

Kita svarbi energetikos paketo nuostata yra didesnio tarpvalstybinio bendradarbiavimo ir investavimo skatinimas. Europos elektros perdavimo sistemų operatorių tinklas susies tinklų operatorius. Tarpusavyje bendradarbiaudami jie formuos bendrus komercinius ir techninius kodeksus bei saugumo standartus.

Kartu su trečiąją Elektros energijos vidaus rinkos direktyva buvo priimtas reglamentas, kuriuo įsteigiama Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (toliau – ERIBA). Jos tikslas yra padėti nacionalinėms reguliavimo institucijoms ES lygmeniu vykdyti valstybės narėse nustatytas reguliavimo užduotis ir prireikus koordinuoti šių nacionalinių institucijų veiklą⁶³. Kadangi vien nacionaliniai reguliuotojai ir Europos elektros energijos ir dujų reguliavimo grupė nebuvo pajėgūs įgyvendinti visos ES energetikos užduočių, tai buvo nuspręsta įkurti nepriklausomą instituciją. Naujoji įstaiga teikia bendrąsias rekomendacijas dėl valstybės kertiančių elektros energijos tinklų. Pagal šias rekomendacijas elektros energijos tinklų operatoriai formuoja konkrečias taisykles. Taip pat, atsižvelgiant į rekomendacijose išdėstytas nuostatas, Europos elektros energijos perdavimo sistemų operatorių tinklas rengia elektros tinklų kodeksus. Ši agentūra taip pat stebi, kaip veikia bendroji rinką, kasmet rengia stebėjimų ataskaitas bei teikia pasiūlymus Europos Komisijai ir Europos Parlamentui, kaip pašalinti susidariusias kliūtis. Nors ši agentūra teikia rekomendacijas, t. y. neprivalomo pobūdžio aktus, tačiau atskirais atvejais gali priimti saistančius sprendimus, kuomet nacionalinės reguliavimo institucijos negali sutarti dėl tarpvalstybinių infrastruktūrų naudojimo.

Nacionalinių energetikos institucijų bendradarbiavimas stiprina reguliuotojų vaidmenį, prisideda prie teisinio reguliavimo tobulinimo, tačiau institucijos sukūrimas ir didesnių įgaliojimų suteikimas gali privesti prie bendro sektoriaus valdymo visos ES mastu. Teisinio reguliavimo tikslas turėtų būti paremtas nepagrįsto reguliavimo mažinimu.

Matome, kad naujoji energetikos reguliavimo sistema skiria didelį dėmesį konkurencijos formavimui ir jos kliūčių pašalinimui. Lietuvos laisvosios rinkos institutas kelia klausimą, ar gali sėkmingai veikti rinką, kai konkurenciją bandoma suformuoti nenatūraliomis priemonėmis? Kai natūraliai susikuria rinkos santykiai, jie turėtų formuoti ir veiksmingą konkurenciją, jeigu jos dirbtinai neriboja teisės aktuose įtvirtinti draudimai. Teisės aktai turėtų pašalinti tokius draudimus, tačiau turėtų būti naudojamos minimalios priemonės nenatūralios konkurencijos kūrimui, kuri nepadidina ekonominio efektyvumo⁶⁴.

63 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. reglamentas 2009/713/EB įsteigiantis Europos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūrą. [2009] OL L211/1, 1 str. 2 d.

64 LLRI pozicija dėl ES energetikos politikos „trečiojo“ paketo. Lietuvos laisvosios rinkos institutas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-10-20]. <http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5511>.

1.5. Lietuvos elektros energetikos sektoriaus teisinis reguliavimas

Šioje dalyje apžvelgsime Lietuvos elektros energijos rinkos ir ją prižiūrinčių institucijų reguliavimą ir kur link krypta šio sektoriaus teisės normos. Detaliau Lietuvos elektros energetikos sektorius lyginamuoju požiūriu analizuojamas III-jame skyriuje.

1.5.1. Lietuvos elektros energijos rinkos teisinis reguliavimas

Rengdamasi narystei ES Lietuva pradėjo restruktūrizuoti savo elektros energetikos ūkį bei derinti savo įstatymų normas prie ES teisinio reguliavimo sistemos. 2002 – 2003 m. buvo pradėtas elektros energetikos sektoriaus liberalizavimas ir buvo pradėtos kurti pirmosios teisės normos, kurios leido pradėti įgyvendinti liberalizavimo etapą⁶⁵.

Lietuvos elektros energetikos rinkos modelis, pagal elektros energijos tiekėjo pasirinkimą ir tuo pačiu pagal reguliavimo intensyvumą, skirstomas į dvi dalis. Vienoje dalyje yra vartotojai, kurie nepasirinko nepriklausomo elektros energijos tiekėjo, o elektros energiją jiems tiekia visuomeninis tiekėjas. Elektros energijos vartotojo sąvoką apibrėžia LR elektros energetikos įstatymo 2 str. 37 d., kurioje sakoma, kad vartotojas – tai asmuo, kurio įrenginiai yra prijungti prie perdavimo arba skirstomųjų tinklų ar tiesioginės linijos ir kuris perka elektros energiją vartojimo tikslams⁶⁶. Pagal LR elektros energetikos įstatymo 2 str. 43 d. visuomeninis tiekėjas – tai asmuo, įpareigotas tiekti elektros energiją jo veiklos licencijoje nurodytoje teritorijoje esantiems LR elektros energetikos įstatymo 25 str. nurodytiems vartotojams ir užtikrinti elektros energijos tiekimą vartotojams tuo atveju, kai jų esamas nepriklausomas tiekėjas nevykdo savo įsipareigojimo tiekti elektros energiją ir jie negali pasirinkti kito nepriklausomo tiekėjo⁶⁷. Lietuvoje visuomeninio tiekėjo funkcijas atlieka AB LESTO, kuri yra Lietuvos elektros skirstomųjų tinklų operatorius. Be to, jos funkcijos yra elektros persiuntimas vartotojams skirstymo tinklais, vartotojų poreikių tenkinimas, efektyvus naujų vartotojų prijungimas, skirstomųjų tinklų eksploatavimas, priežiūra, valdymas ir plėtojimas, jų saugumo ir patikimumo užtikrinimas⁶⁸. Nustačiusi tokį teisinį reguliavimą valstybė gina vartotojų interesus ir per visuomeninį tiekėją garantuoja, kad visuomet bus užtikrintas elektros energijos tiekimas vartotojams, kurie dėl kažkokių priežasčių prarado ar nepasirinko nepriklausomo tiekėjo. Kitas svarbus šios modelio dalies aspektas yra kainų reguliavimas. Visuomeninis tiekėjas elektros energiją parduoda vartotojams VKEKK nustatytais kainomis. Be to, elektros energijos skirstymo

65 Milčiuvienė, S. *Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 30–32.

66 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964, 2 str. 37 d.

67 Ten pat, 2 str. 43 d.

68 AB LESTO įstatai. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-09-15]. <<http://www.lesto.lt/Content/Files/844.pdf>>.

ir perdavimo kainos, kurios dalinai sudaro galutinę elektros energijos kainą, yra skelbiamos viešai. Taigi šioje srityje yra didesnis valstybės reguliavimas vartotojų interesams užtikrinti.

Kitoje elektros energijos rinkos modelio dalyje dalyvauja laisvieji vartotojai, kurie yra pasirinkę nepriklausomą elektros energijos tiekėją. Nepriklausomas tiekėjas yra asmuo, kuris tiekia laisviesiems vartotojams elektros energiją ir turi atitinkamą licenciją, leidžiančią vykdyti šią veiklą⁶⁹. LR elektros energetikos įstatymo 2 str. 13 d. nustato, kad laisvasis vartotojas yra vartotojas, kuris gali laisvai pasirinkti elektros energijos tiekėją⁷⁰. Nuo 2007 m. liepos 1 d. visi Lietuvos vartotojai yra laisvieji vartotojai ir gali pasirinkti nepriklausomą elektros energijos tiekėją, tačiau šiuo atveju gali susidurti ir tam tikrais nepatogumais. Vartotojas pirmiausiai turi sudaryti sutartį su nepriklausomu tiekėju dėl elektros energijos pirkimo už sutartinę kainą. Tuomet vartotojas turi sudaryti sutartį su skirstomųjų tinklų įmone arba su perdavimo sistemos operatoriumi, jei vartotojo įrengimai prijungti prie perdavimo tinklo. Pastarąją sutartimi yra perkama elektros energijos persiuntimo paslauga nuo gamintojo iki vartotojo. Persiuntimo paslaugų kainos yra viešos, jas kasmet skelbia VKEKK. Pažymėtina, kad Lietuvoje už elektros energijos persiuntimą nuo gamintojo iki vartotojo yra taikomas „pašto ženkle“ principas, t. y. vartotojams, kurių įrenginiai yra prijungti prie to paties tinklo (perdavimo ar skirstymo), taikoma vienoda persiuntimo paslaugos kaina nepriklausomai nuo gamintojo pagamintos elektros energijos⁷¹. Taigi laisvieji vartotojai elektros energiją perka būtent iš konkretaus gamintojo, su kuriuo yra pasirašę elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartį, o už persiuntimo paslaugą moka skirstomųjų tinklų įmonei (tam pačiam visuomeniniam tiekėjui). Atskirais atvejais, laisvieji vartotojai gali pavesti tiekėjui sumokėti už elektros energijos persiuntimą, tačiau neįvykdžius šio pavidimo, atsakyti privalės vartotojas.

Iš pateiktų pavyzdžių matome, kad Lietuvoje kol kas nėra sudarytos palengvinančios sąlygos tapti laisvuju vartotoju ir pačiam pasirinkti elektros energijos tiekėją, nes reikia sudaryti dvi sutartis dėl elektros energijos pirkimo ir jos persiuntimo. Šiuo metu už elektros energiją gali tekti mokėti daugiau nei perkant elektros energiją iš visuomeninio tiekėjo, kurio elektros energijos kainas nustato VKEKK. Nuo 2015 m. sausio 1 d. VKEKK nebenustatinės elektros energijos kainos visiems vartotojams. Tuomet labai tikėtina, kad vartotojai, kurie elektros energiją pirks iš visuomeninio tiekėjo, mokės daugiau nei pirkdami iš nepriklausomo tiekėjo, nes skirstymo tinklų operatorius, nebūdamas tikras, kad vartotojai nepasirinks nepriklausomo tiekėjo, negalės sudaryti ilgalaikių elektros energijos įsigijimo sutarčių ir elektros energiją iš tiekėjų pirks trumpiems

69 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964, 2 str. 16 d.

70 Ten pat, 2 str. 13 d.

71 *Elektros rinka Lietuvoje*. [interaktyvus]. Vilnius: UAB Baltpool, 2010, p. 9 [žiūrėta 2011-09-09].

<http://www.baltpool.lt/get_file.php?file=bG1YS21jTFVaNTFveVdhVHI0bVhzTW1wYUttWDJXdDdhZdGRycFpkbHk2S1duNXVseHN4bm9wZk5hTWpLa1dTaG02WmlvV1BTbnBGbXgybVRaS0ticXNxbW>.

laikotarpiams už aukštesnę kainą⁷². Galiausiai, laisvojo vartotojo sritis yra mažiau reguliuojama valstybės, todėl daugiau veiksmų laisvės turi ne tik vartotojai, bet ir patys gamintojai bei tiekėjai. Atsiradus daugiau gamintojų ar tiekėjų, kurie galėtų pasiūlyti mažesnes elektros energijos pardavimo kainas, atsirastų didesnė konkurencija, kuri vartotojams išeitų į naudą, nes sumažėtų elektros energijos kainos.

Taigi nepriklausomų elektros energijos tiekėjų srities teisinis reguliavimas turėtų užtikrinti konkurenciją. Iš vienos pusės, įstatymų leidėjas minimaliai reguliuoja laisvųjų vartotojų ir nepriklausomų tiekėjų santykius, taip palikdamas jiems daugiau laisvės ir netaikydamas papildomų apribojimų. Iš kitos pusės, gina vartotojų interesus. Visų pirma, per visuomeninio elektros energijos tiekėjo institutą: jeigu dėl tam tikrų priežasčių vartotojas nepasirinko nepriklausomo elektros energijos tiekėjo, visuomeninis tiekėjas privalo užtikrinti elektros energijos tiekimą. Antra, nepriklausomų elektros tiekėjų sąrašas yra viešai skelbiamas VKEKK tinklapyje. Kas ketvirtį tiekėjai turi pateikti savo veiklos ataskaitą, o vartotojai gali patikrinti, ar konkretūs elektros energijos tiekėjas iš tiesų vykdo savo veiklą. Tokiu teisiniu reguliavimu užtikrinamas elektros energijos tiekimas visiems prie elektros tinklo prijungtiems vartotojams.

1.5.2. Lietuvos elektros energijos rinką reguliuojančios institucijos

Kad valstybės teisinis reguliavimas efektyviai veiktų, nepakanka tik sukurti privalomojo elgesio taisykles. Ne ką mažiau yra svarbu įsteigti institucijas, kurios prižiūrėtų, kaip laikomasi teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Be LR Seimo, kuris formuoja energetikos strategiją ir leidžia elektros energetikos sektoriui skirtus įstatymus, Lietuvoje elektros energijos rinką prižiūri trys pagrindinės institucijos:

1. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija. Tai pagrindinė elektros energetikos rinką prižiūrinti institucija;
2. LR Vyriausybė, kuri LR elektros energetikos įstatymo pagrindu savo įgaliojimus elektros energetikos srityje perdavė 2009 m. įsteigta LR Energetikos ministerijai;
3. Valstybinė energetikos inspekcija prie Energetikos ministerijos, kuri visoje Lietuvos teritorijoje kontroliuoja energetikos objektų ir įrenginių techninę saugą.

⁷² *Kas gali rinktis nepriklausomą tiekėją ir kaip tai daryti?* [interaktyvus]. Vilnius: UAB Baltpool, 2011, p. 5 [žiūrėta 2011-09-16].

<[24](http://www.baltpool.lt/get_file.php?file=bldXZW1jZlVscDJUeVphVHI0bG9zSm1wWnFsbzJaN0hsTmVacFdsbHlxTEpuOHFsa3N4b29tZk5hTWlXa1phaHlxWmtvV0xTb1pGaHgydVRZNkxKcXNpbXg2REgxR3FjbHBOcTBaYVJhNmFYa1ppYVpjOXZ6cFRLY0tWa1pabXR5WnlYbXBUMFwVmaxMldUeHN0a29wZWVAcG1XbTU2V2xKVnJZSmVtbDVxV25NZHN4cGRqWUpLVl1pwWEdrbU53eG1TVWJKYkZhNk9WMIp5Zl1wJTJGS3BKU3FtWnFUMDjXVllzTm1zc20yazVpV29wYVZaZGxyeTVUWGJadG1wTXFoeXAlMk1JXbnBIR2F1TmlrbVRVbHNa241ZHRaRz1q >.</p></div><div data-bbox=)

Šios institucijos prižiūri elektros energetikos sektorių, išduodamos leidimus ir licencijas. Tai vienas iš elektros energijos rinkos teisinio reguliavimo būdų. Šis būdas mažai varžo rinkos dalyvių elgesį, todėl energetikos įmonės turi nemažai laisvės priimti sprendimus, o valstybės institucijos nuolat gauna informaciją apie šių įmonių veiklą bei sprendimus ir gali užkirsti kelią licencijoje ar leidime nurodytos veiklos pažeidimams⁷³.

Pagal LR Energetikos įstatymo 10 str. 1 d. licencijuojama yra ši veikla:

- 1) elektros energijos rinkos operatoriaus;
- 2) elektros energijos perdavimo;
- 3) elektros energijos skirstymo;
- 4) elektros energijos visuomeninio tiekimo;
- 5) elektros energijos nepriklausomo tiekimo⁷⁴.

Šias licencijas išduoda VKEKK, taip užtikrindama veiksmingą elektros energijos rinkos dalyvių priežiūrą. Nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris turėtų užkirsti kelią piktnaudžiavimui rinkoje. Elektros energijos perdavimo ir skirstymo veikla užsiimančios įmonės yra natūralios monopolijos tose teritorijose, kuriose valdo tinklus. Lietuvos elektros energijos rinkos operatoriaus paslaugas teikia UAB Baltpool. Elektros energijos perdavimo sistemos operatorius yra AB Litgrid, o skirstomųjų tinklų operatorius yra AB LESTO, kuri tuo pačiu yra ir visuomeninis elektros energijos tiekėjas, kuris tiekia elektros energiją vartotojams, kurie nėra pasirinkę nepriklausomo elektros energijos tiekėjo.

LR Elektros energetikos įstatymo 10 str. 16 d. nustato, kad leidimai išduodami šioms veiklos:

- 1) gaminti elektros energiją;
- 2) plėtoti elektros energijos gamybos pajėgumus;
- 3) tiesti tiesioginę liniją;
- 4) eksportuoti elektros energiją į valstybes, kurios nėra valstybės narės;
- 5) importuoti elektros energiją iš valstybių, kurios nėra valstybės narės⁷⁵.

VKEKK yra pagrindinė elektros energetikos sektorių reguliuojanti institucija. Komisijos teisinis reguliavimas pasireiškia licencijų išdavimu ir kainų nustatymu, tačiau ar toks teisinis reguliavimas yra veiksmingas? Kad priimtų objektyvius sprendimus svarbiausia yra institucijos nepriklausomumas. VKEKK nėra Vyriausybės įstaiga ar įstaiga prie ministerijos. VKEKK sudaro keturi nariai ir pirmininkas, kuriuos 5 metų kadencijai skiria LR Seimas Respublikos Prezidento

73 Milčiuvienė, S. *Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 33.

74 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964, 10 str. 1 d.

75 Ten pat, 10 str. 16 d.

teikimu. Taigi ši institucija yra nepriklausoma nuo Vyriausybės, nes ši nedalyvauja narių skyrime. Taip pat Komisijos narių nepriklausomumą garantuoja jų įgaliojimų trukmė – 5 metų kadencija. Komisija yra finansuojama tik iš valstybės biudžeto, todėl jos sprendimus teoriškai gali paveikti LR Seimas tvirtindamas metinį biudžetą. Sprendimų priėmimui įtakos gali turėti ir nedidelis darbuotojų skaičius. Šiuo metu (2011 m. lapkričio 20 d.) VKEKK Elektros skyrių sudaro 5 darbuotojai. Tuo tarpu 2010 m. duomenimis Komisija elektros energetikos sektoriuje reguliavimą atlieka 170 ūkio subjektų atžvilgiu, o sektoriaus metinės pajamos 2,8 mlrd. Lt.⁷⁶. VKEKK yra pakankamai nepriklausoma institucija, atitinkanti ES elektros direktyvų reikalavimus, o politikai vargu, ar darytų įtaką Komisijos sprendimams per biudžeto asignavimus.

Reguliavimo veiksmingumas priklauso ir nuo institucijai suteiktų įgaliojimų. Pagrindinės VKEKK teisės: vienašališkai nustatyti valstybės reguliuojamas kainas; gauti iš įmonių visą informaciją susijusią su Komisijos pareigų atlikimu; įpareigoti energetikos įmones sudaryti sutartis dėl tiekimo, perdavimo, skirstymo bei prieigos, skirti baudas pagal kompetenciją ir kt.⁷⁷. Komisija turi pakankamai įgaliojimu savo funkcijoms vykdyti, be to, jos sprendimus ar skirtas nuobaudas galima apskųsti teismui. S. Milčiuvienė, atlikusi teismo sprendimų, susijusių su VKEKK analizę, pažymi, kad Lietuvos teismai nevertina kainų ekonominio skaičiavimo pagrįstumo ir jo atitikties įstatymams. Kainų reguliavimas paliktas išskirtinai VKEKK diskrecijai, kuri remiasi Elektros energetikos įstatyme nustatytais kainų reguliavimo principais⁷⁸.

VKEKK teisinį reguliavimą atlieka suteikdama licencijas nustatyta veiklai. Atskira licencija išduodama tam tikrai veiklai nustatytoje teritorijoje neterminuotam laikui fiziniam ar juridiniam asmeniui, kuris atitinka konkrečiai veiklai keliamus reikalavimus. Licencija įpareigoja įmones atlikti tam tikrus veiksmus bei atitikti keliamus reikalavimus, taip pat teikti informaciją VKEKK ir informuoti bei konsultuoti vartotojus ir tinklų naudotojus apie efektyvų elektros energijos vartojimą, teikiamas paslaugas, paslaugų teikimo sąlygas, elektros energijos ir paslaugų kainas⁷⁹ ir kt. Nors licencijos ir užkrauna administracinę našą verslui, tačiau padeda Komisijai kontroliuoti energetikos įmonių veiklą ir apsaugoti vartotojų interesus, o įmonės įpareigosotos teikti aukštus standartus atitinkančias paslaugas.

Taigi VKEKK vykdomas teisinis sektoriaus reguliavimas yra veiksmingas, nors ir susiduriama su tam tikromis nepriklausomumo, kainų teisinio reguliavimo monopoliumi ir papildomos

76 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2010 m. veiklos ataskaita. [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, 2011, p. 10 [žiūrėta 2011-11-05].

<http://www.regula.lt/lt/publikacijos/metine-ataskaita/2010_ataskaita/VKEKK_2010_ATS_final.pdf>.

77 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimas Nr. 1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.109-4819, 7 str.

78 Milčiuvienė, S. *Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 87–109.

79 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 5 d. nutarimas Nr. 1474 „Dėl teisės aktų, būtinų Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr.104-3713, 58 str.

administracinės naštos verslui problemomis. Licencijų išdavimu užkertamas kelias įmonių piktnaudžiavimui rinkoje, o sprendimai priimami nepriklausomos institucijos, kuriai suteikta pakankamai teisių savo funkcijoms įgyvendinti.

Detaliau elektros energijos rinkos priežiūros institucijų tikslus ir veiklą lyginamuoju požiūriu išnagrinėsime III-jame magistro darbo skyriuje. Kadangi energetikos ir elektroninių ryšių sektorius prižiūrinčių institucijų kai kurios funkcijos panašios, todėl siekiama konsoliduoti infrastruktūrų reguliavimą ir rinkos priežiūrą bei norima sukurti daugiasektorinę reguliavimo instituciją – LR infrastruktūrų reguliavimo tarnybą. LR Seime yra svarstomas įstatymo projektas, tačiau įstatymų keitimas ir tarnybos sukūrimas vis dar susiduria su kliūtimis.

1.5.3. Lietuvos elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo plėtojimas

Energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo plėtojimas daugiausiai susijęs su Nacionaline energetikos strategija (toliau – NES). Tai yra dokumentas, nustatantis energetikos plėtros kryptis dvidešimčiai metų. Strategiją tvirtina LR Seimas Vyriausybės teikimu. Ji apima visus energetikos sektorius ir yra peržiūrima ne rečiau nei kas penkerius metus⁸⁰.

Šiuo metu galioja 2007 m. priimta NES⁸¹. Ši strategija nusako energetikos pagrindines nuostatas ir įgyvendinimo kryptis iki 2025 m. Lietuvos energetika ateityje turėtų tapti modernios ekonomikos sudedamoji dalis, saugiai ir patikimai aprūpinanti energija visas kitas ūkio šakas. Bendrieji Lietuvos energetikos strateginiai tikslai yra šie:

- 1) energetinis saugumas;
- 2) darni energetikos sektoriaus plėtra;
- 3) konkurencingumas;
- 4) efektyvus energijos naudojimas⁸².

Šio dokumento nuostatos jau yra pasenusios, tačiau jo reikšmė yra didelė, nes jame nusakomos Lietuvos energetikos vystymosi kryptys, nustatoma, kaip ateityje keisis sektorius, kuria linkme kis teisinio reguliavimo normos. Lietuva nuolat kritikuojama, kad neturi elektros jungčių su Vakarų Europa ir Skandinavija⁸³. NES vienas iš uždavinių buvo ne vėliau kaip iki 2012 m. Lietuvos aukštos įtampos elektros tinklus sujungti su Skandinavijos šalių ir Lenkijos tinklais⁸⁴. Akivaizdu,

80 Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.56-2224, 9 str.

81 Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. sausio 18 d. nutarimas Nr. X-1046 „Dėl Nacionalinės energetikos strategijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr.11-430.

82 Ten pat, 12 str.

83 Hirschhausen, C. Von; Zachmann, G. Ensuring EU Enlargement to New Member States. In: J.-M. Glachant and F. Leveque (eds.). *Electricity Reform in Europe: Towards a Single Energy Market*. Northampton: Edward Elgar, 2009, p. 132.

84 Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. sausio 18 d. nutarimas Nr. X-1046 „Dėl Nacionalinės energetikos strategijos

kad šis uždavinys liks neįgyvendintas iki nustatyto termino, tačiau LR Vyriausybė patvirtino naują energetikos strategijos projektą, kuris yra pateiktas Seimui svarstyti⁸⁵. Šiame projekte yra numatyta, kad elektros jungtis su Lenkija bus nutiesta iki 2016 m., o su Švedija iki 2015 m. Taip pat nustatytas pagrindinis tikslas – energetinio nepriklausomumo užtikrinimas iki 2020 m. Akcentuojami šie elektros sektoriaus tikslai: integracija į Europos energetikos sistemas, pakankamų vietinių šalies pajėgumų užtikrinimas, elektros rinkos liberalizavimas ir ES III-ojo energetikos paketo normų įgyvendinimas⁸⁶. Nors ir 2007 m. NES nuostatos šiek tiek pasenusios, tačiau iškeltų tikslų aktyviai siekiama. Tai parodo, kad elektros energetikos sektoriuje yra gana aiškios plėtros kryptys. Taip pat strategija, kaip teisinis dokumentas, yra reikšminga tuo, kad padeda numatyti teisinio reguliavimo perspektyvas. Tuo tarpu elektroninių ryšių sektoriuje Lietuvoje nėra strateginio dokumento, kuriame būtų reglamentuoti sektoriaus plėtros planai bei reguliavimo kryptys. Šiuo atveju pasigendama aiškumo ir tikrumo dėl sektoriaus raidos perspektyvų. Kuomet padėtis sektoriuje nėra aiški ar trūksta stabilumo, yra sunkiau pritraukti potencialius investuotojus, o tai sulėtina sektoriaus raidą.

ES mastu energetikos sektoriuje taip pat yra aiškios plėtros perspektyvos. Europos Komisijos žaliojoje knygoje - siekiant saugaus, tausojančio ir konkurencingo Europos energetikos tinklo yra nustatytos aiškios energetikos raidos kryptys: laisvas energetikos judėjimas, patikima, saugi ir įperkama energija, naujų technologijų taikymas energetikoje, tarptautinio bendradarbiavimo skatinimas⁸⁷. Elektroninių ryšių sektoriuje visos ES mastu taip pat nėra vieningo planinio dokumento, susijusio su sektoriaus plėtojimu. Matome, kad toks dokumentas elektroninių ryšių sektoriuje būtų reikalingas ne tik Lietuvos, bet ir visos ES lygmenyje.

patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr.11-430, 13 str. 6 d.

85 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 6 d. nutarimas Nr. 1426 „Dėl Nacionalinės energetikos (energetinės nepriklausomybės) strategijos patvirtinimo“ projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.121-6174.

86 Ten pat.

87 Europos Komisijos 2009 m. sausio 7 d. Žalioji knyga – Siekiant saugaus, tausojančio ir konkurencingo Europos energetikos tinklo. [interaktyvus]. {SEC(2008)2869}. KOM(2008) 782 galutinis [žiūrėta 2011-11-07]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0782:LT:HTML>>.

2. ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ SEKTORIAUS TEISINIO REGULIAVIMO PAGRINDINĖS NUOSTATOS

2.1. Elektroninių ryšių sektoriaus samprata

LR elektroninių ryšių įstatymo 3 str. 10 d. nustatyta, kad elektroniniai ryšiai – tai signalų perdavimas laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis⁸⁸. Elektroninių ryšių sektorių galima būtų apibrėžti kaip ūkio sritį, kuri apima signalų perdavimą laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis. Matome, kad įstatymų leidėjas elektroninius ryšius apibrėžia kaip paslaugą, o LR elektroninių ryšių įstatymo 2 str. 15 d. nustato šios paslaugos kriterijus – tai paprastai už atlygį teikiama paslauga, kurią visiškai ar daugiausia sudaro signalų perdavimas elektroninių ryšių tinklais, įskaitant telekomunikacijų paslaugas ir perdavimo (siuntimo) paslaugas transliavimui (retransliavimui) naudojamais tinklais⁸⁹. Elektroninių ryšių paslaugos neapima turinio ir informacinės visuomenės paslaugų. Veikla elektroninių ryšių sektoriuje siejama su elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų teikimui.

Kaip matome elektroniniai ryšiai apima nemažai veiklos sričių, o atskirtas tik perdavimo ir turinio veiklų teisinis reguliavimas. Tuo tarpu elektros energetikos sektoriuje ES atskiriamos elektros energijos gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklos, taip siekiant užtikrinti efektyvią konkurenciją. Pagrindų direktyvos preambulės 5 p. teigiama, kad telekomunikacijų, žiniasklaidos ir informacijos technologijos sektorių konvergencija reiškia, kad visiems perdavimo tinklams ir paslaugoms turėtų būti taikoma viena reguliavimo sistema⁹⁰. Toks ES teisinis reguliavimas susiformavo dėl technologijų konvergencijos, t. y. telekomunikacijų, žiniasklaidos ir informacinių technologijų sektorių susiliejimo. Technologijų pažanga lėmė, kad tas pačias paslaugas galima teikti bet kuriuo tinklu: bevieliu, laidiniu ar televizijos. Technologijų ir paslaugų konvergencija lėmė ir elektroninių ryšių rinkų susiliejimą, dėl ko skirtingas atskirų rinkos segmentų teisinis reguliavimas gali ją iškreipti ir sudaryti nevienodas sąlygas visiems rinkos subjektams, todėl pasirinktas būtent toks teisinis reguliavimas, apimantis LR elektroninių ryšių įstatymo 3 str. 10 d. paminėtas priemones.

2.2. Elektroninių ryšių teisinio reguliavimo tikslai ir principai

Teisės principai itin svarbi teisinio reguliavimo dalis. Anot prof. Alfonso Vaišvilos,

88 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382.

89 Ten pat.

90 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų direktyva). [2002] OL L108/33.

principai nurodo, kokio pobūdžio turėtų būti kuriamos teisės normos, sprendžiama konkreti byla, kad kiekvienu teisinio reguliavimo atveju būtų įgyvendinti teisės sampratos suformuluoti tikslai. Teisės principai leidžia užpildyti teisinio reguliavimo spragas, taip pat aiškinti teisės normas jų tarpusavio atitikimo požiūriu⁹¹.

Istatymų leidėjas LR elektroninių ryšių įstatymo 2 str. nustatė, kad elektroninių ryšių veiklos reguliavimas grindžiamas šiais principais: veiksmingo ribotų išteklių valdymo ir naudojimo, technologinio neutralumo, funkcinio lygiavertiškumo, proporcingumo, mažiausio būtino reguliavimo, teisinio tikrumo kintančioje rinkoje, ekonominės plėtros, veiksmingos konkurencijos užtikrinimo, vartotojų teisių apsaugos, reguliavimo kriterijų, sąlygų ir procedūrų objektyvumo, skaidrumo ir nediskriminavimo. Technologinio neutralumo principas reiškia, kad teisės normos turi būti taikomos atsižvelgiant į tikslus, kurių siekiama. Taip pat siekiama, kad nebūtų skatinamas arba diskriminuojamas konkrečių technologijų naudojimas ir kad teisės normos būtų taikomos kiek įmanoma neatsižvelgiant į technologijas, kurios naudojamos konkrečiu teisinio santykio atveju. Funkcinio lygiavertiškumo principas reiškia, kad teisės normos turi būti kuo vienodžiau taikomos elektroninių ryšių tinklams ar paslaugoms, atliekantiems analogiškas funkcijas⁹².

Nors įstatyme yra išskirta eilė principų, tačiau nurodoma, kad pirmenybė neturi būti teikiama nė vienam iš jų. Šie principai turi būti derinami tarpusavyje, taikant ir aiškinant įstatymo nuostatas bei siekiant numatytų tikslų.

ES lygiu atskirus principus galima rasti, pvz., Pagrindų direktyvos 8 str. Jame aptinkame tokius principus, kaip technologinio neutralumo, proporcingumo, skaidrumo, veiksmingos konkurencijos užtikrinimo⁹³ ir kt. Šie principai yra III-jame direktyvos skyriuje, kuris yra skirtas nacionalinių reguliavimo institucijų užduotims, todėl manytina, kad principai yra skirti ne visam elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimui, bet labiau koncentruoti šį sektorių prižiūrinčioms institucijoms.

Tuo tarpu elektros energetikos sektoriuje nėra numatyta bendrųjų teisinio reguliavimo principų sąrašo nei ES, nei Lietuvos mastu. Nors LR elektros energetikos įstatymas nustato elektros energetikos sektoriaus veiklos organizavimo, gamybos, perdavimo, skirstymo, tiekimo ir elektros energijos rinkos organizavimo principus, tačiau dažniausiai tai yra taisyklės, kaip organizuojama tam tikra veikla elektros energetikos sektoriuje. Šie principai nėra priskiriami visam sektoriaus teisiniui reguliavimui ir jų negalima taikyti aiškinant viso sektoriaus teisės normas ar užpildant teisinio reguliavimo spragas. To negalima pasakyti apie elektroninių ryšių sektoriaus principus,

91 Vaišvila, A. *Teisės teorija*. 3-iasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2009, p. 140, 149.

92 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382.

93 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų direktyva). [2002] OL L108/33.

kurie yra konkretūs ir aiškiai apibrėžti įstatyme.

Teisinio reguliavimo tikslai yra tokia pat svarbi reguliavimo dalis kaip ir principai. Jie nusako norimus gauti rezultatus, kurių sieksime teisiniu reguliavimu. LR elektroninių ryšių įstatymo 1 str. 5 d. nurodo, kad įstatymu yra siekiama ES elektroninių ryšių reguliavimo sistemos tikslų, tokių kaip konkurencijos skatinimas tiekiant elektroninių ryšių tinklus ir paslaugas, užtikrinta paslaugų gavėjų interesų apsauga ir vidaus rinkos plėtra⁹⁴. Šioje blanketinėje įstatymo straipsnio dispozicijoje suformuluotas ne baigtinis tikslų sąrašas, taip pat yra nuoroda į ES teisės aktus, kuriuose formuluojami elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo tikslai. Pagrindų direktyvoje nurodytus tikslus galima sugrupuoti taip: atviros ir konkurencinės elektroninių ryšių tinklų bei paslaugų rinkos skatinimas; vidinės rinkos vystymas, užtikrinant, kad bus tinkamai ir laiku įgyvendinti ES teisiniai reikalavimai; nauda ES gyventojams bei efektyvi vartotojų teisių apsauga; minimalaus reguliavimo užtikrinimas siekiant užsibrėžtų tikslų, reguliavimas paremtas technologiniu neutralumu, ilgalaikė konkurencija ir inovacijų bei investicijų skatinimas. Nei Lietuvos, nei ES teisės aktuose nėra nurodoma, kaip spręsti galimą tikslų koliziją ir kaip juos derinti, nes teisės aktai nei teikia pirmenybę vienam ar keliems tikslams, nei įtvirtina jų pusiausvyrą.

Tuo tarpu LR elektros energetikos įstatymo 3 str. nustato baigtinį elektros energetikos sektoriaus tikslų sąrašą ir jame teigiama, kad pagrindiniai šio įstatymo tikslai:

- 1) nustatyti elektros energetikos sektoriaus subjektų teises, pareigas ir tarpusavio santykius;
- 2) sukurti teisinės sąlygas konkurencija pagrįstai elektros energijos rinkai funkcionuoti, sąžiningos konkurencijos tarp gamintojų ir tiekėjų principams įtvirtinti;
- 3) užtikrinti ir skatinti elektros energijos gamybos, perdavimo, skirstymo ir vartojimo efektyvumą;
- 4) užtikrinti saugų ir patikimą elektros energetikos sistemos funkcionavimą, energijos gamybą, perdavimą ir skirstymą;
- 5) užtikrinti viešuosius interesus atitinkančias paslaugas ir nustatyti objektyviai pagrįstus, aiškius ir skaidrius reikalavimus bei įpareigojimus elektros energetikos sektoriuje;
- 6) skatinti elektros energijos vidaus rinkos plėtrą, elektros energijos eksportą, modernizuoti technines rinkos įgyvendinimo priemones, užtikrinti kainodaros aiškumą ir skaidrumą;
- 7) sukurti tinkamas sąlygas investicijoms į elektros energetikos sektorių;

94 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382.

8) skatinti aplinkai nekenksmingų elektros energijos gamybos, perdavimo, skirstymo technologijų plėtrą⁹⁵.

Šiuos atveju įstatymo tikslai yra kildinami iš ES teisinio reguliavimo ir yra suformuluoti aiškiai, todėl matome ir galime prognozuoti, kur krypsta teisinis sektoriaus reguliavimas. Formuluojant elektroninių ryšių tikslus pasigendama aiškumo ir apibrėžtumo, o nuoroda į ES reguliavimą neišsprendžia minėtos problemos.

2.3. Elektroninių ryšių sektoriaus rinkos liberalizavimas

Iki pat 90-ųjų elektroninių ryšių sektorius ES nebuvo laikomas prioritetiniu ir jam nebuvo skiriama pakankamai dėmesio. Elektroninių ryšių rinkos daugelyje valstybių narių buvo valstybių valdomų įmonių monopolyje, kurios turėjo išskirtines ir specialias teises teikti elektroninių ryšių ir tinklų paslaugas. Kol JAV sėkmingai vyko elektroninių ryšių liberalizavimo procesas, daugelyje ES šalių sektorius liko valstybės valdžioje. Ši situacija privertė Europos Komisiją sukurti naują elektroninių ryšių politikos kryptį, nes esant konkurencijai rinkoje paslaugų teikėjai dirba efektyviau, siūlydami didesnę paslaugų asortimentą už vartotojui priimtinesnę kainą.

Liberalizacijos proceso pradžią galima laikyti 1987 m., kuomet Europos Komisija išleido Žaliąją knygą dėl telekomunikacijų paslaugų ir įrangos bendros rinkos plėtros⁹⁶. Šiuo dokumentu Europos Komisija numatė programą, pagal kurią sukurs bendrą elektroninių ryšių rinką iki 1992 m. per du paralelinius procesus – tam tikrų paslaugų liberalizavimą ir ES valstybių narių teisės harmonizavimą. Komisijos pirmosios direktyvos buvo susijusios su išimtinių teisių panaikinimu valstybių valdomiems monopoliams ir tam tikrų minimalių reikalavimų nustatymu pradedamai kurti konkurencinei rinkai⁹⁷. Europos Komisija 1996 m. išleido konkurencinės rinkos direktyvas, kurios leido laisvą įėjimą į bet kokią elektroninių ryšių sektoriaus rinką, o nuo 1998 m. sausio 1 d. tuometinis telekomunikacijų sektorius iš esmės buvo liberalizuotas. Galiausiai 2002 m. rugsėjo 16 d. Europos Komisija priėmė direktyvą 2002/77/EB dėl konkurencijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų rinkose. Nors ši direktyva nesukūrė naujo reguliavimo, o tik įtvirtino ankstesnių direktyvų nuostatas, tačiau joje buvo įgyvendintas pagrindinis principas – valstybės narės neteikia ir toliau netaiko galiojančių išskirtinių arba specialiųjų teisių steigti ir (arba) teikti elektroninių ryšių tinklus arba teikti viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas⁹⁸. Liberalizavus elektroninių ryšių

95 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964.

96 Commission of the European Communities 30 June 1987 Green Paper on the Development of the Common Market for Telecommunications Services and Equipment. [interaktyvus]. COM (87) 290 final [žiūrėta 2011-11-09]. <http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/reg/tvwf/com_1987_290_en.pdf>.

97 Popovic, D. Merger Remedies and Regulatory Measures in the EU Electronic Communications Sector: a Critical Assessment. *European Business Organization Law Review*. 2009, 10(4): 577.

98 Europos Komisijos 2002 m. rugsėjo 16 d. direktyva 2002/77/EB dėl konkurencijos elektroninių ryšių tinklų ir

sektorių, buvo panaikinti teisiniai įėjimo į rinką barjerai, o kitų pagrindinių sektoriaus dalių – kainų ir pagalbinių paslaugų teisiniai reguliavimai buvo reformuoti. Valstybės valdomos elektroninių ryšių paslaugų teikimo įmonės buvo privatizuotos daugelyje ES valstybių, o vartotojai liberalizuotos rinkos privalumus pajautė per paslaugų kokybės pagerėjimą ir jų kainų sumažėjimą.

Nors elektroninių ryšių sektorius yra liberalizuotas, tačiau sutariama, kad šiuo metu teisinio reguliavimo kryptis yra dereguliacija. Kai kurios tradicinės elektroninių ryšių teisinio reguliavimo formos yra suvokiamos, kaip labiau kenkiančios nacionalinei sektoriaus infrastruktūrai ir paslaugoms nei prisidedančios prie jų vystymosi. Valstybių vyriausybės ir sektorių reguliuojančios institucijos, reguliuodamos sektorių, turėtų užtikrinti, kad: yra būtinas poreikis reguliuoti ir pasirinktas reguliavimo būdas bus pats efektyviausias numatytas tikslui pasiekti⁹⁹.

Kaip matome ir elektroninių ryšių, ir elektros energetikos sektoriai ES buvo įtraukti į liberalizavimo procesą, tik šio proceso mastas ir laikas skiriasi atskirose valstybėse narėse, taip pat ir nacionalinių reguliavimo institucijų galios ir įgaliojimai. M. Ugur išskiria pagrindinius elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių liberalizavimo proceso bruožus:

- 1) palaipsnis rinkos atvėrimas, kuris tiekėjams ir vartotojams suteikia galimybę laisvai įeiti į rinką. Vartotojai gali nevaržomai pasirinkti tiekėją;
- 2) didėjantis, tokio proceso kaip gamybos, perdavimo ir mažmeninio tiekimo atskyrimas, skaidrumas;
- 3) nacionalinių ir ES institucijų steigimas, kurios prižiūri konkrečius sektorius¹⁰⁰.

Elektros ir elektroninių ryšių sektoriai yra skirtinguose liberalizavimo proceso etapuose. Jei elektroninių ryšių sektorius liberalizuotas buvo 1998 m., tai Europos Komisija trečiąją Elektros energijos vidaus rinkos direktyva tik dabar siekia sukurti veiksmingą elektros energijos rinką ir užbaigti liberalizavimo procesą šiame sektoriuje. Nors abiejų sektorių rinkose Europos Komisija siekia sukurti kuo didesnę konkurenciją, priemonės, kuriomis rinka atveriamą, skiriasi. Esminis šių priemonių skirtumas yra tas, kad elektros energetikos sektoriuje pagrindinė priemonė yra gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo procesų atskyrimas. Tuo tarpu elektroninių ryšių sektoriuje toks atskyrimas būtų netikslingas, nes elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų efektyvumo praradimas būtų per didelis. Šiuo metu žinios ir informacija gali būti taip pat paprastai saugomi tinkle, serveriuose ar galiniuose įrenginiuose. Pasirinkimo galimybę nulemia konkurencija. Ekonominiame sektoriuje, kuris yra toks dinamiškas, kaip elektroniniai ryšiai, griežtas veiklų atskyrimas būtų dirbtinė kliūtis

paslaugų rinkose. [2002] OL L249/21, 2 str. 1 d.

99 Intven, H.; Tetrault, M. (eds.). *Telecommunications Regulation Handbook*. Module 1. Overview of Telecommunications Regulation. Washington: The World Bank, 2000, p. 2.

100 Ugur, M. Regulatory Quality and Performance in EU Network Industries: Evidence on Telecommunications, Gas and Electricity. *Jnl Publ. Pol.* 2009, 29(3): 347.

rinkos plėtrai¹⁰¹.

2.4. Europos Sąjungos elektroninių ryšių sektoriaus teisinio reguliavimo pagrindiniai aspektai

Elektroninių ryšių, kaip ir elektros energetikos sektorių, vienija tai, kad abiemis sektoriams būdingas specifinis teisinis reguliavimas. ES galioja nemažai teisės aktų, kurie nustato elektroninių ryšių sektoriaus teisinio reguliavimo specifiką. Pagrindiniai ES teisės aktai elektroninių ryšių srityje:

- 1) Pagrindų direktyva (2002/21/EB)¹⁰²;
- 2) Prieigos direktyva (2002/19/EB)¹⁰³;
- 3) Leidimų direktyva (2002/20/EB)¹⁰⁴;
- 4) Universaliųjų paslaugų direktyva (2002/22/EB)¹⁰⁵;
- 5) Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių (2002/58/EB)¹⁰⁶;
- 6) „Sekimo“ direktyva (2006/24/EB)¹⁰⁷;
- 7) Konkurencijos elektroninių ryšių sektoriuje direktyva (2002/77/EB)¹⁰⁸;
- 8) Sprendimas dėl radijo spektro (2002/676/EB)¹⁰⁹;
- 9) Reglamentas dėl atsietos prieigos prie vietinės linijos (2000/2887/EB)¹¹⁰;
- 10) direktyva 2009/136/EB¹¹¹;

101 Möschel, W. Regulation and Deregulation in Telecommunications. *European Business Organization Law Review*. 2004, 5(2): 360.

102 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų direktyva). [2002] OL L108/33.

103 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų (Prieigos direktyva). [2002] OL L108/7.

104 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo (Leidimų direktyva). [2002] OL L108/21.

105 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (Universaliųjų paslaugų direktyva). [2002] OL L108/51.

106 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. liepos 12 d. direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių). [2002] OL L201/37.

107 Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. kovo 15 d. direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti direktyvą 2002/58/EB. [2006] OL L105/54.

108 Europos Komisijos 2002 m. rugsėjo 16 d. direktyva 2002/77/EB dėl konkurencijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų rinkose. [2002] OL L249/21.

109 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. sprendimas 2002/676/EB dėl radijo spektro politikos teisinio reguliavimo pagrindų Europos bendrijoje (Sprendimas dėl radijo spektro). [2002] OL L108/1.

110 Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. gruodžio 18 d. reglamentas 2000/2887/EB dėl atsietos prieigos prie vietinės linijos. [2000] OL L336/4.

111 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. lapkričio 25 d. direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių

11) direktyva 2009/140/EB¹¹²;

12) Reglamentas dėl Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucijos (EERRI) įsteigimo (2009/1211/EB)¹¹³.

Be šių privalomojo pobūdžio teisės aktų, Europos Komisija, sprendama atitinkamą klausimą, vadovaujasi rekomendacijomis, gairėmis ir kt. dokumentais. Pagrindiniai iš jų:

1) Rinkos tyrimo ir didelės įtakos nustatymo gairės¹¹⁴;

2) Rekomendacija dėl elektroninių ryšių sektoriaus produktų ir paslaugų rinkų¹¹⁵.

Šie neprivalomo pobūdžio dokumentai padeda valstybėms narėms suvokti reglamentų, direktyvų ir sprendimų tikrąją prasmę. Elektroninių ryšių reguliavimo subjektai linke laikytis šių negriežtosios teisės (angl. *soft law*) reikalavimų, kad išvengtų galimų sankcijų pagal konkurencijos teisę¹¹⁶.

Trumpai aptarsime ES elektroninių ryšių teisinį reglamentavimą ir apžvelgsime, kokius klausimus reguliuoja pagrindiniai ES teisės aktai.

Pagrindų direktyva nustato elektroninių ryšių paslaugų, elektroninių ryšių tinklų bei susijusių priemonių reguliavimo sistemą. Ši direktyva taip pat nustato nacionalinių reguliavimo institucijų užduotis ir pagrindinius veiklos principus, taip siekiant sukurti bendrą Europos nepriklausomų reguliuotojų sistemą. Be pagrindinių sektoriaus reguliavimo principų ir taisyklių, ši direktyva numato *ex ante* reguliavimą, kuris gali būti taikomas tik tuomet, kai elektroninių ryšių subjektas turi didelę įtaką atitinkamoje rinkoje. Didelė įtaka rinkoje nustatoma pagal konkurencijos teisės taisykles. *Ex ante* įpareigojimų taikymas yra sudėtingas ir daug laiko reikalaujantis procesas. Turi būti atliekamas rinkos tyrimas, kuris susideda iš kelių etapų. Visų pirma, apibrėžiama atitinkama rinka. Rinkos yra apibrėžiamos remiantis Europos Komisijos rekomendacija dėl elektroninių ryšių sektoriaus produktų ir paslaugų rinkų pagal konkurencijos teisės principus. Tuomet vyksta tyrimas, kurio metu nustatoma, ar veiksminga konkurencija atitinkamoje rinkoje. Jei konkurencija neveiksminga, nurodoma didelę įtaką rinkoje turintys subjektai. Šie tyrimo veiksmai

sektoriuje ir Reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. [2009] OL L337/11.

112 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. lapkričio 25 d. direktyva 2009/140/EB iš dalies keičianti direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos, direktyvą 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų ir direktyvą 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo. [2009] OL L337/37.

113 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. lapkričio 25 d. reglamentas 2009/1211/EB dėl Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucijos (EERRI) ir Biuro įsteigimo. [2009] OL L337/1.

114 Europos Komisijos 2002 m. lapkričio 7 d. rinkos tyrimo ir didelės įtakos nustatymo gairės pagal Bendrijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemą. [2002] OL C165/3.

115 Europos Komisijos 2007 m. gruodžio 17 d. rekomendacija 2007/879/EB dėl elektroninių ryšių sektoriaus atitinkamų produktų ir paslaugų rinkų, kurioms gali būti taikomas *ex ante* reguliavimas pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos. [2007] OL L344/65.

116 Popovic, D. Merger Remedies and Regulatory Measures in the EU Electronic Communications Sector: a Critical Assessment. *European Business Organization Law Review*. 2009, 10(4): 587

atliekami pagal rinkos tyrimo ir didelės įtakos nustatymo gairės. Galiausiai, taikomas *ex ante* reguliavimas ir pritaikomas konkretus įpareigojimas didelę įtaką rinkoje turinčiam subjektui. *Ex ante* tyrimas atliekamas remiantis Europos Komisijos rekomendacijomis, ne tik direktyvomis ar sprendimais.

Prieigos direktyva derina būdus, kuriais valstybės narės reguliuoja elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimą ir prieigą prie jų¹¹⁷. Direktyva reglamentuoja elektroninių ryšių tinklų prieigos ir sujungimo kriterijus bei procedūras. Ji nustato nacionalinių reguliavimo institucijų užduotis, apribojimus ir įpareigojimus didelę įtaką rinkoje turintiems subjektams, susijusius su tinklų prieiga ir sujungimu.

Leidimų direktyvoje įdiegta bendrųjų leidimų sistema, atsisakant individualių licencijų. Šia direktyva siekiama supaprastinti įėjimą į elektroninių ryšių rinką ir sumažinti administracinę naštą operatoriams. Visos elektroninių ryšių ir tinklų paslaugos turi būti teikiamos su bendruoju leidimu, o licencijų nereikalaujama, tačiau radijo dažnių ir numerių naudojimui nustatomos specifinės teisės ir procedūros. Administracinių mokesčių ir mokesčių už naudojimąsi specifinėmis teisėmis taikymas reglamentuotas Leidimų direktyvoje.

Universaliųjų paslaugų direktyva siekiama užtikrinti universaliųjų paslaugų teikimą atviroje ir konkurencinėje rinkų aplinkoje. Direktyva apibrėžia minimalų nustatytos kokybės paslaugų rinkinį, kuris yra prieinamas visiems galutiniams paslaugų gavėjams priimtinomis kainomis, atsižvelgiant į konkrečias nacionalines sąlygas ir neiškraipant konkurencijos¹¹⁸. Universaliosios paslaugos prieš keletą metų garantavo atskirtų vietovių gyventojų įsitraukimą į informacinę visuomenę, tačiau dabartiniu metu, kai mobiliosios technologijos dengia beveik visą ES populiaciją, šios direktyvos reguliavimą reikėtų peržiūrėti. Be to, jeigu yra paklausa, tai patys operatoriai yra suinteresuoti teikti paslaugas¹¹⁹.

Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių užtikrina vienodą pagrindinių teisių ir laisvių apsaugos lygį, ypač teisę į privatumą, susijusį su asmens duomenų tvarkymu elektroninių ryšių sektoriuje, taip pat užtikrina laisvą tokių duomenų judėjimą ir laisvą elektroninių ryšių įrangos ir paslaugų judėjimą Bendrijoje¹²⁰. Šioje direktyvoje yra įtvirtintas principas, kad tiesioginė rinkodara

117 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų (Prieigos direktyva). [2002] OL L108/7, 1 str. 1 d.

118 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (Universaliųjų paslaugų direktyva). [2002] OL L108/51, 1 str. 2 d.

119 Lithuanian Free Market Institute Response to the Public Consultation on the Review of the EU Regulatory Framework for Electronic Communications Networks and Services and the Public Consultation on a draft Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the Electronic Communications Sector Susceptible to Ex Ante Regulation. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 6 [žiūrėta 2011-11-10]. <http://www.lrinka.lt/uploads/files/dir19/7_0.php>.

120 Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. liepos 12 d. direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių). [2002] OL

elektroninių ryšių sektoriuje galima tik gavus išankstinį abonentų sutikimą.

Direktyva 2006/24/EB arba dar vadinama „Sekimo“ direktyva valstybės narės įpareigotos savo teisės aktuose įtvirtinti privalomą srauto duomenų saugojimą sunkių arba itin sunkių nusikaltimų tyrimui. ES šalys gali pasirinkti saugojimo laikotarpį nuo šešių mėnesių iki dviejų metų.

Konkurencijos elektroninių ryšių sektoriuje direktyva galutinai liberalizuojama elektroninių ryšių rinka, draudžiant valstybėms narėms suteikti specialias ar išimtines teises elektroninių ryšių tinkluose ir paslaugose.

Radijo spektro sprendimas nustato principus ir procedūras vidinės ir išorinės ES radijo spektro politikos įtvirtinimo ir vystymo klausimus elektroniniuose ryšiuose, transporto, mokslinių tyrimų ir technologijų vystymo srityse.

Reglamentas 2000/2887/EB taikomas atsietai prieigai prie vietinės linijos ir su tuo susijusiems notifikuotojo operatoriaus įrenginiams ir patalpoms¹²¹.

Direktyvos 2009/136/EB ir 2009/140/EB yra iš naujojo „geresnio reguliavimo“ paketo. Šios dvi direktyvos pataisė aukščiau minėtųjų direktyvų nuostatas, o jų normos turėjo būti perkeltos į valstybių narių teisinės sistemas iki 2011 m. gegužės mėnesio. Direktyvų pagrindinės naujovės yra susijusios su vartotojų teisių apsauga. Paslaugų teikimo sutarties maksimalus terminas 24 mėnesiai, o paslaugų teikėjai privalės pasiūlyti sutartį, kuri galiotų ne ilgiau nei 12 mėnesių. Telefono ryšio numerio perkėlimas turi būti įvykdytas per vieną darbo dieną. Taip pat sutartyje turės būti nurodyti paslaugų kokybės minimalūs reikalavimai ir kompensavimo tvarka, jei šie reikalavimai būtų pažeisti. Labai svarbi yra direktyvos 2009/140/EB preambulės 5 p., kurioje teigiama, kad bet kokius teisės į internetą suvaržymus reikėtų taikyti vadovaujantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija¹²². Direktyvoje 2009/140/EB taip pat yra reglamentuotas funkcinis įmonių atskyrimas. Nacionaliniai reguliuotojai turės teisę nustatyti įpareigojimą vertikalčiai integruotoms įmonėms atskirti jų eksploatuojama tinklą nuo bendrovės dalies, kuri teikia paslaugas abonentams¹²³. Šia direktyva taip pat skatinama investicijos į didelės spartos tinklus.

Reglamentu 2009/1211/EB iš esmės įsteigiamas nauja Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucija (toliau – EERRI). Ši institucija siekia tokių pačių tikslų, kokie yra nustatyti ir nacionalinėms reguliavimo institucijoms Pagrindų direktyvos 8 str. Visų pirma, EERRI prisideda

L201/37, 1 str. 1 d.

121 Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. gruodžio 18 d. reglamentas 2000/2887/EB dėl atsietos prieigos prie vietinės linijos. [2000] OL L336/4, 1 str. 2 d.

122 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. lapkričio 25 d. direktyva 2009/140/EB iš dalies keičianti direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos, direktyvą 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų ir direktyvą 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo. [2009] OL L337/37, preambulės 5 p.

123 Ten pat, 13a str. 1 d.

prie elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų vidaus rinkos plėtros bei veikimo gerinimo siekdama užtikrinti nuoseklų elektroninių ryšių ES reguliavimo sistemos taikymą. Be to, EERRI skatina glaudesnę bendradarbiavimą tarp nacionalinių reguliavimo institucijų ir Europos Komisijos¹²⁴. Šiuo atveju EERRI institucijos įsteigimas gana panašus į ERIBA įkūrimą. Pažymėtina, kad šių agentūrų steigimo teisės aktai buvo priimti panašiu metu (2009 m. II pusėje) ir kad į šių abiejų įstaigų sudėtis įeina po vieną narį (ar deleguotą atstovą) iš kiekvienos valstybės narės reguliavimo institucijos, taip pat jas sieja ir pagrindinis tikslas – skatinti nacionalinių reguliavimo institucijų ir Europos Komisijos bendradarbiavimą bei prisidėti prie sektorių vidaus rinkos plėtros ir veikimo gerinimo.

Visi aukščiau aptarti teisės aktai sudaro ES elektroninių ryšių teisinio reguliavimo pagrindą. Be šių paminėtų teisės aktų, taip pat yra nemaža dalis specifinių sričių teisinio reguliavimo (pvz., tarptinklinio ryšio), tačiau jie daro nedidelę įtaką visam sektoriaus valdymui. Tai pat gausu Europos Komisijos rekomendacijų ir gairių, kurios yra neprivalomojo pobūdžio teisės aktai, tačiau jose suformuluota Europos Komisijos nuomonė yra svarbi sektoriaus raidai ir vystymuisi. Taigi vien iš glaustai aptartų teisės aktų, matome, kad ES elektroninių ryšių sektoriaus įvairios sritys yra detaliam sureguliuotos, tačiau, ar toks teisinis reguliavimas būdas teikia daugiau naudos nei žalos pačiam sektoriui?

Teisės profesorius Wernhard Möschel, tyrinėjęs elektroninių ryšių teisinį reguliavimą, pateikia septynias sektoriaus reguliavimo ribų hipotezes:

1) tradicinės elektroninių ryšių bendrojo teisinio reguliavimo priežastys jau yra pasenusios. Šiuolaikiniame pasaulyje elektroniniai ryšiai apima labai įvairias paslaugas, o istorinių operatorių produktų ir paslaugų struktūra būtų neveiksminga. Kompiuterinės technologijos ir telekomunikacijos konvergavosi, todėl būtinas specifinis šios srities valdymas, tradicinės teisės normos šiuo atveju neužtikrintų efektyvaus sektoriaus valdymo;

2) didelę įtaką rinkoje turinčių istorinių operatorių, specialaus teisinio reguliavimo pagrindai yra visiškai pagrįsti. Konkurencija elektroninių ryšių sektoriuje teigiamai paveikė rinką. Istoriniai operatoriai veikia daugelyje elektroninių ryšių rinkų, todėl į rinką norintys įeiti operatoriai neabejotinai susidurs su kliūtimis, kurias gali sukelti rinkoje dominuojantys subjektai. Kad išvengtų šių kliūčių, būtinas specialus, šakinis šio sektoriaus reguliavimas;

3) specialus teisinio reguliavimo svarbiausias tikslas turėtų būti padaryti jį nereikalingu. Elektroninių ryšių reguliavimas turėtų kryptį dereguliacijos link, o konkurencijos teisės normų turėtų pakakti šio sektoriaus teisiniam reguliavimui. Šiuo metu neįmanoma numatyti, kada bus pasiektas šis tikslas ir kada bus tam palankios aplinkybės, nes viskas priklauso nuo technologijų vystymosi tempų, kurių taipogi neįmanoma nuspėti;

124 Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. lapkričio 25 d. reglamentas 2009/1211/EB dėl Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucijos (EERRI) ir Biuro įsteigimo. [2009] OL L337/1, 1 str.

4) ypatingai svarbu siekti kuo didesnės reguliavimo institucijų nepriklausomybės nuo politinės įtakos. Sunku įgyvendinti teisinio reguliavimo keliamus tikslus, kai politikai įtakoja priežiūros institucijų sprendimus, nes dažniausiai politikų sprendimai yra palankūs istoriniams operatoriams. Tokiais atvejais gali būti pakenkta konkurencijai rinkoje ir sudaromos papildomos kliūtys naujiems operatoriams, norintiems į ją patekti;

5) sprendimas, kam patikėti elektroninių ryšių sektoriaus priežiūrą: specialiai reguliavimo ar konkurencijos institucijai – yra nesvarbus. Priklausomai nuo valstybės abi institucijos gali veikti vienodai gerai arba vienodai blogai. Labiau linkstama prie to, kad konkurenciją prižiūrinti institucija, veiksmingai atliktų ir elektroninių ryšių sektoriaus reguliuotojo vaidmenį. Konkurenciją rinkoje prižiūrinčios institucijų tikslas yra konkurencijos stiprinimas. Be to, jos yra labiau nepriklausomos, o specialioms institucijoms dar reikia užsitarnauti tokią reputaciją. Galimas ir bendradarbiavimo modelis tarp konkurencijos ir specialių sektorius prižiūrinčių institucijų;

6) specialus teisinio reguliavimo modelis dažniausiai yra toks sudėtingas, kad jam būtini papildomi procedūrinių taisyklių rinkiniai. Teisinio reguliavimo sudėtingumas susijęs su keletu aspektų. Visų pirma, *ex post* reguliavimo priemonės dažniausiai yra taikomos pavėluotai. Antra, reguliavimo institucijos, priimdamos sprendimus, kurie nustato specialias elgesio taisykles didelę įtaką rinkoje turintiems subjektams, taip pat turi turėti galią priimti rinką teigiamai formuojančius sprendimus, nes vien tik daryti įtaką operatorių elgesiui nepakanka. Šių institucijų operatoriams priimtų nepalankių sprendimų vykdymas dažnai yra vilkinamas teismuose, todėl jos turėtų būti kompetentingos priimti preliminarius draudimus, kuomet teisinė ar faktinė situacija nėra aiški. Galiausiai, tarifų reguliavimo klausimas nėra pakankamai sureguliuotas įstatymais ar savanoriškais susitarimais. Labai sunku yra tiksliai sureguliuoti tarifus, nes įstatymų leidėjui reikia atsižvelgti ne tik į konkurencingas kainas, bet ir į tai, kad operatoriai turėtų finansinių išteklių tinklo priežiūrai, plėtrai bei technologijų pažangos skatinimui. Todėl efektyvus tarifų reglamentavimas dažnai vadinamas „reguliavimo menu“. Dėl šių išvardintų situacijų nepakanka vien imperatyvių įstatymo normų, tačiau reikia ir specialių teisės normų įgyvendinimo taisyklių, kurios padėtų veiksmingai reguliuoti šiuos visuomeninius santykius;

7) valstybių pasitraukimas iš telekomunikacijų sektoriaus (privatizavimas) ir rinkų atvėrimas yra, ko gero, pranašesnis požiūris nei bet koks kitas reguliavimas. Dereguliacijos pagalba įstatymų leidėjas turėtų skatinti atverti rinkas ir sukurti jose konkurenciją¹²⁵.

Taigi W. Möschel pasisako už tai, kad elektroninių ryšių specialus teisinis reguliavimas pereitų prie dereguliavimo, kuris skatintų konkurenciją rinkoje. Elektroninių ryšių sektoriaus priežiūros funkcijas atliktų konkurenciją reguliuojančios įstaigos.

125 Möschel, W. Regulation and Deregulation in Telecommunications. *European Business Organization Law Review*. 2004, 5(2): 353–361.

Tuo tarpu Prof. G. Knieps teigia, kad nei Pagrindų, nei Prieigos direktyvos nesuteikia mums aiškios elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo vizijos, o tik palieka Europos Komisijai spręsti sektoriaus reguliavimo ateitį. Pagrindų direktyvoje naujai apibrėžiamas didelės įtakos rinkoje kriterijus, kuris supanašėja į dominavimo tam tikroje rinkoje sąvoką. Europos Komisijai tai suteikia diskrecijos teise apibrėžti įvairias rinkas, kurioms specifinės sektoriaus teisinio reguliavimo priemonės gali būti taikomos. Ir Pagrindų, ir Prieigos direktyvose nesuplanuotas ateities ilgojo nuotolio tinklų specialus teisinis reguliavimas, taip pat neaiškios ir „paskutinės mylios“ ateities reguliavimo perspektyvos¹²⁶. Apibendrinant šių dviejų mokslininkų mintis, galima teigti, kad jie iškelia dvi elektroninių ryšių reguliavimo problemas: pirma, sektorius yra perreguluotas, todėl būtinas reguliavimo mažinimas; antra, neaiškios šio sektoriaus raidos perspektyvos.

Sugretinant elektroninių ryšių su elektros energetikos sektoriaus teisiniu reguliavimu, galima teigti, kad ES pastarasis sektorius kol kas nesusiduria su pernelyg detalaus teisinio reguliavimo problema. Šio sektoriaus teisinio reguliavimo pagrindą sudaro Elektros energijos vidaus rinkos trečioji direktyva ir Reglamentas dėl prieigos prie tarpvalstybinių elektros energijos mainų tinklo. Sutariama, kad ir elektros energetikos sektoriaus teisinį reguliavimą taip pat reikėtų kreipti į dereguliavimo pusę, o ne tik keisti ar tobulinti esamą teisinį reguliavimą. Taip pat galima įžvelgti, kad elektroninių ryšiui sektoriui daugiau įtakos turi negriežtoji teisė, t. y. Europos Komisijos rekomendacijos ir gairės, o elektros energetikos sektorius reguliuojamas daugiausiai imperatyviais teisės aktais, negriežtosios teisės įtaka beveik nejuntama šiame sektoriui.

2.5. Lietuvos elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo ir politikos formavimo institucijos

Šiame poskyryje nagrinėsime tik bendrąją elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo ir politikos formavimo institucijų sistemą. Detaliau sektorių reguliavimo institucijų veiklą lyginamuoju požiūriu III-jame skyriuje.

Lietuvos elektroninių ryšių sektorių prižiūri ir reguliavimo kryptys nustato šios institucijos:

1. LR Vyriausybė ir jos įgalioja institucija – Susisiekimo ministerija. Šie subjektai formuoja elektroninių ryšių veiklos politiką;
2. Ryšių reguliavimo tarnyba. Ši tarnyba yra elektroninių ryšių veiklą reguliuojanti ir teisės aktų laikymosi priežiūrą atliekanti nepriklausoma institucija. Jos tikslas yra veiksminga konkurencija elektroninių ryšių srityje, efektyvus elektroninių ryšių išteklių naudojimas bei

126 Knieps, G. Telecommunications Markets in the Stranglehold of EU Regulation: On the Need for a Disaggregated Regulatory Contract. *Journal of Network Industries*. 2005, 6(2): 77.

užtikrinta elektroninių ryšių paslaugų vartotojų teisių apsauga¹²⁷;

3. Kitos LR Vyriausybės įgaliotos institucijos. Pastarosios institucijos atlieka funkcijas, skirtas elektroninių ryšių, naudojamų valstybės gynybai, saugumui, viešajai tvarkai palaikyti, valstybės sienos apsaugai, laivybos saugumui, jūrų paieškos ir gelbėjimo darbams bei naftos išsiliejimų likvidavimo darbams vykdyti, civilinei aviacijai, traukinių eismo saugumui bei stabiliam ir patikimam energetikos sistemos darbui užtikrinti¹²⁸.

LR Seimo elektroninių ryšių įstatymų leidžiamoji veikla taip pat prisideda prie elektroninių ryšių teisinio reguliavimo. Pati svarbiausia elektroninių ryšių sektoriaus institucija yra RRT, nes jos veikla yra išskirtinai susijusi su sektoriaus veiklos reguliavimu, o kitų institucijų veikla – strategijos ir politikos formavimas. Šiame darbe daugiausiai dėmesio skirsime būtent su sektoriaus reguliavimu susijusiai institucijai.

RRT siekia sudaryti sąlygas veiksmingos konkurencijos elektroninių ryšių sektoriuje egzistavimui ir plėtrai bei užkirsti kelią ūkio subjektų piktnaudžiavimui, o Konkurencijos taryba atlieka konkurencijos priežiūrą elektroninių ryšių sektoriuje pagal Konkurencijos įstatymą¹²⁹. Tuomet, kaip šios dvi institucijos pasidalina kompetenciją konkurencijos srityje? Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) teisėjų kolegija pažymi, kad Elektroninių ryšių įstatymo pagrindu didelę įtaką atitinkamoje rinkoje turintiems ūkio subjektams nustatyti *ex ante* įpareigojimai savo esme nėra tapatūs sankcijoms, kurias Konkurencijos įstatymo pagrindu *ex post* už konkurencijos teisės pažeidimus taiko Konkurencijos taryba. Pirmaisiais siekiama apskritai užkirsti kelią veiksmingos konkurencijos iškreipymams konkrečioje atitinkamoje rinkoje, taigi siekiama iš anksto užkirsti kelią tokiems ūkio subjektų veiksams, kuriais būtų padaryti konkurencijos teisės pažeidimai, tuo tarpu Konkurencijos įstatymo pagrindu baudžiama už piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi, t. y. *post factum* baudžiama už jau padarytą konkurencijos teisės pažeidimą. Vis dėlto pabrėžtina, kad Elektroninių ryšių įstatymo pagrindu nustatyti įpareigojimai iš esmės varžo ūkio subjektų veiksmų, kuriais būtų pažeidžiamos konkurencijos teisės nuostatos, galimybę, o už tokių įpareigojimų nesilaikymą / pažeidimą RRT gali taikyti ekonomines sankcijas¹³⁰. Kad RRT ir Konkurencijos taryba nedubliuotų viena kitos veiklos, Elektroninių ryšių įstatymo 12 str. įtvirtina jų bendradarbiavimą. LVAT taip pat pažymi, kad, jei buvo ūkio subjektui nustatytas tam tikras įpareigojimas, dar nereiškia, kad šiam subjektui negresia sankcijos, jei šis padaro konkurencijos teisės pažeidimą. Konkurencijos taryba turi nustatyti, ar specialus teisinis reglamentavimas pašalina nagrinėjamu atveju bet kokią konkurencinės veiklos

127 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382, 8 str. 1 d.

128 Ten pat, 4 str. 3 d.

129 Ten pat, 14 str.

130 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-1309-10.

galimybę ir ar jis užtikrina Konkurencijos įstatymo laikymąsi¹³¹. Tuo tarpu elektros energetikos įstatymas nustato, kad konkurencijos priežiūrą elektros energijos rinkoje atlieka VKEKK, išskyrus antikonkurencinių susitarimų ir koncentracijų atvejus, kai konkurencijos priežiūrą pagal Konkurencijos įstatymą atlieka Konkurencijos taryba¹³². Taigi elektros energetikos sektoriaus konkurencijos srityje Konkurencijos taryba prižiūri ūkio šaką tik dvejais atvejais.

RRT yra finansuojama ne tik iš valstybės biudžeto, bet ir turi savo atskirą biudžetą, kurį sudaro tarnybos pajamos už teikiamas paslaugas ir atliekamus darbus. RRT yra įpareigota teikti metines finansines ataskaitas LR Seimui ir Vyriausybei, kurioje nurodomi surinkti mokesčiai ir tarnybos sąnaudos. Palyginimui, VKEKK yra finansuojama tik iš valstybės biudžeto¹³³. Taigi RRT, turėdama savo tarnybos biudžetą yra labiau nepriklausoma nuo politinės įtakos institucija nei VKEKK.

Matome, kad pagrindinė elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo institucija yra RRT, turinti nemažą nepriklausomumą. RRT reguliavimas nuo Konkurencijos tarybos reguliavimu skiriasi tuo, kad RRT taiko *ex ante* įpareigojimus, o Konkurencijos taryba – *ex post*. Analogiška situacija ir elektros energetikos sektoriuje, tik šiame sektoriuje konkurencijos priežiūrą atlieka VKEKK. Taip pat elektroninių ryšių srityje Konkurencijos taryba turi daugiau įgaliojimų nei elektros energetikoje, kur tiria tik antikonkurencinių susitarimų ir koncentracijų atvejus.

131 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-822-538-09.

132 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964, 42¹ str. 3 d.

133 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimas Nr. 1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.109-4819, 18 str.

3. LIETUVOS ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ IR ELEKTROS ENERGETIKOS SEKTORIŲ TEISINIO REGULIAVIMO LYGINAMOJI ANALIZĖ

3.1. Vartotojų teisių apsaugos pagrindinių aspektų lyginamoji analizė

Tiek elektroninių ryšių, tiek ir elektros energijos sektoriuose veikiančios įmonės yra ekonomiškai stiprios, todėl be veiksmingo vartotojų teisių gynimo, jos gali primesti savo valią ir neatsižvelgti į silpnesniosios pusės interesus.

Elektroniniuose ryšiuose vartotojų (taip pat ir galutinių paslaugų gavėjų) teisių apsaugos interesams ginti yra skirtas LR elektroninių ryšių įstatymo penktas skirsnis. Įstatyme yra nustatytos garantijos, susijusios su: universaliųjų paslaugų teikimu, viešojo telefono ryšio paslaugų teikėjo pasirinkimu, elektroninių ryšių paslaugų tarifais, kokybe, sutarčių sąlygų, sąskaitų ypatumais ir ginčų sprendimu. Vartotojų teisių apsauga taip pat yra įtvirtinta ir poįstatyminiuose aktuose: LR Vyriausybės nutarimuose ir RRT direktoriaus įsakymuose.

Tuo tarpu LR elektros energetikos įstatyme vartotojų teisių apsaugai yra skirtas 31 str. Jame yra įtvirtintos šios pagrindinės teisės: vartotojų teisė gauti informaciją apie efektyvų elektros energijos vartojimą, elektros energijos įmonės pavadinimą, buveinės adresą, įmonės kodą ir teisinę formą, taip pat apie jos teikiamas paslaugas, paslaugų teikimo sąlygas, paslaugų ir elektros energijos kainas bei tarifus, vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų įkainius ir sąlygas, sutarčių terminus, sudarymo, nutraukimo sąlygas ir kitų sąlygų pakeitimus bei ginčų nagrinėjimo tvarką; laisvai ir neatlygintinai pasirinkti tiekėją; vienašališkai neatlygintinai nutraukti sutartis, jei keičiamos sutarčių sąlygos ir jos buitiniams vartotojams nepriimtinos; gauti iš elektros energetikos sektoriaus įmonių pasiūlymus dėl atsiskaitymo būdų ir pasirinkti atsiskaitymo būdą¹³⁴. Vartotojų teisių apsaugos normos taip pat įtvirtintos Energetikos ministro įsakymuose ir VKEKK nutarimuose.

LR elektroninių ryšių įstatymo 31 str. 1 d. numato, kad LR teritorijoje turi būti užtikrintas šių universaliųjų paslaugų teikimas:

- 1) prisijungimo prie viešojo ryšių tinklo fiksuotoje vietoje ir viešųjų telefono ryšio paslaugų;
- 2) taksofonu arba kitose viešai prieinamose viešųjų telefono ryšio paslaugų teikimo vietose teikiamų viešųjų telefono ryšio paslaugų;
- 3) informacijos teikimo apie viešųjų telefono ryšio paslaugų abonentus;
- 4) galimybių neįgaliesiems galutiniams paslaugų gavėjams naudotis elektroninių ryšių

134 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964, 31 str.

paslaugomis¹³⁵.

RRT turi teisę nustatyti ūkio subjektams įpareigojimus, kurie būtini, kad būtų galima tinkamai teikti universaliąsias paslaugas. Šie įpareigojimai teikti universaliąsias paslaugas gali būti susiję ir su didelės įtakos atitinkamoje rinkoje turėjimu. Įstatymas RRT suteikia teisę tikrinti subjektus, kaip jie vykdo universaliųjų paslaugų įpareigojimus. Taip pat RRT teikia informaciją Europos Komisijai apie šių paslaugų vykdymą ir subjektus įpareigotus teikti universaliąsias paslaugas. LR Vyriausybė nustato universaliųjų paslaugų kainų aukščiausią ribą ir universaliųjų paslaugų teikimo nuostolių kompensavimo taisyklės¹³⁶. Universaliųjų paslaugų teikimas turi būti užtikrinamas visiems viešųjų elektroninių ryšių paslaugų gavėjams visoje Lietuvos teritorijoje, o kainos neturi priklausyti nuo vartotojų geografinės vietos¹³⁷. Be to, Vyriausybė yra patvirtinusi universaliųjų paslaugų teikimo nuostolių kompensavimo taisyklės, kuriose yra nustatyti šių paslaugų kompensavimo sąlygos, tvarka, būdai ir atvejai¹³⁸.

Lietuvoje yra įtvirtinta ES universaliųjų paslaugų teikimo sistema. Ne tik RRT atsakinga už šių paslaugų įpareigojimus, bet ir Vyriausybė leidžia poįstatyminius aktus, susijusius su universaliųjų paslaugų teikimu. Lietuvos laisvosios rinkos instituto nuomone, universaliųjų paslaugų teikimo reguliavimas tapo pertekliniu, kai mobilusis ryšys padengė didžiąją dalį ES teritorijos ir tapo prieinamas didžiąjai daliai ES gyventojų. Pastaraisiais metais ypač išaugo interneto ir su juo susijusių paslaugų poreikis, taip pat interneto prieiga ES mastu įtvirtinta kaip universalioji paslauga. Natūralu, kad ne visi atokiose vietose gyventojai turi galimybę naudotis plačiajuosčio interneto galimybėmis. Šiuo atveju yra skatinama ugdyti vartotojų poreikį naudotis elektroninėmis paslaugomis (pvz., elektroninės valdžios paslaugomis, ypač tokiomis, kurios sumažintų biudžeto išlaidas). Skatinimu taip pat turėtų užsiimti ir kitas paslaugas teikiančios įmonės (pvz., bankai). Kuomet atsirastų vartotojų poreikis, kompanijos bus suinteresuotos teikti jiems paslaugas. Nėra būtinas imperatyvus nurodymas didelę įtaką rinkoje turintiems subjektams tiesti interneto linijas, rinkta pati nuspręstą kokią geriausią technologiją naudoti, kad pasiekti atokiau esančius vartotojus ir tuo pačiu sumažindama skaitmeninę atskirtį¹³⁹.

135 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382, 31 str. 1 d.

136 Ten pat, 31 str.

137 Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. įsakymas Nr. 1V-889 „Dėl universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.116-5495, 10 str., 12 str.

138 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1248 „Dėl universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo nuostolių kompensavimo taisyklių patvirtinimo ir universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų kainų aukščiausios ribos nustatymo bei kai kurių Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų pripažinimo netekusiais galios“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.131-6229, 1 str.

139 Lithuanian Free Market Institute Response to the Public Consultation on the Review of the EU Regulatory Framework for Electronic Communications Networks and Services and the Public Consultation on a draft Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the Electronic Communications Sector Susceptible to Ex Ante Regulation. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006, p. 6 [žiūrėta 2011-11-10]. <http://www.lrinka.lt/uploads/files/dir19/7_0.php>.

Tuo tarpu III-ojoje elektros energijos vidaus rinkos direktyva numato, kad valstybės narės turi užtikrinti universaliųjų paslaugų teikimą vartotojams ir mažoms įmonėms, o Lietuvos elektros energetikos sektoriaus teisės aktuose nėra numatytų reikalavimų teikti universaliąsias paslaugas. Lietuvoje yra reglamentuotas viešuosius interesus atitinkančių paslaugų teisinis reguliavimas. Viešąjį interesą galima suprasti kaip bendrąjį interesą, taikomą konkrečiai neįvardintų žmonių grupei – visuomenei¹⁴⁰. Taigi viešuosius interesus elektros energetikos sektoriuje atitinka šios paslaugos:

1. elektros energijos gamyba:
 - 1.1. naudojant atsinaujinančius energijos išteklius;
 - 1.2. termofikaciniu režimu kombinuotojo elektros energijos ir šilumos gamybos ciklo elektrinėse, kai šios elektrinės tiekia šilumą į aprūpinimo šiluma sistemas;
 - 1.3. nustatytosiose elektrinėse, kuriose elektros energijos gamyba būtina elektros energijos tiekimo saugumui ir energetikos sistemos rezervams užtikrinti;
2. atominės energetikos darbo saugumo užtikrinimas, atliekų saugojimas ir laidojimas;
3. elektros energijos gamybos įrenginių, elektros energijos gamybai naudojančių vėjo, biomasės, saulės ar hidroenergią, prijungimas prie perdavimo ar skirstomųjų elektros tinklų¹⁴¹.

III-ojoje elektros energijos vidaus rinkos direktyvoje numatyta, kad viešosios paslaugos turi būti susijusios ir su vartotojų gynimu, tačiau šiame sąraše tokių paslaugų nėra. Universaliųjų paslaugų teisinis reguliavimas elektroninių ryšių sektoriuje yra įtvirtintas, o elektros energetikos sektoriaus teisės aktuose jo nėra. Iškyla problema, kad elektroniniuose ryšiuose toks teisinis reguliavimas tampa pertekliniu. Ateityje, universaliųjų paslaugų įpareigojimus gali tekti peržiūrėti visos ES mastu.

Elektroninių ryšių sektoriuje ūkio subjektai, turintys didelę įtaką prisijungiant prie viešojo ryšių tinklo ir jį naudojant fiksuotoje vietoje, privalo RRT nustatyta tvarka ir sąlygomis savo lėšomis užtikrinti savo abonentų teisę naudotis bet kurio viešųjų telefono ryšio paslaugų teikėjo teikiamomis telefono ryšio paslaugomis¹⁴². Šia teise siekiama skatinti konkurenciją elektroninių ryšių sektoriuje, užtikrinant viešųjų ryšių tinklą ir (arba) viešųjų telefono ryšio paslaugų teikėjų, turinčių didelę įtaką prisijungiant prie viešojo ryšių ir jį naudojant fiksuotoje vietoje, abonentų teisę pasirinkti bet kurią viešųjų telefono ryšio paslaugų teikėją ir naudotis jo teikiamomis viešosiomis telefono ryšio paslaugomis¹⁴³. Elektros energetikos sektoriuje buitiniai vartotojai turi teisę laisvai ir

140 Burba, A.; Klementavičius, A. Viešųjų interesų užtikrinimo liberalizuotoje elektros rinkoje problemos. *Energetika*. 2004, 3: 42.

141 Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2009 m. lapkričio 24 d. įsakymas Nr. 1-241 „Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sąrašo nustatymo“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr.140-6158.

142 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382, 33 str. 1 d.

143 Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2005 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. 1V-1037 „Dėl

neatlygintinai pasirinkti tiekėją, tačiau, kaip jau aptarėme 1.5.1. poskyryje, sąlygos tapti laisvuju vartotoju šiuo metu nėra palengvinančios.

Kita elektroninių ryšių paslaugų vartotojų teisė, užtikrinanti pasirinkimo galimybes – abonentinio numerio perkeliamumas. Tai yra abonto teisė išlaikyti abonentinį numerį, keičiant viešųjų telefono ryšio paslaugų teikėją, paslaugų teikimo vietą arba būdą¹⁴⁴. Abonentinio numerio perkėlimas, keičiant paslaugų teikėją, negali būti apmokestintas, o pats perkėlimo procesas turi užtrukti ne ilgiau nei vieną darbo dieną.

Elektroninių ryšių paslaugų teikimo sutartis – galutinių paslaugų gavėjų teisių užtikrinimo garantas. Ši sutartis yra viešoji ir gali būti sudaroma raštu arba paslaugų teikėjo nustatytais konkliudentiniais veiksmais. Prieš sudarant sutartį konkliudentiniais veiksmais, būtina supažindinti vartotojus su paslaugų teikimo taisyklėmis. Tuo tarpu elektros energijos pirkimo-pardavimo ir persiuntimo sutartys turi būti sudarytos raštu arba elektroninių ryšių priemonėmis (saugaus elektroninio parašo, elektroninės bankininkystės sistemos ar kitų technologijų pagalba), identifikavus sutartį sudarantį asmenį¹⁴⁵. Viešąja sutartimi laikoma sutartis, kurią sudaro juridinis asmuo (verslininkas), teikiantis paslaugas ar parduodantis prekes visiems, kas tik kreipiasi (transporto, ryšių, elektros, šilumos, dujų, vandentiekio ir kt. organizacijos)¹⁴⁶. Tokią sutartį privaloma sudaryti su bet kuriuo besikreipiančiu asmeniu, išskyrus įstatymuose numatytas išimtis. Elektroninių ryšių paslaugų teikimo sutartims numatyti tam tikri specialūs reikalavimai. Elektroninių ryšių paslaugų teikimo sutarties pradinis terminas turi būti ne ilgesnis nei 24 mėnesiai, o teikėjas taip pat turi užtikrinti paslaugų gavėjams galimybę sudaryti sutartis ne ilgesniam kaip 12 mėnesių terminui¹⁴⁷. Analogiškų reikalavimų dėl sutarties termino elektros energijos vartotojams nėra reglamentuota. Elektroninių ryšių paslaugų sutartyse privalomai turi būti nurodyta ne tik tiksli informacija apie paslaugų teikėją, bet ir suteikiamų paslaugų kainą, kokybės lygis, paslaugų apribojimai, kredito limitas, kompensavimo mechanizmas už nekokybiškas paslaugas, ginčų sprendimo būdai ir kt. sąlygos¹⁴⁸. Tuo tarpu elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartyse be informacijos apie tiekėją, turi būti nurodoma vartotojo leistinoji naudoti galia, aprūpinimo elektros

abonto teisės naudotis bet kurio viešųjų telefono ryšio paslaugų teikėjo teikiamomis telefono ryšio paslaugomis užtikrinimo tvarkos ir sąlygų aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.144-5272, 1 str.

144 Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2011 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. 1V-460 „Dėl abonto teisės išlaikyti abonentinį numerį, keičiant viešųjų telefono ryšio paslaugų teikėją, paslaugų teikimo vietą arba būdą, užtikrinimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.56-2693, 3 str. 3 d.

145 Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. vasario 19 d. įsakymas Nr. 1-43 „Dėl standartinių elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygų aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.23-1092, 9 str.

146 Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.74-2262, 6.161 str.

147 Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2011 m. lapkričio 7 d. įsakymas Nr. 1V-1085 „Dėl Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2005 m. gruodžio 23 d. įsakymo Nr. 1V-1160 „Dėl elektroninių ryšių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.134-6391, 10 str.

148 Ten pat, 6 str.

energija patikimumo kategorija ir aprūpinimo elektros energija atkūrimo trukmė, elektros energijos pirkimo–pardavimo vieta¹⁴⁹. Elektros energijos persiuntimo sutartyse turi būti nurodoma vartotojo leistinoji naudoti galia, aprūpinimo elektros energija patikimumo kategorija, elektros energijos persiuntimo paslaugos teikimo vieta¹⁵⁰. Svarbios nuostatos dėl paslaugų teikimo sutarčių nutraukimo teikėjų valia. Elektroninių ryšių paslaugų sutartis gali būti nutraukta teikėjo iniciatyva sutartyje nurodytu būdu, jei abonentas iš esmės pažeidžia sutartį, iš anksto, ne vėliau kaip prieš teisės aktų ar sutartyje nustatytą terminą, bet ne trumpesnę kaip 5 darbo dienas, apie tai pranešus abonentui¹⁵¹. Tuo tarpu elektros energetikos sektoriuje paslaugų teikėjas turi teisę vienašališkai, apie tai ne vėliau kaip prieš 30 kalendorinių dienų raštu (tuo atveju, jei vartotojo buvimo vieta nežinoma, paskelbiant viešai vietinėje periodinėje spaudoje) įspėjęs vartotoją, nutraukti sutartį, jeigu elektros energijos tiekimas buvo nutrauktas dėl vartotojo kaltės ir neatstatytas ilgiau nei 6 mėnesius arba jei vartotojas padaro kitokį esminį sutarties pažeidimą¹⁵². Abiem atvejais turi būti esminis pažeidimas iš vartotojo pusės. Su elektroninių ryšių paslaugų gavėjais sutartis gali būti nutraukta tik sutartyje nurodytu būdu. Skiriasi vartotojų įspėjimo terminas, kuris elektroninių ryšių paslaugų atveju yra ne mažiau kaip 5 darbo dienos, o elektros energijos – 30 kalendorinių dienų. Elektros energijos tiekėjas gali nutraukti sutartį dar ir tada, kai ilgiau kaip 6 mėnesius dėl vartotojo kaltės nutrauktas ir neatstatytas energijos tiekimas.

Viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjai privalo viešai skelbti skaidrią, palyginamą, pakankamą ir naujausią informaciją apie teikiamų paslaugų kainas ir tarifus, visus užmokesčius, mokėtinus nutraukus sutartį, standartines paslaugų teikimo sąlygas, paslaugų kokybę ir priemones, kurių imtasi siekiant užtikrinti lygiavertes galimybes neįgaliesiems galutiniams paslaugų gavėjams naudotis elektroninių ryšių paslaugomis. Tokia informacija galutiniams paslaugų gavėjams turi būti nurodoma aiškiai, išsamiai ir lengvai prieinama forma¹⁵³. Elektros energetikos sektoriuje perdavimo, skirstymo, visuomeninio tiekimo paslaugų ir visuomeninės elektros energijos kainas ir tarifus viešai skelbia VKEKK. Komisija taip pat teikia informaciją vartotojams apie energijos vartojimo ypatumus, taip pat įpareigoja elektros energetikos licencijas turinčias įmones konsultuoti

149 Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. vasario 19 d. įsakymas Nr. 1-43 „Dėl standartinių elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygų aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.23-1092, 13 str.

150 Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. balandžio 16 d. įsakymas Nr. 1-120 „Dėl standartinių elektros energijos persiuntimo paslaugos teikimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygų aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.47-2275, 13 str.

151 Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2011 m. lapkričio 7 d. įsakymas Nr. 1V-1085 „Dėl Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2005 m. gruodžio 23 d. įsakymo Nr. 1V-1160 „Dėl elektroninių ryšių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.134-6391, 11 str.

152 Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. vasario 19 d. įsakymas Nr. 1-43 „Dėl standartinių elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygų aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.23-1092, 17 str.

153 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382, 34 str. 2 d.

vartotojus apie efektyvų elektros energijos vartojimą.

RRT gali nustatyti viešųjų ryšių tinklų teikėjams minimalius kokybės reikalavimus, kad užtikrintų teikiamų paslaugų kokybę. Taip pat viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjai privalo abonentams nemokamai pranešti apie teikiamas paslaugas ir tarifus.

Kilus ginčui galutinis paslaugų gavėjas gali kreiptis į RRT arba tiesiogiai į teismą. Jei buvo kreiptasi į RRT, tuomet ši institucija privalo bandyti spęsti ginčą taikiai, t. y. nenagrinėti ginčo, jei paslaugų teikėjas pasiūlo ginčo sprendimo būdą tinkantį paslaugų gavėjui. Jei nepavyksta šalių sutaukyti, tuomet ginčą nagrinėja RRT. Šios tarnybos priimtas sprendimas, neužkerta kelio šalims kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą, kur jų ginčas būtų nagrinėjamas iš esmės¹⁵⁴. Elektros energetikos sektoriuje ginčai tarp vartotojų ir tiekėjų sprendžiami tarpusavio susitarimu. Nepavykus taikiai išspęsti ginčo, vartotojų skundus teisės aktų nustatyta išankstinio skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka nagrinėja:

1. Valstybinė energetikos inspekcija prie Energetikos ministerijos – dėl mokėjimo už patiektą elektros energiją pažeidimų, energijos tiekimo nutraukimo, sustabdymo ar ribojimo;
2. VKEKK – dėl tiekėjo veiklos ar neveikimo tiekiant elektros energiją, kainų ir tarifų taikymo;
3. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba – dėl elektros energijos pirkimo–pardavimo sutarčių nesąžiningų sąlygų taikymo¹⁵⁵.

Jei ginčų nepavyko išspęsti tarpusavio sutarimu ar išankstinio skundų nagrinėjimo ne teisme tvarka, tokie ginčai nagrinėjami teisme.

Matome, kad abiejų sektorių vartotojų teisės yra įtvirtintos ne tik įstatymuose, bet ir poįstatyminiuose aktuose. Nors ir panašūs kai kurie vartotojų teisių apsaugos aspektai, pvz., paslaugų teikėjų ir elektros energijos tiekėjų vartotojų informavimo pareiga, teisė laisvai ir nemokamai pasirinkti elektroninių ryšių paslaugų teikėjus ir elektros energijos tiekėjus bei kai kurie sutarčių aspektai, tačiau kiekvienam sektoriui būdinga tam tikra specifika. Elektroninių ryšių sektoriaus teisės aktuose yra detaliau reglamentuotos galutinių paslaugų gavėjų teisės. Didelis dėmesys kreipiamas į elektroninių paslaugų teikimo sutartis, kuriose privalo būti detali informacija apie teikiamų paslaugų sąlygas ir tarifus. Elektroninių ryšių paslaugų kokybei taip pat skirtas nemažas dėmesys. Tuo tarpu elektros energijos vartotojų teisinė apsauga yra šiek tiek mažiau reglamentuota, daugiau teisių suteikiant elektros energijos tiekėjams. Iš esmės skiriasi universaliųjų paslaugų teisinis reguliavimas, kurio elektros energetikos sektoriuje pasigendama. Taip pat

154 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382, 36 str.

155 Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. vasario 19 d. įsakymas Nr. 1-43 „Dėl standartinių elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių su buitinais vartotojais sąlygų aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.23-1092, 31 str.

elektroninių ryšių sektoriuje didelis dėmesys skiriamas privatumo apsaugai, kuri elektros energetikos sektoriuje nėra teisiškai reguliuojama. Ginčų sprendimo tvarkos bendrosios nuostatos yra panašios, tačiau išankstinio nagrinėjimo ne teisme tvarkos institucijos skiriasi. Elektroninių ryšių sektoriuje tokia institucija yra RRT, o elektros energetikos sektoriuje priklausomai nuo sprendžiamo klausimo – tai Valstybinė energetikos inspekcija, VKEKK ar Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Iš esmės visi šie skirtumai pasireiškia dėl kiekvieno sektoriaus valdymo specifikos.

3.2. Naujų vartotojų prijungimo prie tinklo teisinio reguliavimo palyginimas

Tiek prijungimas prie viešųjų ryšio tinklo, tiek ir prie elektros tinklo yra itin svarbus naujiems vartotojams. Viena svarbiausių šio klausimo dalių yra prijungimo kaina. Taigi šiame poskyryje išnagrinėsime naujų vartotojų prijungimo prie tinklo teisinį reguliavimą elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektoriuose.

Elektroninių ryšių universaliųjų paslaugų sistema užtikrina, kad visoje Lietuvos teritorijoje turi būti užtikrintas prisijungimas prie viešojo ryšių tinklo fiksuotoje vietoje ir viešųjų telefono ryšio paslaugų teikimas. RRT nustato subjektus, kurie teiks šias paslaugas, taip pat užtikrina paslaugų kokybės minimalius reikalavimus. RRT įpareigoja paslaugas teikiančius subjektus užtikrinti, kad viešuoju ryšių tinklu fiksuotoje vietoje galima būtų siųsti ir gauti vietinius, nacionalinius ir tarptautinius telefono skambučius, fakso pranešimus ir duomenis tokiu pajėgumu, kad būtų užtikrinta veiksminga interneto prieiga, atsižvelgiant į daugumos abonentų naudojamas technologijas ir technologines galimybes, bei užtikrinti ne mažesnę nei 144 kilobito per sekundę duomenų siuntimo ir priėmimo spartą¹⁵⁶. LR Vyriausybė nustato šių paslaugų kainų aukščiausią ribą, kad būtų užtikrintas paslaugų teikimas ekonomiškai silpnoms vartotojų grupėms taip išvengiant technologinės atskirties. Paslaugų teikėjams taip pat nustatoma nuostolių kompensavimo tvarka, nes plėtojant infrastruktūrą į atokiai esančias vietas, kur vartotojų yra mažiau ir paslaugų kainos yra kontroliuojamos, nuostolių gali nepavykti išvengti. LR Vyriausybės 2011 m spalio 27 d. nutarimo nr. 1248 „Dėl universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo nuostolių kompensavimo taisyklių patvirtinimo ir universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų kainų aukščiausios ribos nustatymo“ priede yra nustatytos universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų kainų aukščiausia riba, o pats infrastruktūros diegimas (pvz., laidų nutiesimas) vartotojams nekainuoja.

Elektros energetikos sektoriuje situacija su naujų vartotojų prijungimu prie elektros tinklo

156 Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. įsakymas Nr. 1V-889 „Dėl universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.116-5495, 4.1.2 str.

yra kitokia. Elektros energijos vartotojai gali būti prijungti prie perdavimo arba prie skirstomųjų tinklų. Jei vartotojas yra prijungtas prie perdavimo tinklo ir perka elektros energiją iš nepriklausomo tiekėjo, tuomet jis nemoka už elektros energijos persiuntimą skirstomųjų tinklų įmonei ir neperka elektros energijos iš visuomeninio tiekėjo, kuris Lietuvos atveju yra ir skirstomųjų tinklų operatorius. Taigi vartotojams, sunaudojantiems didelius kiekius elektros energijos, prisijungimas prie perdavimo tinklų, leistų sutaupyti. Vidutinė 2011 m. elektros energijos perdavimo aukštos įtampos laidais ir sisteminių paslaugų kaina yra 2,98 ct/kWh; skirstymo vidutinės įtampos laidais kaina 4,89 ct/kWh ir skirstymo žemos įtampos laidais kaina yra 6,39 ct/kWh¹⁵⁷.

LR elektros energetikos įstatyme yra įtvirtinta, kad vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklų tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų vartotojo įrenginius, esančius skirstomųjų tinklų operatoriaus licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje¹⁵⁸. Ši įstatymo norma suteikia skirstomųjų tinklų operatoriumi išskirtines teises, nes jis sprendžia leisti vartotojui jungtis prie perdavimo tinklo ar ne. Žinant, kad vartotojas prisijungęs prie perdavimo tinklo nemokės skirstomųjų tinklų operatoriumi už elektros persiuntimo paslaugą, tai atsiranda nemaža galimybė piktnaudžiauti tokia padėtimi ir sudaryti nepalankias sąlygas konkurentams įeiti į rinką. Skirstomųjų tinklų operatoriumi įstatymų leidėjas suteikė tokias teises, todėl šį teisinį reguliavimą būtina tobulinti.

Nustatytos tokios naujų vartotojų prijungimo prie elektros tinklo kainas:

- 1) prijungiamas elektros energijos vartotojas moka 20 proc. faktinės prijungimo prie tinklų kainos (prijungimo įmokos);
- 2) prijungiantis tinklo operatorius dengia 80 proc. faktinės prijungimo prie tinklų kainos (prijungimo įmokos)¹⁵⁹.

Kadangi nauji vartotojai dengia tik 20 proc. prijungimo kainos, o 80 proc. kainos subsidijuoja prijungiantis operatorius, tai naujų vartotojų prijungimo išlaidas perkeliama esamiems vartotojams, t. y. esami vartotojai moka už naujų pajungimą, todėl elektros energijos persiuntimo kaina yra didesnė. Be to, ši procentinė įmokos dalis nustatyta LR elektros energetikos įstatyme, tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2010 m. rugsėjo 29 d. nutarimu pripažino, kad toks nustatymas prieštarauja LR Konstitucijai, nes nėra nustatyti kriterijai, kuriais vadovaujantis

157 Vidutinės elektros energijos kainos 2011 m. sandara. [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, 2011 [žiūrėta 2011-11-05]. <<http://www.regula.lt/lt/elektra/tarifai/>>.

158 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964, 15 str. 1 d.

159 Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2011 m. liepos 29 d. nutarimas Nr. O3-235 „Dėl elektros energijos įrenginių prijungimo prie elektros tinklų įkainių nustatymo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.101-4777, 16 str.

nustatomas operatorių būtinųjų sąnaudų dydis¹⁶⁰.

Elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektoriuose naujų vartotojų prijungimas reguliuojami skirtingai. Elektroninių ryšių sektoriuje RRT įgalioja subjektus teikti universaliąsias paslaugas ir tuo pačiu pajungti naujus vartotojus. Pats pajungimas prie viešojo ryšių tinklo yra nemokamas. Tuo tarpu elektros energetikos sektoriaus teisinis reguliavimas vartotojams sukuria kliūtis laisvai pasirinkti tinklą, prie kurio norima prisijungti. Taip pat naujas vartotojas turi padengti 20 proc. prijungimo išlaidų, kai 80 proc. kompensuoja tinklo operatorius esamų vartotojų sąskaita. Pašalinus pasirinkimo kliūtis ir naujų vartotojų prijungimo subsidijavimą, turėtų sumažėti perdavimo ir skirstymo tarifai, nes esami vartotojai neturėtų padenginėti naujų vartotojų prijungimo.

3.3. Reguliavimo institucijų veiklos lyginamoji analizė

Šiame poskyryje nagrinėsime elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorius reguliuojančių institucijų veiklos pamatines nuostatas lyginamoju požiūriu. Lyginsime institucijas pagal šiuos požymius: veiklos reglamentavimas, nepriklausomumas, tikslai, uždaviniai, atskaitomybė. Lietuvoje norima sukurti daugiasektorinę reguliavimo instituciją, kuri apjungtų elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorius. Naujoji institucija dar neįsteigta, tačiau LR Seimui buvo pateiktas institucijos steigimo įstatymo projektas. Institucija turėtų būti pavadinta Infrastruktūrų reguliavimo tarnyba. Šiame poskyryje taip pat išnagrinėsime jos įsteigimo prielaidas.

3.3.1. Reguliavimo institucijų veiklos pagrindinių nuostatų palyginimas

Šiame poskyryje detaliau nagrinėsime dvi sektorius reguliuojančias institucijas – RRT ir VKEKK. Šių institucijų veikla susijusi su sektoriaus teisiniu reguliavimu, o LR Vyriausybės ar jos įgaliotų institucijų veikla daugiau siejasi su sektoriaus politikos formavimu. Elektros energetikos sektoriuje veikia dar viena institucija - Valstybinė energetikos inspekcija prie Energetikos ministerijos. Jos veikla susijusi su energetikos kontrolės technine puse, todėl šios įstaigos veiklos nelyginsime su RRT. VKEKK veikla taip pat susijusi su kitų energetikos sektorių (dujų, šilumos, vandens ir transportu) reguliavimu, o RRT – su pašto ir pasiuntinių veikla. Šioje darbo dalyje nagrinėsime sektorius reguliuojančių institucijų veiklą, kuri susijusi tik su elektros energetikos ir elektroninių ryšių sektorių teisiniu reguliavimu.

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 29 d. nutarimas byloje nr. 35/2008 „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 117-5967.

Tiek RRT, tiek VKEKK veiklą vykdo pagal ES direktyvų reikalavimus. RRT veikla reglamentuota Pagrindų direktyvoje, o VKEKK veiklos pagrindai nustatyti III-ojoje elektros energijos vidaus rinkos direktyvoje. Taipogi abi institucijos yra nepriklausomos, t. y nėra įsteigtos prie kitų valdžios įstaigų. Nors nepriklausomumo lygis skiriasi: RRT finansuojama ne tik iš valstybės biudžeto, bet ir turi savo biudžetą, o VKEKK finansuojama tik iš valstybės biudžeto.

RRT yra nepriklausoma institucija, reguliuojanti elektroninių ryšių veiklą ir užtikrinanti elektroninių ryšių įstatymo nuostatų laikymąsi bei įgyvendinimą. RRT veikia pagal LR elektroninių ryšių įstatymą ir savo nuostatus. Tarnybos nuostatus tvirtina Vyriausybė, tačiau ši valdžios įstaiga niekaip kitaip negali įtakoti jos priimamų sprendimų. RRT direktorių penkiems metams skiria Respublikos Prezidentas Ministro Pirmininko teikimu¹⁶¹.

RRT tikslas – veiksminga konkurencija elektroninių ryšių srityje, efektyvus elektroninių ryšių išteklių naudojimas bei užtikrinta elektroninių ryšių paslaugų vartotojų teisių apsauga¹⁶².

RRT uždaviniai:

1) užtikrinti sąlygas, reikalingas veiksmingai konkurencijai elektroninių ryšių, pirmiausia perduodant informacijos turinį elektroninių ryšių tinklais, rinkose, taip pat užtikrinti, kad nebūtų diskriminuojami ūkio subjektai, teikiantys elektroninių ryšių tinklus ir (arba) elektroninių ryšių paslaugas, bei skatinti elektroninių ryšių infrastruktūros plėtrą ir vystymą;

2) užtikrinti elektroninių ryšių paslaugų gavėjų, įskaitant neįgaliųjų, senyvo amžiaus ir specialių socialinių poreikių turinčių paslaugų gavėjų (fizinį asmenų, dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčių, neįgijusių arba praradusių gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime), teisių ir teisėtų interesų apsaugą, ypač užtikrindama paprastas ir nebrangias ginčų sprendimo procedūras ir skatinant viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo sąlygų ir tarifų skaidrumą, ir pagal kompetenciją užtikrinti galimybę naudotis universaliosiomis paslaugomis bei galimybę galutiniams paslaugų gavėjams turėti prieigą prie pasirinktos informacijos ir ją platinti teisės aktų nustatyta tvarka, taip pat galimybę naudotis pasirinkta programine įranga ir paslaugomis;

3) skatinti efektyvias ilgalaikes investicijas ir naujovių diegimą, taip pat elektroninių ryšių plėtrą;

4) užtikrinti efektyvų elektroninių ryšių išteklių naudojimą, taip pat kad būtų pakankamai nacionalinių telefono ryšio numerių išteklių, reikalingų viešosioms elektroninių ryšių paslaugoms teikti, kad numeracijos planai ir procedūros būtų taikomi tokiu būdu, kuris užtikrintų vienodas visų viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjų galimybes, ypač užtikrindama, kad ūkio subjektai, kuriems skirti nacionalinių telefono ryšio numerių ištekliai, nediskriminuotų kitų elektroninių ryšių

¹⁶¹ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382, 7 str. 1 d.

¹⁶² Ten pat, 8 str. 1 d.

paslaugų teikėjų, kiek tai susiję su numeracijos sekomis, naudojamomis jų paslaugoms pasiekti;

5) pagal savo kompetenciją užtikrinti, kad LR naudojama aparatūra ir įrenginiai atitiktų LR galiojančius privalomus reikalavimus, užtikrinti aparatūros ir įrenginių elektromagnetinį suderinamumą;

6) pagal kompetenciją skatinti ES vidaus rinkos plėtrą ir suderintą elektroninių ryšių reguliavimą ES;

7) bendradarbiauti su kompetentingomis institucijomis, tarp jų ir su Valstybine duomenų apsaugos inspekcija, kad būtų užtikrinta žmogaus privataus gyvenimo neliečiamumo teisė, kiek tai susiję su asmens duomenų tvarkymu;

8) užtikrinti, kad operatoriai ir elektroninių ryšių paslaugų teikėjai vykdytų įpareigojimus, kurie gali būti nustatyti valstybės gynybos, nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos palaikymo interesais, taip pat ypatingų aplinkybių atvejais;

9) užtikrinti, kad viešųjų ryšių tinklų ir (arba) viešųjų elektroninių ryšių paslaugų teikėjai įgyvendintų tinkamas technines ir organizacines priemones savo teikiamų viešųjų ryšių tinklų ir (arba) viešųjų elektroninių ryšių paslaugų saugumui ir vientisumui užtikrinti¹⁶³.

RRT veiklos tikslas susijęs su trimis sritis:

1. konkurencijos skatinimu elektroniniuose ryšiuose;
2. efektyviu elektroninių ryšių išteklių naudojimu;
3. elektroninių ryšių paslaugų vartotojų teisių apsauga.

Iš tikslų ir uždavinių sąrašo, galima teigti, kad RRT uždaviniai yra platesni nei tikslas, nors jie turėtų numatyti atskiras priemones tikslui pasiekti. Uždavinys nr. 3 – skatinti efektyvias ilgalaikes investicijas ir naujovių diegimą, taip pat elektroninių ryšių plėtrą – yra susijęs su elektroninių ryšių rinkos plėtra. Šis tikslas yra numatytas LR elektroninių ryšių įstatymo 1 str. 5 d. kaip įstatymo tikslas. Taip pat uždavinys nr. 6 yra susijęs su ES rinkos plėtra ir ES elektroninių ryšių reguliavimo derinimu, o uždavinys nr. 7 susijęs su asmens duomenų apsauga. Uždaviniai nr. 8 ir nr. 9 taip pat praplečia RRT įgaliojimus, kurių nėra numatyta tarnybos veiklos tikslu. Taigi įstatymų leidėjas reglamentavęs tokius tarnybos uždavinius praplečia jos veikimo ribas, kurias apibrėžia RRT nustatyti tikslai. Tokį teisinį reguliavimą būtina tobulinti.

Tuo tarpu VKEKK yra nepriklausoma institucija, kuri reguliuoja energetikos sektorių veiklą. Komisijos veiklą reglamentuoja Energetikos, atskirų energetikos sektorių įstatai ir jos nuostatai, kuriuos patvirtino Vyriausybė savo nutarimu. Komisijos pirmininką ir keturis narius Respublikos Prezidento teikimu penkeriems metams skiria ir atleidžia LR Seimas¹⁶⁴.

VKEKK turi užtikrinti, kad elektros energetikos rinkoje būtų efektyvi konkurencija, kad

163 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382, 8 str. 2 d.

164 Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.56-2224, 17 str. 2 d.

vardotojai ir tiekėjai nebūtų diskriminuojami ir visi vartotojai gautų nustatytos kokybės paslaugas. Komisijos uždaviniai yra kontroliuoti:

- 1) kaip laikomasi jungiamųjų linijų valdymo bei jų pralaidumo paskirstymo ir reguliavimo taisyklių;
- 2) per kiek laiko perdavimo ir skirstomųjų tinklų įmonės atlieka vartotojų įrenginių prijungimo prie tinklų ir aprūpinimo elektros energija atkūrimo darbus;
- 3) kad perdavimo sistemos ir skirstomųjų tinklų operatoriai viešai skelbtų atitinkamą informaciją, susijusią su jungiamosiomis linijomis, sistemos naudojimu ir pajėgumų paskirstymu suinteresuotoms šalims;
- 4) kad būtų veiksmingai atskirtos apskaitos, siekiant išvengti gamybos, perdavimo, skirstymo ir tiekimo veiklos rūšių kryžminio subsidijavimo;
- 5) kad naujų elektros energijos gamintojų prijungimo sąlygos ir tarifai būtų objektyvūs, skaidrūs ir nediskriminuojantys atsižvelgiant į visas išlaidas ir naudą, kurią teikia įvairios atsinaujinančių energijos išteklių technologijos, paskirstyta gamyba ir šilumos bei elektros energijos gamyba vienu metu;
- 6) skaidrumo ir konkurencijos laipsnį;
- 7) kad būtų užtikrintas efektyvus elektros energijos rinkos veikimas ir užkertamas kelias ūkio subjektams piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi rinkoje;
- 8) kaip laikomasi Prekybos elektros energija taisyklių¹⁶⁵.

VKEKK tikslas yra susideda iš šių aspektų užtikrinimo:

1. efektyvios konkurencijos;
2. vartotojų diskriminacijos pašalinimo;
3. tiekėjų diskriminacijos pašalinimo;
4. nustatytos kokybės paslaugų vartotojams gavimo.

Elektros energetikos įstatyme reglamentuoti VKEKK uždaviniai yra susiję tik su kontrole bei skirti tikslui įgyvendinti. Tinkamai įgyvendinus kontrolę nurodytose srityse, elektros energijos rinkoje bus užtikrinta konkurencija, pašalinta diskriminacija ir garantuotos nustatytos kokybės paslaugos.

Palyginus abiejų institucijų tikslus ir uždavinius galime teigti, kad VKEKK tikslai ir uždaviniai yra reglamentuoti aiškiau, uždaviniai užtikrina tikslo įgyvendinimą. Tuo tarpu RRT uždaviniai yra platesni nei tikslas ir taip nepagrįstai išplečiami tarnybos įgaliojimus.

Kitas svarbus klausimas yra institucijų atskaitomybė. RRT kiekvienais metais iki gegužės 1 dienos už praėjusius kalendorinius metus pateikia Seimui ir Vyriausybei bei paskelbia viešai metinę

165 Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964, 6 str. 2d.

RRT veiklos ir finansinę ataskaitą, kurioje nurodomi surinkti užmokesčiai ir RRT sąnaudos¹⁶⁶. Tarnybos finansinį ir veiklos auditą atlieka LR valstybės kontrolė. Kalendoriniams metams pasibaigus, VKEKK per keturis mėnesius parengia veiklos metinę ataskaitą, paskelbia ją viešai ir pateikia Respublikos Prezidentui, Seimui bei Vyriausybei¹⁶⁷. Komisijos finansinį ir veiklos auditą taip pat atlieka LR valstybės kontrolė. RRT metinę veiklos ataskaitą skelbia viešai ir privalo ją teikti LR Seimui ir Vyriausybei, o VKEKK papildomai teikia ir Respublikos Prezidentui. Tuo tarpu veiklos ataskaitos teikimo terminai ir auditą atliekančios institucijos yra tie patys.

Galiausiai, dar vienas svarbus šių institucijų veiklos aspektas, tačiau ne toks pastebimas – tai piliečių dalyvavimas sektoriaus valdyme. Nors piliečių įsitraukimui yra skiriamas nedidelis dėmesys, bet, kaip mokslininkai pastebi, piliečių dalyvavimas itin svarbus priimant sprendimus, kurie paveiks sektorių rinkas. Tiesioginis visuomenės dalyvavimas yra gyvybiškai svarbi demokratinio valdymo dalis¹⁶⁸. VKEKK darbo reglamente yra numatyta viešųjų svarstymų bei apklausų galimybė¹⁶⁹. Šiuo darbo reglamentu yra sudarytos sąlygos visuomenės dalyvavimui viešuose posėdžiuose bei domėjimasis visuomenės nuomone. Elektroninių ryšių įstatymo 11 str. taip pat numato RRT viešo konsultavimosi galimybę ne tik vietiniu, bet ir regioniniu bei tarptautiniu lygiu.

Kaip matome, abiejų sektorių reguliuojančių institucijų tikslai konkurencijos skatinimo, vartotojų teisės apsaugos, viešo konsultavimosi, išteklių naudojimo ir paslaugų kokybės srityse iš esmės sutampa, tačiau uždaviniai jiems įgyvendinti dėl sektorių specifikos yra skirtingi. Taip pat skiriasi tikslų ir uždavinių reglamentavimas įstatymuose. Jei RRT uždaviniai praplečia tikslus, tai VKEKK uždaviniais siekiama įgyvendinti užsibrėžtus tikslus. Abiejų institucijų formavime dalyvauja ne viena valdžios įstaiga ir tai padeda užtikrinti institucijų nepriklausomumą. Nors RRT, turėdama savo atskirą biudžetą, yra labiau nepriklausoma nei VKEKK, kuri finansuojama tik iš valstybės biudžeto, tačiau abejos institucijos yra atskaitingos vykdomajai ir įstatymų leidžiamajai valdžioms.

3.3.2. Infrastruktūrų reguliavimo tarnybos steigimo prielaidos

Šiuo metu infrastruktūrų reguliavimo srityje veikia trys institucijos: RRT, VKEKK ir

¹⁶⁶ Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382, 6 str. 4 d.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.56-2224, 17 str. 10 d.

¹⁶⁸ Hira, A; Huxtable, D.; Leger, A. Deregulation and Participation: An International Survey of Participation in Electricity Regulation. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*. 2005, 18(1): 54–56.

¹⁶⁹ Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2011 m. gegužės 16 d. nutarimas Nr. O3-106 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos darbo reglamento patvirtinimo“. [interaktyvus]. 2011, 36 str. [žiūrėta 2011-11-12]. <http://www.regula.lt/lt/veikla/darbo-reglamentas/darbo_reglamentas_aktualus.pdf>.

Valstybinė energetikos inspekcija prie Energetikos ministerijos. Dar 2010 m. buvo siekta sukurti daugiasektorinę reguliavimo instituciją, prijungiant VKEKK ir Valstybinę energetikos inspekciją prie RRT. Seime buvo užregistruotas elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo projektas ir priimtas Vyriausybės 2010 m. balandžio 28 d. nutarimas nr. 446 „Dėl viešųjų infrastruktūrų reguliavimo tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“¹⁷⁰. Šiuose dokumentuose buvo numatytas naujos reguliavimo institucijos įsteigimas. Elektroninių ryšių įstatymo projekto priėmimas vis dar stringa, tačiau diskusijos dėl naujos institucijos netyla.

Infrastruktūrų reguliavimo tarnyba numatoma, kad veiks elektroninių ryšių, pašto ir pasiuntinių, elektros energijos, dujų, šilumos ūkio, vandens tiekimo ir nuotekų valymo srityse. Įstatymo projekto aiškinamajame rašte teigiama, kad šiuo metu sektorius reguliuojančios institucijos sprendžia panašius ekonominio reguliavimo klausimus, kurie yra susiję su: tarifų reguliavimu, veiksmingos konkurencijos, prieigos prie infrastruktūros bei nediskriminacinių sąlygų, skaidrumo užtikrinimu, santykių su rinkos dalyviais ir vartotojais valdymu¹⁷¹. Teigiama, kad šių sektorių reguliavimu siekiama panašių tikslų, t. y. paslaugų prieinamumo, paslaugų teikimo tęstinumo, atitinkamos kokybės, konkurencijos užtikrinimo ir vartotojų teisių apsaugos. Taip pat šiose infrastruktūrų reguliavimo srityse taikomos panašios administracinio-ekonominio poveikio priemonės, institucijos rengia panašius teisės aktus, panašios ir vartotojų teisių apsaugos priemonės¹⁷². Aiškinamajame rašte pateikti teiginiai dėl panašumų yra bendrojo pobūdžio. Be abejonės, abiejų sektorių valdyme siekiama panašių aukščiau paminėtų tikslų, tačiau būdai ir uždaviniai, kaip pasiekti užsibrėžtus tikslus yra gana skirtingi. Viena, yra prieigos suteikimas ir konkurencijos užtikrinimas elektroninių ryšių sektoriuje, kita yra rinkos atvėrimas elektros energetikos sektoriuje, kur turi būti vykdomas sudėtingas gamybos ir tiekimo veiklų atskyrimas nuo skirstymo ir perdavimo arba nepriklausomo sistemos operatoriaus sukūrimas. Tikslas yra tas pats – konkurencijos užtikrinimas, bet priemonės, kuriomis siekiama tikslo, ir problemos, su kuriomis susiduriama – visiškai kitokios. Tokia pati situacija ir su vartotojų teisių apsauga. Elektroninių ryšių sektoriuje vartotojams suteikta tokių teisių (griežtai reglamentuota paslaugų kokybė, abonentinio numerio perkeliamumas, maksimali sutarčių trukmė, galinių įrenginių naudojimas ir kt.), kokių elektros ar kitų energetikos sektorių vartotojai neturi ir negali turėti dėl prekių ir paslaugų specifinių savybių. Net ir suvienodinus teisinį reguliavimą ir įsteigus bendrą instituciją, specifines elektroninių ryšių vartotojų teises bus labai sunku arba neįmanoma suteikti energetikos sektoriaus vartotojams.

170 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 446 „Dėl viešųjų infrastruktūrų reguliavimo tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.51-2494.

171 Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Nr. XIP-3080 – XIP-3097. [interaktyvus]. 2011, 3 str. [žiūrėta 2011-11-12]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396161&p_query=infrastrukt%F8&p_tr2=2>.

172 Ten pat.

Institucijos steigimo tikslas – konsoliduoti infrastruktūrų reguliavimo ir rinkos priežiūros institucijas ir sukurti nepriklausomą daugiasektorinę LR infrastruktūrų reguliavimo tarnybą. Steigiant instituciją taip pat siekiama šių uždavinių:

1) sukurti infrastruktūrų reguliavimo institucinę sąrangą, kuri padėtų užtikrinti konkurenciškesnę, skaidresnę ir vartotojų lūkesčius atitinkančią rinką bei visuose infrastruktūrų paslaugų sektoriuose vienodai veiksmingai ginti vartotojų teises;

2) sukurti labiau prognozuojamą, skaidresnę ir stabilesnę verslo aplinką, kurioje būtų numanomas, stabilus reguliavimo sprendimų pobūdis ir poveikis, bei kurioje būtų sumažinta administracinė našta verslui;

3) užtikrinti mažesnę finansinę reguliavimo institucijos išlaikymo naštą ir valstybės biudžeto lėšų taupymą;

4) supaprastinti, efektyvinti ir optimizuoti infrastruktūrų reguliavimą ir priežiūrą LR;

5) efektyviau panaudoti žmogiškuosius, materialiuosius ir finansinius išteklius;

6) visose infrastruktūrų reguliavimo srityse taikyti tuos pačius reguliavimo principus ir panašius metodus;

7) skatinti investicijas infrastruktūrų sektoriuje, užtikrinti investicinės aplinkos stabilumą ir aiškumą;

8) geriau išnaudoti bendros infrastruktūros statybos, plėtros ir naudojimo galimybes;

9) sukurti stipresnę ir labiau nepriklausomą reguliavimo instituciją¹⁷³.

Tarnybos steigimo tikslai yra pakankamai platūs. Sujungiant infrastruktūrų reguliavimą į vieną tarnybą siekiama sinergijos infrastruktūros statyboje, naudojime, plėtroje, taip pat vartotojų teisių apsaugos ir sektorių teisinio reguliavimo srityse. Vertėtų atkreipti dėmesį į administracinės naštos verslui mažinimo būdus. Šiuo metu, galioja bendrųjų leidimų sistema elektroniniuose ryšiuose, tuo tarpu norint užsiimti viena iš elektros energijos sektoriaus veiklų reikia gauti licenciją arba leidimą. Tai sudaro papildomą naštą verslo įmonėms ir leidimų bei licencijų panaikinimas ilgainiui prisidėtų prie konkurencijos sektoriuje skatinimo, tačiau mažiau būtų saugomi vartotojų interesai. Šio tikslo įgyvendinimas kertasi su veiksmingu vartotojų teisių gynimu.

S. Milčiuvienė, teigia, kad VKEKK darbo efektyvumui gerinti būtina stiprinti jos nepriklausomumą, didinant finansinius ir žmogiškuosius išteklius¹⁷⁴. Įsteigus infrastruktūrų reguliavimo tarnybą šis tikslas būtų įgyvendintas, nes būtų efektyviau naudojami žmogiškieji ir finansiniai ištekliai. Be to, Elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto 6 str. 3 d.

173 Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Nr. XIP-3080 – XIP-3097. [interaktyvus]. 2011, 2 str. [žiūrėta 2011-11-12]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396161&p_query=infrastrukt%FBr%F8&p_tr2=2>.

174 Milčiuvienė, S. *Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 78.

numatyta, kad Infrastruktūrų reguliavimo tarnyba finansuojama iš valstybės biudžeto, įskaitant iš Infrastruktūrų reguliavimo tarnybos pajamų įmokų į valstybės biudžetą, kurias sudaro ūkio subjektų, užsiimančių elektroninių ryšių veikla, mokami 0,2 proc. atskaitymai nuo metinių elektroninių ryšių veiklos pajamų, gautų prieš du metus, ir ūkio subjektų mokami užmokesčiai už elektroninių ryšių išteklių naudojimo sąlygų nustatymą ir naudojimo priežiūrą¹⁷⁵. Taigi ši naujoji tarnyba būtų nepriklausoma nuo valstybės biudžeto ir tuo pačiu nuo politikų įtakos.

Infrastruktūrų reguliavimo tarnybos įsteigimas stringa. Viena iš priežasčių yra Seimo kanceliarijos Teisės departamento pateiktoje išvadoje, kurioje siūloma, jog Infrastruktūros reguliavimo tarnybos statusą reikia apibrėžti atskirame – horizontaliajame, o ne viename iš šakinių įstatymų¹⁷⁶.

Taigi Infrastruktūrų reguliavimo tarnybos sukūrimas iš vienos pusės padėtų pašalinti kai kuriuos dabartinių reguliavimo institucijų trūkumus (tokius kaip RRT uždavinių per platus apibrėžimas ir VKEKK atskiro biudžeto neturėjimas). Žvelgiant iš kitos pusės, tai sukurtų papildomų problemų. Kyla klausimas, ar įmanoma vienodai sėkmingai elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektoriuose galima taikyti tas pačias normas dėl konkurencijos arba vartotojų teisių apsaugos? Šių sričių teisės normos pernelyg skirtingai reglamentuoja būdus, kaip pasiekti konkurencijos ir vartotojų teisių apsaugos keliamus tikslus. Vartotojų teisių apsauga ir konkurencijos sukūrimas bei užtikrinimas yra minimi pirmajame Infrastruktūrų reguliavimo tarnybos sukūrimo uždavinyje, tuomet galime teigti, kad tai yra prioritetiniai siekiai. Neįgyvendinus šių siekių, institucijos steigimas tampa nereikalingu. Neefektyviai veikianti institucija, nesugebanti ginti vartotojų interesų ar užtikrinti konkurencijos rinkoje, gali atnešti sektoriams daugiau žalos nei naudos. Steigiant naująją daugiasektorinę reguliavimo instituciją yra būtina atrasti būdus, kaip išspėsti iškilusias steigimo problemas ir suderinti skirtingą teisinį reguliavimą. Tik tuomet sektorių valdymas taps efektyvesnis, vartotojų apsauga veiksmingesnė bei bus sutaupomos biudžeto lėšos.

175 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-3080. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-11-12]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396123>.

176 Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2011 m. balandžio 4 d. išvada Nr. XIP-3080 „Dėl Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto“. [interaktyvus]. 2011, 1 str. [žiūrėta 2011-11-12]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=397290&p_query=infrastukt%FB%F8%20reguliavimo&p_tr2=2>.

IŠVADOS

Išanalizavus elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisinį reguliavimą lyginamuoju požiūriu, priėjome tokias išvadas:

1. Tiek elektroninių ryšių, tiek ir elektros energetikos sektoriams būdingas specialus šakinis reguliavimas. Abejuose sektoriuose vyksta liberalizacijos ir rinkų atvėrimo procesai, tačiau šie procesai yra skirtingose stadijose. Elektroninių ryšių sektorius veikia konkurencinėmis sąlygomis, o ES elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo vienas iš pagrindinių tikslų rinkos liberalizavimas.

2. Abiejų sektorių liberalizacijos tikslas ES yra tas pats – konkurencijos užtikrinimas, tačiau priemonės, kuriomis norima pasiekti tikslą, skiriasi. Elektroniniams ryšiams būdingas laisvas prieigos suteikimas, o elektros energetikos sektoriui – sudėtingas gamybos ir tiekimo veiklų atskyrimas nuo skirstymo ir perdavimo arba nepriklausomo sistemos operatoriaus sukūrimas. Tik atskyrus veiklas arba įsteigus nepriklausomą sistemų operatorių bus užtikrinta konkurencija elektros energijos rinkoje.

3. Sutinkama, kad tiek elektroninių ryšių, tiek elektros energetikos sektorių reguliavimo kryptis ES turi būti dereguliacija ir nepagrįsto reguliavimo mažinimas. ES elektroninių ryšių sektorius šiuo metu reguliuojamas pernelyg detaliai ir teisės aktų gausa tai parodo. Elektros energetikos sektorius nėra perreguluotas. Teisinis sektoriaus reguliavimas yra tobulinamas ir gerinamas naujų direktyvų ir reglamentų pagalba.

4. Elektroninių ryšių sektoriaus universaliųjų paslaugų sistema yra perdėto reguliavimo pavyzdys. Šiuo metu, kai judriojo ryšio technologijos vystosi itin sparčiai, o padengimas yra labai didelis, tai dabartinis universaliųjų paslaugų sąrašas atrodo nebereikalingas. Paslaugų teikimui į atokesnes vietas, jeigu bus paklausa, ryšio operatoriai ras tinkamų būdų prieiti prie vartotojų. Elektros energetikos sektoriuje Lietuvoje nėra teisiškai sureguliuota universaliųjų paslaugų sistema, įmonėms palikta laisvės pačioms nuspręsti, kaip teikti šias paslaugas.

5. Elektroninių ryšių sektoriaus teisinio reguliavimo principai yra aiškiai reglamentuoti ir padeda užpildyti teisinio reguliavimo spragas. Tuo tarpu elektros energijos sektoriuje nėra įtvirtinto principų sąrašo. Taip pat teisinio reguliavimo tikslai elektroninių ryšių sektoriuje tiek ES, tiek Lietuvos mastu nėra aiškiai apibrėžti. Elektros energetikos sektoriuje reguliavimo tikslai yra aiškūs ir galima nesunkiai nuspėti, kuria linkme vyks teisinis reguliavimas. Toks teisinis reguliavimas prisideda prie sektoriaus plėtos ir ilgalaikio planavimo.

6. Elektroninių ryšių sektoriaus teisės aktai ES (Pagrindų ir Prieigos direktyvos) nesuteikia mums aiškios elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimo vizijos, o tik palieka Europos

Komisijai spręsti sektoriaus reguliavimo ateitį. Elektros energetikos sektoriuje prie reguliavimo vizijos prisideda ne tik aiškus tikslų formulavimas, bet ir Nacionalinės energetikos strategija. Strategija ne tik numato teisinio reguliavimo kryptis, bet ir sudaro tinkamas prielaidas tolesnei sektoriaus ir visos ekonomikos raidai.

7. Tiek Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucijos, tiek ir Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūros pagrindinis tikslas – skatinti nacionalinių reguliavimo institucijų ir Europos Komisijos bendradarbiavimą bei prisidėti prie sektorių vidaus rinkos plėtos ir veikimo tobulinimo procesų. Tai parodo, kad ES mastu elektroninių ryšių ir energetikos sektoriai turi panašumų ir kad jų teisinio reguliavimo tikslas yra toks pats.

8. Lietuvoje abiejų sektorių vartotojų teisių apsaugos, naujų vartotojų prijungimo prie tinklo ir universaliųjų paslaugų reguliavimo ypatumai turi daugiau skirtumų nei panašumų, tačiau šiuos sektorius reguliuojančių institucijų veikloje yra daugiau panašumų nei skirtumų. Tiek RRT, tiek VKEKK yra nepriklausomos institucijos ir jų formavime dalyvauja vykdomoji valdžios, o šių institucijų tikslai susiję su veiksmingos konkurencijos, prieigos prie infrastruktūros, vartotojų teisių apsaugos ir rinkos dalyvių veiklos užtikrinimu. Siekiant užtikrinti konkurenciją elektroninių ryšių sektoriuje, susiduriama su kompetencijos pasidalijimo problema tarp RRT ir Konkurencijos tarybos. VKEKK veikloje nekyla panašių problemų, todėl reikėtų peržiūrėti teisinį įgaliojimų padalijimo reguliavimą ir aiškiau nubrėžti institucijų kompetencijų ribas. Dėl visų išvardintų priežasčių siekiama sukurti naują sektorius reguliuojančią instituciją – Infrastruktūrų reguliavimo tarnybą. Steigiant šią instituciją bus susidurta su tam tikromis problemomis, kurių neišsprendus institucijos įkūrimas neatneštų siekiamos naudos. Nors sektorius reguliuojančių institucijų tikslai panašūs, tačiau būdai ir priemonės, kaip jų pasiekti pernelyg skiriasi. Pabrėžtina, kad daugiausiai problemų gali kilti įgyvendinant konkurencijos ir vartotojų teisių apsaugos tikslus, nes šios prioritetinės sritys įgyvendinamos per daug skirtingais būdais.

PASIŪLYMAI

Atlikus elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisinio reguliavimo lyginamąją analizę, siūlome šias elektroninių ryšių sektoriaus teisinio reguliavimo tobulinimo kryptis:

1. Lietuvos ir ES elektroninių ryšių sektoriuje nėra aiškaus teisinio reguliavimo tikslų išskyrimo. Šią teisinio reguliavimo sritį būtina tobulinti. Elektroninių ryšių sektorius pasižymi itin sparčia technologijų pažanga, todėl būtina, kad teisinio reguliavimo tikslai būtų nukreipti į priekį ir neatsiliktų (jei reikia, turi būti koreguojami) nuo technologijų vystymosi, o tuo pačiu ir skatintų inovacijas bei investicijas. Tuo tarpu elektros energetikos sektorius galėtų būti pavyzdys: jame aiškiai reglamentuoti teisinio reguliavimo tikslai, kurie skatina elektros energijos sektoriaus skaidrią ir numanomą plėtrą.

2. Efektyviam elektroninių ryšių sektoriaus teisiniam reguliavimui būtina peržiūrėti RRT tikslų ir uždavinių reglamentavimą. Šiuo metu nustatyta tokia teisinio reguliavimo sistema, kurioje uždaviniai yra platesni nei institucijos tikslai. Tokia teisinio reguliavimo praktika yra nesektina, nes peržengiamos teisinio reguliavimo būtinumo ribos. Blogas teisinis reguliavimas gali būti nepateisinamai brangus, duoti priešingus rezultatus, neigiamai paveikti elektroninių ryšių sektorių ir visą visuomenę. Tuo tarpu elektros energetikos reguliavimo institucijų tikslai ir uždaviniai sudaro vieningą sistemą, kuri gali efektyviai susidoroti su sektoriuje kylančiomis problemomis. VKEKK uždaviniai formuluojami tikslui konkretinti ir įgyvendinti.

3. Tiek Lietuvos, tiek ES mastu reikia bendro programinio elektroninių ryšių sektoriaus dokumento, kuriame būtų reglamentuoti sektoriaus strateginiai plėtros planai ir teisinio reguliavimo kryptys. Energetikos sektoriuje toks dokumentas yra Nacionalinė energetikos strategija. Šis dokumentas užtikrina aiškią sektoriaus plėtros viziją, o tai garantuoja didesnę investuotojų pasitikėjimą ir tuo pačiu spartesnę sektoriaus raidą.

4. Elektroninių ryšių universaliųjų paslaugų sistemos peržiūrėjimas. Itin sparčiai vystantis viešojo judriojo ryšio technologijoms ir ryšio padengimui, dabartinis universaliųjų paslaugų sąrašas atrodo pasenęs. III-oje Elektros energijos vidaus rinkos direktyvoje yra įpareigojimas valstybėms narėms užtikrinti universaliųjų paslaugų teikimą, bet šių paslaugų teikimo būdai ir sąrašas nėra reglamentuoti. Tai palikta rinkos dalyviams, tuo pačiu išvengta nepagrįsto sektoriaus teisinio reguliavimo.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.74-2262.
2. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.69-2382.
3. Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr.107-3964.
4. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.56-2224.
5. Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2009 m. lapkričio 24 d. įsakymas Nr. 1-241 „Dėl viešuosius interesus atitinkančių paslaugų elektros energetikos sektoriuje sąrašo nustatymo“. *Valstybės žinios*. 2009, Nr.140-6158.
6. Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. balandžio 16 d. įsakymas Nr. 1-120 „Dėl standartinių elektros energijos persiuntimo paslaugos teikimo sutarčių su buitiniiais vartotojais sąlygų aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.47-2275.
7. Lietuvos Respublikos energetikos ministro 2010 m. vasario 19 d. įsakymas Nr. 1-43 „Dėl standartinių elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarčių su buitiniiais vartotojais sąlygų aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.23-1092.
8. Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2005 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. 1V-1037 „Dėl abonentų teisės naudotis bet kurio viešųjų telefono ryšio paslaugų teikėjo teikiamomis telefono ryšio paslaugomis užtikrinimo tvarkos ir sąlygų aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2005, Nr.144-5272.
9. Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2011 m. rugsėjo 20 d. įsakymas Nr. 1V-889 „Dėl universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.116-5495.
10. Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2011 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. 1V-460 „Dėl abonentų teisės išlaikyti abonentinį numerį, keičiant viešųjų telefono ryšio paslaugų teikėją, paslaugų teikimo vietą arba būdą, užtikrinimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.56-2693.
11. Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2011 m. lapkričio 7 d. įsakymas Nr. 1V-1085 „Dėl Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnybos direktoriaus 2005 m. gruodžio 23 d. įsakymo Nr. 1V-1160 „Dėl elektroninių ryšių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.134-6391.
12. Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. sausio 18 d. nutarimas Nr. X-1046 „Dėl Nacionalinės energetikos strategijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr.11-430.

13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gruodžio 5 d. nutarimas Nr. 1474 „Dėl teisės aktų, būtinų Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2001, Nr.104-3713.

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 7 d. nutarimas Nr. 1747 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2002, Nr.109-4819.

15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 446 „Dėl viešųjų infrastruktūrų reguliavimo tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.51-2494.

16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 6 d. nutarimas Nr. 1426 „Dėl Nacionalinės energetikos (energetinės nepriklausomybės) strategijos patvirtinimo“ projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui. *Valstybės žinios*. 2010, Nr.121-6174.

17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1248 „Dėl universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų teikimo nuostolių kompensavimo taisyklių patvirtinimo ir universaliųjų elektroninių ryšių paslaugų kainų aukščiausios ribos nustatymo bei kai kurių Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų pripažinimo netekusiais galios“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.131-6229.

18. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2011 m. gegužės 16 d. nutarimas Nr. O3-106 „Dėl Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos darbo reglamento patvirtinimo“. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-11-12]. <http://www.regula.lt/lt/veikla/darbo-reglamentas/darbo_reglamentas_aktualus.pdf>.

19. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2011 m. liepos 29 d. nutarimas Nr. O3-235 „Dėl elektros energijos įrenginių prijungimo prie elektros tinklų įkainių nustatymo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr.101-4777.

Tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai

1. Commission of the European Communities 30 June 1987 Green Paper on the Development of the Common Market for Telecommunications Services and Equipment. [interaktyvus]. COM (87) 290 final [žiūrėta 2011-11-09]. <http://ec.europa.eu/avpolicy/docs/reg/tvwf/com_1987_290_en.pdf>.

2. Energetikos chartijos 1994 m. gruodžio 17 d. sutartis. *Valstybės žinios*. 1998, Nr.66-1912.

3. Europos Komisijos 2002 m. lapkričio 7 d. rinkos tyrimo ir didelės įtakos nustatymo

gairės pagal Bendrijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų reguliavimo sistemą. [2002] OL C165/3.

4. Europos Komisijos 2002 m. rugsėjo 16 d. direktyva 2002/77/EB dėl konkurencijos elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų rinkose. [2002] OL L249/21.

5. Europos Komisijos 2007 m. gruodžio 17 d. rekomendacija 2007/879/EB dėl elektroninių ryšių sektoriaus atitinkamų produktų ir paslaugų rinkų, kurioms gali būti taikomas ex ante reguliavimas pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos. [2007] OL L344/65.

6. Europos Komisijos 2009 m. sausio 7 d. Žalioji knyga – Siekiant saugaus, tausojančio ir konkurencingo Europos energetikos tinklo. [interaktyvus]. {SEC(2008)2869}. KOM(2008) 782 galutinis [žiūrėta 2011-11-07]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0782:LT:HTML>>.

7. Europos Parlamento ir Tarybos 1996 m. gruodžio 19 d. direktyva 96/92/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių. [1997] OL L27/20.

8. Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. gruodžio 18 d. reglamentas 2000/2887/EB dėl atsietos prieigos prie vietinės linijos. [2000] OL L336/4.

9. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. liepos 12 d. direktyva 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje (Direktyva dėl privatumo ir elektroninių ryšių). [2002] OL L201/37.

10. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų (Prieigos direktyva). [2002] OL L108/7.

11. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo (Leidimų direktyva). [2002] OL L108/21.

12. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos (Pagrindų direktyva). [2002] OL L108/33.

13. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. direktyva 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis (Universaliųjų paslaugų direktyva). [2002] OL L108/51.

14. Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. kovo 7 d. sprendimas 2002/676/EB dėl radijo spektro politikos teisinio reguliavimo pagrindų Europos bendrijoje (Sprendimas dėl radijo spektro). [2002] OL L108/1.

15. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. direktyva 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 96/92/EB. [2003] OL

L176/37.

16. Europos Parlamento ir Tarybos 2003 m. birželio 26 d. reglamentas 2003/1228/EB dėl prieigos prie tarpvalstybinių elektros energijos mainų tinklo sąlygų. [2003] OL L176/1.

17. Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. kovo 15 d. direktyva 2006/24/EB dėl duomenų, generuojamų arba tvarkomų teikiant viešai prieinamas elektroninių ryšių paslaugas arba viešuosius ryšių tinklus, saugojimo ir iš dalies keičianti direktyvą 2002/58/EB. [2006] OL L105/54.

18. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. lapkričio 25 d. direktyva 2009/136/EB iš dalies keičianti direktyvą 2002/22/EB dėl universaliųjų paslaugų ir paslaugų gavėjų teisių, susijusių su elektroninių ryšių tinklais ir paslaugomis, direktyvą 2002/58/EB dėl asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos elektroninių ryšių sektoriuje ir reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 dėl nacionalinių institucijų, atsakingų už vartotojų apsaugos teisės aktų vykdymą, bendradarbiavimo. [2009] OL L337/11.

19. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. lapkričio 25 d. direktyva 2009/140/EB iš dalies keičianti direktyvą 2002/21/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų bendrosios reguliavimo sistemos, direktyvą 2002/19/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir susijusių priemonių sujungimo ir prieigos prie jų ir direktyvą 2002/20/EB dėl elektroninių ryšių tinklų ir paslaugų leidimo. [2009] OL L337/37.

20. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. lapkričio 25 d. reglamentas 2009/1211/EB dėl Europos elektroninių ryšių reguliuotojų institucijos (EERRI) ir Biuro įsteigimo. [2009] OL L337/1.

21. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. direktyva 2009/72/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių, panaikinanti direktyvą 2003/54/EB. [2009] OL L211/55.

22. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. reglamentas 2009/714/EB dėl prieigos prie tarpvalstybinių elektros energijos mainų tinklo sąlygų, panaikinantį reglamentą 2003/1228/EB. [2009] OL L211/15.

23. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. liepos 13 d. reglamentas 2009/713/EB įsteigiantis Europos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūrą. [2009] OL L211/1.

Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teismų praktika

1. Case 158/94, Commission v. Italy [1997] ECR I-5789.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 29 d. nutarimas byloje nr. 35/2008 „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) atitikties Lietuvos

Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2010, Nr. 117-5967.

3. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-822-538-09.

4. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-858-1309-10.

Specialioji literatūra

1. Briglauer, W. Market Analyses under the New European Communications Framework – Some Conceptual Issues. In: P. J. J. Welfens, M. Weske (eds.). *Digital Economic Dynamics Innovations, Networks and Regulations*. New York: Springer Publishing, 2007, VI: 63–88.

2. Burba, A.; Klementavičius, A. Viešųjų interesų užtikrinimo liberalizuotoje elektros rinkoje problemos. *Energetika*. 2004, 3: 39–44.

3. Hira, A; Huxtable, D.; Leger, A. Deregulation and Participation: An International Survey of Participation in Electricity Regulation. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*. 2005, 18(1): 53–84.

4. Hirschhausen, C. Von; Zachmann, G. Ensuring EU Enlargement to New Member States. In: J.-M. Glachant and F. Leveque (eds.). *Electricity Reform in Europe: Towards a Single Energy Market*. Northampton: Edward Elgar, 2009, p. 105–141.

5. Intven, H.; Tetrault, M. (eds.). *Telecommunications Regulation Handbook*. Module 1. Overview of Telecommunications Regulation. Washington: The World Bank, 2000.

6. Jankauskas, V. Europos Sąjungos Elektros ir Dujų direktyvų įgyvendinimo Lietuvoje problemos. *Energetika*. 2004, 1: 8–16.

7. Jarukaitis, I., et al. *Elektroninių ryšių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005.

8. Joskow, P. L. US vs. EU Electricity Reforms Achievement. In: J.-M. Glachant and F. Leveque (eds.). *Electricity Reform in Europe: Towards a Single Energy Market*. Northampton: Edward Elgar, 2009, p. xiii–xxix.

9. Knieps, G. Telecommunications Markets in the Stranglehold of EU Regulation: On the Need for a Disaggregated Regulatory Contract. *Journal of Network Industries*. 2005, 6(2): 75–94.

10. Levi-Faur, D. The Governance of Competition: the Interplay of Technology, Economics and Politics in European Union Electricity and Telecom Regimes. *Jnl Publ. Pol.* 1999, 19(2): 175–207.

11. Milčiuvienė, S. *Kainų teisinis reguliavimas elektros energijos rinkoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

12. Möschel, W. Regulation and Deregulation in Telecommunications. *European Business Organization Law Review*. 2004, 5(2): 353–361.

13. Pakutinskas, P. *Elektroninių komunikacijų teisinio reguliavimo modeliai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

14. Pažeraitė, A.; Krakauskas, M. Europos Sąjungos ir Lietuvos energetikos teisės skirtumai. *Energetika*. 2005, 1: 23–26.

15. Popovic, D. Merger Remedies and Regulatory Measures in the EU Electronic Communications Sector: a Critical Assessment. *European Business Organization Law Review*. 2009, 10(4): 575–594.

16. Schmidt, S. K. Sterile Debates and Dubious Generalisations: European Integration Theory Tested by Telecommunications and Electricity. *Jnl Publ. Pol.* 1997, 16(3): 233–271.

17. Stasiukynas, A. *Elektros energetikos sektoriaus valdymo modeliai*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (vadyba ir administravimas). Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.

18. Ugur, M. Regulatory Quality and Performance in EU Network Industries: Evidence on Telecommunications, Gas and Electricity. *Jnl Publ. Pol.* 2009, 29(3): 347–370.

19. Vainienė, R. *Ekonomikos terminų žodynas*. 2-oji laida. Vilnius: Tyto alba, 2008.

20. Vaišvila, A. *Teisės teorija*. 3-iasis leidimas. Vilnius: Justitia, 2009.

Kita literatūra

1. AB LESTO įstatai. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-09-15]. <<http://www.lesto.lt/Content/Files/844.pdf>>.

2. Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Nr. XIP-3080 – XIP-3097. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-11-12]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396161&p_query=infrastrukt%FBr%F8&p_tr2=2>.

3. *Elektros rinka Lietuvoje*. [interaktyvus]. Vilnius: UAB Baltpool, 2010 [žiūrėta 2011-09-09]. <http://www.baltpool.lt/get_file.php?file=bG1YS21jTFVaNTFveVdhVHI0bVhzTW1wYUttWDJXdKhZdGRycFpkbHk2S1duNXVseHN4bm9wZk5hTWpLa1dTdG02WmlvV1BTbnBGbXgybVRaS0ticXNxbW>.

4. *Kas gali rinktis nepriklausomą tiekėją ir kaip tai daryti?* [interaktyvus]. Vilnius: UAB Baltpool, 2011 [žiūrėta 2011-09-16].

http://www.baltpool.lt/get_file.php?file=bldXZW1jZIVscDJUeVphVHI0bG9zSm1wWnFsbzJaN0hsTmVacFdsbHlxTEpuOHFsa3N4b29tZk5hTWIXa1phaHlxWmtvV0xTb1pGaHgydVRZNkxKcXNpbXg2REgxR3FjbHBOcTBaYVJhNmFYa1ppYVpjOXZ6cFRLY0tWa1pabXR5WnlYbXBYUmFwVmozMldUeHN0a29wZWVacG1XbTU2V2xKVnJZSmVtbDVxV25NZHN4cGRqWUpLVl1pwWEdrbU53eG1TVWJKYkZhNk9WMIp5ZllwJTJGS3BKU3FtWnFUMDJXVllzTm1zc20yazVpV29wYVZaZGxyeTVUWVGJadGlwTXFoeXAIMkJXbnBIR2FXTmlrbVRVbHNaa241ZHRaRzlg >.

5. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIP-3080. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-11-12]. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=396123 >.

6. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2011 m. balandžio 4 d. išvada Nr. XIP-3080 „Dėl Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto“. [interaktyvus]. 2011, 1 str. [žiūrėta 2011-11-12]. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=397290&p_query=infrastukt%FB%F8%20reguliavimo&p_tr2=2 >.

7. Lithuanian Free Market Institute Response to the Public Consultation on the Review of the EU Regulatory Framework for Electronic Communications Networks and Services and the Public Consultation on a draft Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the Electronic Communications Sector Susceptible to Ex Ante Regulation. [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006 [žiūrėta 2011-11-10]. http://www.lrinka.lt/uploads/files/dir19/7_0.php >.

8. LLRI pozicija dėl ES energetikos politikos „trečiojo“ paketo. Lietuvos laisvosios rinkos institutas [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-10-20]. http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5511 >.

9. Tarptautinių žodžių žodynas. [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2011-06-01]. <http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Elektra&wid=5180> >.

10. Tarptautinių žodžių žodynas. [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2011-06-01]. <http://www.zodziai.lt/reiksme&word=energija&wid=5410> >.

11. Tarptautinių žodžių žodynas. [interaktyvus]. 1985 [žiūrėta 2011-06-01]. <http://www.zodziai.lt/reiksme&word=sektorius&wid=17699> >.

12. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2010 m. veiklos ataskaita. [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, 2011 [žiūrėta 2011-11-05]. http://www.regula.lt/lt/publikacijos/metine-ataskaita/2010_ataskaita/VKEKK_2010_ATS_final.pdf >.

13. Vidutinės elektros energijos kainos 2011 m. sandara. [interaktyvus]. Vilnius: Valstybinė

kainų ir energetikos kontrolės komisija, 2011 [žiūrėta 2011-11-05].
<<http://www.regula.lt/lt/elektra/tarifai/>>.

SANTRAUKA

Naujų technologijų teisės magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes lyginant Lietuvos elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisinį reguliavimą, analizės metu gauta nauda ir geroji elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo patirtis yra naudinga tobulinant elektroninių ryšių sektoriaus teisinį reguliavimą.

Elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektoriai buvo nagrinėti įvairiais aspektais (vartotojų teisių apsaugos, konkurencijos reguliavimo, kainų reguliavimo ir kt.), tačiau abiejų šių sektorių teisinio reguliavimo lyginamoji analizė – nauja tyrimo kryptis, kuri padės tobulinti elektroninių ryšių teisinį reglamentavimą.

Darbo objektas – elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektoriai.

Problema. Lietuvos elektroninių ryšių sektorius buvo liberalizuotas, tačiau pastebima, kad elektroninių ryšių sektoriui yra nustatytas per didelis teisinio reguliavimo mechanizmas. Nors elektroninių ryšių sektorius detalai sureguliuotas, tačiau ne visos sritys yra tinkamai reglamentuotos teisės aktuose. Tuo tarpu elektros energetikos sektoriuje tik pradama kurti elektros energijos rinkos konkurencija ir jau galima rasti gerosios reguliavimo praktikos pavyzdžių, kuriuos galima pritaikyti panašiam sektoriuje.

Darbo **tikslas** yra išanalizuoti elektroninių ryšių ir elektros energetikos sektorių teisinį reglamentavimą lyginamuoju aspektu bei remiantis elektros energetikos sektoriaus teisinio reguliavimo patirtimi pateikti pasiūlymus elektroninių ryšių sektoriaus reguliavimui tobulinti.

Naudojant teisės aktų lyginamąją analizę gauti šie svarbiausi rezultatai: abiem sektoriams būdingas specialus šakinis reguliavimas ir konkurencijos didinimas; elektroninius ryšius reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra aiškiai išskirti teisinio reguliavimo tikslų sąrašo; RRT uždaviniai teisės aktuose suformuluoti nepagrįstai išplečiant institucijos įgaliojimus; elektroniniuose ryšiuose pasigendama programinio dokumento, kuriame būtų formuluojami sektoriaus strateginiai plėtros planai ir teisinio reguliavimo kryptys ir elektroninių ryšių universaliųjų paslaugų sistema yra perreguluota. Šiuos teisinio reguliavimo trūkumus siūlytina ištaisyti remiantis elektros energetikos sektoriaus gerąja teisinio reguliavimo patirtimi.

Reikšminiai žodžiai: elektroniniai ryšiai, elektroninių ryšių sektorius, elektros energetika, elektros energetikos sektorius.

SUMMARY

Petravičius L. Comparative Analysis of Electronic Communications and Energy Sectors Legal Regulation / Master's Work in New Technology Law. Supervisor assoc. prof. dr. D. Štītīlis. – Vilnius: Faculty of Social Informatics, Mykolas Romeris University, 2011. – 71 p.

New technology master's work subject is topical because the benefit and the good regulation practice of electrical industry will be useful for improving the legal regulation of electronic communications.

Electronic communications and electrical industry sectors were analysed in various aspects (such as consumer rights protection, competition regulation, price regulation, etc.) but comparative analysis of these two sectors is the new research direction which will be beneficial for the regulation of electronic communications.

Master's work **object** – electronic communications and electrical industry sectors.

Problem. Electronic communications in Lithuania were liberalized but it has been over-regulated. Though electronic communications is regulated in detail not all the areas are well regulated in legislative acts. Whereas in electrical industry sector the electricity market and its competition has just been started to establish and we can already find good regulatory practice examples which could be adapted in the similar industry sector.

The **aim** of the master's work is to compare electronic communications and electrical industry sector regulation and with reference to electricity regulation experience to put forward electronic communications regulation improvement proposals.

The main results achieved using comparative analysis method are: there is a special network regulation and the promotion of competition in both sectors; there is no clear list of legal regulation aims in the electronic communications law acts; lithuanian electronic communications regulatory body's goals gratuitously expand institutions authority; there is no strategic document with sectors expansion plans and legal regulation direction in electronic communications; electronic communications universal service system is over-regulated. These legal regulation drawbacks proposed be fixed with good legal practice of electrical industry sector.

Keywords: electronic communications, electronic communication sector, electrical industry, electrical industry sector.